

วิเคราะห์อำนาจหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญ: ศึกษาสาเหตุการยุบพรรคการเมือง

นางสิรินดา โชติพันธุ์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายมหาชน สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2560

Analysis of Power and Duties of the Constitutional Court:

A Study of Causes for Political Party's Dissolution

Mrs. Sirinda Chotipan

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for

the Degree of Master of Laws in Public Law

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2017

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ วิเคราะห์อำนาจหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญ: ศึกษาสาเหตุ
การยุบพรรคการเมือง
ชื่อและนามสกุล นางสาวสิรินดา โชติพันธุ์
วิชาเอก กฎหมายมหาชน
สาขาวิชา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์

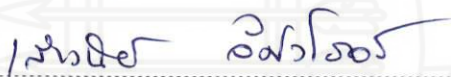
การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2560

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์)

กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.เสาวนีย์ อัสวโรจน์)

(รองศาสตราจารย์ ดร.ภาณุมาศ ชัดเจางาม)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ วิเคราะห์อำนาจหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญ: ศึกษาสาเหตุการยุบพรรคการเมือง
 ผู้ศึกษา นางสิรินดา โชติพันธุ์ รหัสนักศึกษา 2574000556 ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต
 อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ลาวัณย์ หอนพรัตน์ ปีการศึกษา 2560

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายอันเป็นที่มาของอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ ศึกษาอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศ ศึกษาอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายกำหนด ศึกษาความเป็นมาของการจัดตั้งพรรคการเมืองและการยุบพรรคการเมือง ศึกษาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญ และศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีสั่งให้ยุบพรรคการเมือง

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิจัยเอกสาร ซึ่งได้รวบรวมจากคำรา
 กฎหมาย บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรค
 การเมือง คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และการสืบค้นข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์

ผลการศึกษา พบว่า แนวความคิดในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญและอำนาจหน้าที่ของศาล
 รัฐธรรมนูญนั้น เพื่อทำหน้าที่คุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญและปกป้องคุ้มครองการ
 ปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แต่อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ
 ของไทยตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ พบว่ามีหลากหลาย รวมถึงอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการยุบพรรค
 การเมืองตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง
 มีบทบัญญัติให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญยุบพรรคการเมืองได้หลายกรณี แต่จากการศึกษาพบว่า บางกรณี
 เกี่ยวกับการกระทำของพรรคการเมืองที่ต้องจัดทำเป็นประจำและต้องรายงานต่อองค์กรที่มีหน้าที่ตรวจสอบ
 ซึ่งไม่จำเป็นต้องให้อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ ได้แก่ การไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการ
 ของพรรคในรอบปีปฏิทินให้เป็นไปตามกฎหมาย การไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปี
 ปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด สมควรกำหนดให้เป็นอำนาจ
 หน้าที่ขององค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง บางกรณีเกี่ยวกับการกระทำของพรรค
 การเมืองที่ฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งอยู่ในอำนาจการตรวจสอบของคณะกรรมการการเลือกตั้ง
 สมควรให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจยุบพรรคการเมืองได้ แต่เพื่อความเป็นธรรมและเป็นการ
 ถ่วงดุลอำนาจการวินิจฉัยของคณะกรรมการการเลือกตั้ง สมควรให้พรรคการเมืองสามารถอุทธรณ์
 ต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ ควรแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองให้ม
 ีความชัดเจนว่า คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจยุบพรรคการเมืองในกรณีใด มีกรณีใดให้การวินิจฉัยเป็นที่
 ยุติในชั้นของคณะกรรมการการเลือกตั้ง และกรณีใดสามารถอุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ และมีกรณีใด
 ที่การยุบพรรคการเมืองเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะ

คำสำคัญ อำนาจศาลรัฐธรรมนูญ การยุบพรรคการเมือง

Independent Study title: Analysis of Power and Duties of the Constitutional Court:
A Study of Causes for Political Party's Dissolution
Author: Mrs. Sirinda Chotipan; **ID:** 2574000556; **Degree:** Master of Laws;
Independent Study advisor: Lawan Hornopparat, Associate Professor;
Academic year: 2017

Abstract

This independent study aims to study concepts, theories and the rule of law as the source of power of the Constitutional Court, power of the Constitutional Court of other countries, power of the Constitutional Court by the Constitution and laws, background of party establishment and dissolution of political parties, power regarding party dissolution of the Constitutional Court and decisions of the Constitutional Court order to dissolve political parties.

This independent study is a qualitative study by means of documentary research. Textbooks, laws, provisions of the Constitution, provisions of the act on political parties, Constitutional Court ruling, thesis, research, and electronic queries were studied.

The results of the study show that ideas of establishment of the Constitutional Court and power of the Constitutional Court in order to protect the supremacy of the Constitution and the democratic regime of government with the King as Head of State. However, it was shown that power of the Constitutional Court of Thailand as stated in the Constitution was variety and also included power of dissolving political parties according to the laws. The act on political parties included a provision empowering the Constitutional Court to dissolve political parties in many cases. However, the study found that some cases on actions of political parties such as do not preparing reports on operations of political parties in the past calendar year in accordance with the law and do not reports on spending money to support the calendar year based on facts and filed within the timeframe stated in the law, must be made regularly and organizations that are responsible for monitoring must be informed. Power of the Constitutional Court does not have to examine such preparing reports, but relevant organizations should be in charge such as the Election Commission. Moreover, when political parties have violated provisions of the law, they should be disbanded by the Election Commission. However, in order to be fair and to balance the power of the Election Commission, political parties should be able to appeal to the Constitutional Court. Furthermore, the provisions should be amended by determination which case Election Commission has power to dissolve political parties, which case should be finished at the Constitutional Court and which case can be appealed to the Election Commission in particular.

Keywords: Constitutional power, dissolution of political party.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความเมตตา และความกรุณา เป็นอย่างยิ่งจากท่านรองศาสตราจารย์ ลาวัลย์ หอนพรัตน์ ศาสตราจารย์ ดร. เสาวนีย์ อัสวโรจน์ และ อาจารย์ ดร. จิราพร สุทันนิตระ ที่ได้ให้คำแนะนำในการค้นคว้าข้อมูล ตรวจสอบ และแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่ทุกขั้นตอน นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อย เพื่อให้ การเขียนรายงานค้นคว้าอิสระฉบับนี้สมบูรณ์ที่สุด ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านอาจารย์ ทั้งสามเป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา คุณสาวโรช โชติพันธุ์ และครอบครัวที่ให้ความ ช่วยเหลือ และให้โอกาสด้านการศึกษา เป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังในความสำเร็จ และเป็นกำลังใจตลอดมา

ท้ายสุดนี้หากการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้มีคุณประโยชน์ทางวิชาการอยู่บ้าง ผู้วิจัย ขอมอบให้แก่ทุกท่านที่ผู้เขียนกล่าวถึงข้างต้น แต่หากมีข้อบกพร่องประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้ แต่เพียงผู้เดียว

สิรินดา โชติพันธุ์

พฤศจิกายน 2560

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์การศึกษา	5
3. ขอบเขตของการศึกษา	5
4. วิธีการศึกษา	6
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตย และอำนาจหน้าที่ ของศาลรัฐธรรมนูญ	7
1. พรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตย	7
1.1 หลักประชาธิปไตย	7
1.2 พรรคการเมือง	13
1.3 ความสำคัญของพรรคการเมืองต่อระบอบประชาธิปไตย	14
2. การจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ	16
2.1 หลักลำดับชั้นของกฎหมาย	16
2.2 หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ	22
2.3 หลักรัฐธรรมนูญนิยม	26
2.4 อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ	28
3. การจัดตั้งและการยุบพรรคการเมืองในต่างประเทศ	43
3.1 ประเทศอังกฤษ	43
3.2 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน	45
3.3 ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี	51
3.4 อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศ	54

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 การยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย.....	60
1. สาเหตุของการยุบพรรคการเมืองไทยในอดีต.....	60
2. สาเหตุของการยุบพรรคการเมืองตามกฎหมาย.....	73
2.1 รัฐธรรมนูญ.....	73
2.2 กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ.....	73
3. สาเหตุการยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญ.....	79
4. การยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญ.....	84
4.1 มีการควมรวมพรรคการเมือง.....	84
4.2 มีการเลิกพรรคการเมืองตามข้อบังคับพรรคการเมือง.....	84
4.3 มีสมาชิกพรรคการเมืองเหลือไม่ถึง 15 คน.....	85
4.4 มีการประชุมใหญ่ของพรรคการเมืองไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด.....	85
4.5 ไม่ดำเนินการให้มีสมาชิกและจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองให้ครบถ้วนตามที่ กฎหมายกำหนด.....	86
4.6 ไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองภายในเวลา ที่กฎหมายกำหนดหรือจัดทำรายงานการดำเนินกิจการโดยไม่ถูกต้อง ตามความเป็นจริง.....	89
4.7 ไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองภายในเวลาที่กฎหมาย กำหนด หรือจัดทำรายงานการดำเนินกิจการโดยไม่ถูกต้องตามที่กฎหมาย กำหนด และไม่รายงานให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบโดยไม่มีเหตุผล อันสมควร.....	90
4.8 ไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองภายในเวลาที่ กฎหมายกำหนดหรือจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของ พรรคการเมืองไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง.....	90
4.9 ไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทิน ให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายใน ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร.....	92

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4.10	กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเป็นการกระทำอันขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน.....	92
4.11	กระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ.....	94
บทที่ 4	บทวิเคราะห์อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญและการยุบพรรคการเมือง.....	95
1.	สาเหตุการยุบพรรคการเมืองจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ.....	95
1.1	เหตุจากพรรคการเมืองกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ.....	95
1.2	เหตุจากพรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข.....	96
1.3	เหตุจากพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด.....	96
1.4	เหตุจากพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด.....	98
1.5	เหตุจากพรรคการเมืองไม่ดำเนินการให้มีสมาชิกและจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองให้ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด.....	99
1.6	เหตุจากพรรคการเมืองมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ครบตามที่กฎหมายกำหนด.....	100
1.7	เหตุจากพรรคการเมืองมีการประชุมใหญ่ไม่เป็นที่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด.....	100
1.8	เหตุจากพรรคการเมืองต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง.....	101
1.9	เหตุจากพรรคการเมืองมีการควมรวมกัน.....	101
2.	ระยะเวลาที่ใช้ในการพิจารณาคดียุบพรรคการเมือง.....	102
2.1	คดีพรรคการเมืองกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ.....	102
2.2	คดีพรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข.....	102

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.3 คดีพรกการเมืองไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปี ปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด.....	102
2.4 คดีพรกการเมืองไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคในรอบปี ปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นภายในเวลาที่ กฎหมายกำหนด.....	102
2.5 คดีพรกการเมืองไม่ดำเนินการให้มีสมาชิกและจัดตั้งสาขาพรรคการเมือง ให้ครบตามที่กฎหมายกำหนด.....	103
2.6 คดีพรกการเมืองมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ครบตามที่กฎหมายกำหนด.....	103
2.7 คดีพรกการเมืองมีการประชุมใหญ่ไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด.....	103
2.8 คดีพรกการเมืองต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง.....	103
2.9 คดีพรกการเมืองควรรวมกัน.....	103
3. อำนาจการยุบพรรคการเมืองที่ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ได้ใช้.....	104
3.1 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541.....	105
3.2 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550.....	105
4. อำนาจการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญมีความเหมาะสมหรือไม่.....	107
4.1 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองมีการควรรวมกัน.....	107
4.2 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีข้อบังคับพรรคการเมืองกำหนดให้ยุบ หรือเลิกพรรคการเมือง.....	108
4.3 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ครบ ตามที่กฎหมายกำหนด.....	108
4.4 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองมีการประชุมใหญ่ ไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด.....	109
4.5 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองไม่ดำเนินการให้มีสมาชิก และจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองให้ครบตามที่กฎหมายกำหนด.....	110
4.6 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการดำเนิน กิจการของพรรคในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้เป็นไปตามกฎหมาย.....	111

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.7 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงิน สนับสนุนในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นภายในเวลา ที่กฎหมายกำหนด.....	112
4.8 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามรัฐธรรมนูญ.....	112
4.9 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองกระทำการล้มล้างการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไป ตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการตามที่รัฐธรรมนูญ ให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจโดยวิธีการดังกล่าว.....	113
4.10 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นภัย ต่อความมั่นคงของรัฐภายในและภายนอกราชอาณาจักร หรือขัดต่อกฎหมาย หรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน.....	114
4.11 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบหรือประกาศ ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไป โดยสุจริตและเที่ยงธรรม.....	115
4.12 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองรับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย เข้าเป็นสมาชิกหรือดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง หรือยอมให้ กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง.....	116
4.13 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองช่วยเหลือหรือสนับสนุน ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือผู้เข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิก วุฒิสภา เพื่อให้ได้รับเลือกตั้งหรือได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา.....	116

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.14 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองรับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้ โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีแหล่งที่มา โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย.....	117
4.15 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองรับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดจากผู้ใดเพื่อกระทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือกระทำการอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการกระทำอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน.....	117
4.16 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองรับเงิน ทรัพย์สิน หรือรับบริจาคเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมืองจากบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย นิติบุคคล หรือองค์การตามที่กำหนด.....	118
4.17 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองสมคบ รู้เห็นเป็นใจ หรือสนับสนุนให้บุคคลใดดำเนินการใด เพื่อให้บุคคลอื่นหรือคณะกรรมการเลือกตั้งหลงเชื่อหรือเข้าใจว่าพรรคการเมืองอื่นหรือบุคคลใดกระทำ ความผิดตามกฎหมาย โดยปราศจากมูลความจริง หรือสมคบ รู้เห็นเป็นใจ หรือสนับสนุนให้บุคคลใดดำเนินการใดเพื่อกลับแกเล้งพรรคการเมือง กรรมการบริหารพรรคการเมือง กรรมการสาขาพรรคการเมือง หรือผู้ดำรง ตำแหน่งในพรรคการเมือง โดยปราศจากมูลความจริง.....	119
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	120
1. สรุป.....	120
2. ข้อเสนอแนะ.....	126
บรรณานุกรม.....	130
ประวัติผู้ศึกษา.....	139

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาลรัฐธรรมนูญไทยถือกำเนิดขึ้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีอำนาจหน้าที่หลายประการตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด รวมทั้งตามที่กฎหมายอื่นบัญญัติให้อำนาจไว้ อำนาจหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ อำนาจในการยุบพรรคการเมือง ซึ่งเป็นอำนาจตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น กับทั้งได้มีการยกเลิกกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ฉบับเก่า (พ.ศ. 2541) และประกาศใช้กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองฉบับใหม่ (พ.ศ. 2550) แต่อำนาจในการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญก็ยังคงอยู่ตราจนปัจจุบัน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ทำให้เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 14 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งคณะพรรคการเมือง การอาชีพ ทั้งนี้ ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” ปรากฏว่าได้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นหลายพรรค แต่เป็นพรรคการเมืองที่ยังไม่มีพระราชบัญญัติพรรคการเมืองรับรอง จนกระทั่งในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีพรรคการเมืองในประเทศไทยเหมือนกับอารยประเทศ จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498 ขึ้น หลังจากนั้นก็ได้มีการแก้ไขกฎหมายพรรคการเมืองอีกหลายครั้ง โดยยกเลิกกฎหมายฉบับเก่าและประกาศใช้กฎหมายฉบับใหม่ รวมทั้งสิ้น 8 ฉบับ การจัดตั้งและการยุบพรรคการเมืองก็เป็นไปตามกฎหมายพรรคการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

กฎหมายพรรคการเมืองมิได้บัญญัติให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมืองไว้แต่เดิม เพิ่งจะมีการบัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจยุบพรรคการเมืองได้ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 เมื่อกฎหมายฉบับนี้ยกเลิกไป และได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 อำนาจการยุบพรรคการเมืองก็ยังคงอยู่กับศาลรัฐธรรมนูญเช่นเดิม

ส่วนสาเหตุของการยุบพรรคการเมืองนั้น นับแต่อดีตมา มีทั้งสาเหตุจากการปฏิวัติรัฐประหารและสาเหตุจากการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายพรรคการเมือง ซึ่งองค์กรที่ทำหน้าที่ยุบพรรคการเมืองที่กระทำการอันขัดต่อกฎหมายก็เป็นองค์กรที่มีใช้ศาลรัฐธรรมนูญ และเมื่อกฎหมายพรรคการเมืองได้กำหนดให้อำนาจยุบพรรคการเมือง แก่ศาลรัฐธรรมนูญแล้ว ก็ได้บัญญัติสาเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองไว้หลายสาเหตุ

สำหรับสาเหตุของการเลิกหรือยุบพรรคการเมืองที่เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ได้กำหนดไว้ดังนี้

- (1) เหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง
- (2) มีสมาชิกพรรคการเมืองเหลือไม่ถึง 15 คน
- (3) มีการรวมพรรคการเมือง
- (4) ไม่ประชุมใหญ่พรรคการเมืองในการดำเนินการที่กฎหมายกำหนด
- (5) มีการประชุมใหญ่พรรคการเมืองโดยมีองค์ประกอบไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด
- (6) ไม่ดำเนินการให้มีสมาชิก 5,000 คนขึ้นไป ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีที่อยู่ในแต่ละภาคตามบัญชีรายชื่อภาคและจังหวัดที่นายทะเบียนประกาศกำหนด และมีสาขาพรรคการเมืองอย่างน้อยภาคละ 1 สาขา ภายใน 180 วันนับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมือง
- (7) หัวหน้าพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการดำเนินการของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในเดือนมีนาคมของทุกปี
- (8) ไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในเดือนมีนาคมของปีถัดไป
- (9) กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ
- (10) กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ
- (11) กระทำการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ หรือขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

(12) รับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยโดยการเกิดเข้าเป็นสมาชิกหรือดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง หรือยอมให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง

(13) รับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด จากผู้ใด เพื่อกระทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือกระทำการอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือกระทำการอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน

(14) รับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมือง หรือดำเนินกิจการในทางการเมืองจากบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย นิติบุคคลตามกฎหมายต่างประเทศ ที่ประกอบธุรกิจหรือกิจการหรือจดทะเบียนสาขาอยู่ในหรือนอกราชอาณาจักร นิติบุคคลที่จดทะเบียนในราชอาณาจักรซึ่งมีบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยมีทุนหรือเป็นผู้ถือหุ้นเกินร้อยละ 25 องค์กร หรือนิติบุคคลที่ได้รับทุนหรือได้รับเงินอุดหนุนจากต่างประเทศซึ่งมีวัตถุประสงค์ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยหรือมีผู้จัดการหรือมีกรรมการเป็นบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย บุคคล องค์กร หรือนิติบุคคล ตามที่กำหนดในประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

ส่วนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มีการบัญญัติเกี่ยวกับการสิ้นสภาพพรรคการเมือง การเลิกพรรคการเมือง และการยุบพรรคการเมือง โดยการสิ้นสภาพและการเลิกพรรคการเมืองนั้น ไม่อยู่ในอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ คงมีเพียงการยุบพรรคการเมืองเท่านั้นที่เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ ได้แก่

(1) เหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง แต่พรรคการเมืองนั้นยังมีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่

(2) กรณีหัวหน้าพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานผลการดำเนินการของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริงภายในเดือนมีนาคมของทุกปี ซึ่งถ้ามิได้รายงานนายทะเบียนมีอำนาจสั่งให้รายงานภายในระยะเวลาที่กำหนดได้ และถ้าพ้นกำหนดระยะเวลาแล้วยังมิได้รายงานอีกโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

(3) กรณีพรรคการเมืองไม่ใช้จ่ายเงินที่ได้รับการสนับสนุนตามที่กำหนดไว้ และไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทิน ยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในเดือนมีนาคมของปีถัดไป ซึ่งถ้ามิได้รายงานนายทะเบียนมีอำนาจสั่งให้รายงานภายในระยะเวลาที่กำหนดได้ และถ้าพ้นกำหนดแล้วยังมิได้รายงานอีกโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

(4) กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการ ซึ่งมิได้

เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการตามที่รัฐธรรมนูญให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจโดยวิธีการดังกล่าว

(5) กระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบหรือประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

(6) กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ

(7) กระทำการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักรหรือขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

(8) รับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยเข้าเป็นสมาชิกหรือดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง หรือยอมให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง

(9) ช่วยเหลือหรือสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือผู้เข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา เพื่อให้ได้รับเลือกตั้งหรือได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา

(10) รับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้ โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีแหล่งที่มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

(11) รับบริจาคจากผู้ใดเพื่อกระทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือกระทำการอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือกระทำการอันเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ

(12) รับบริจาคเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมืองจากบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยจากนิติบุคคลตามกฎหมายต่างประเทศที่ประกอบธุรกิจหรือกิจการหรือจดทะเบียนสาขาอยู่ในหรือนอกราชอาณาจักร จากนิติบุคคลที่จดทะเบียนในราชอาณาจักร ซึ่งมีบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยมีทุนหรือเป็นผู้ถือหุ้นเกินกว่าร้อยละ 50 จากองค์การหรือนิติบุคคลที่ได้รับทุนหรือได้รับเงินอุดหนุนจากต่างประเทศ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย หรือซึ่งมีผู้จัดการหรือกรรมการเป็นบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย จากบุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลตามที่กำหนดในประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

(13) สมคบ รู้เห็นเป็นใจ หรือสนับสนุนให้บุคคลใด ดำเนินการใด เพื่อให้บุคคลอื่นหรือคณะกรรมการการเลือกตั้งหลงเชื่อหรือเข้าใจว่าพรรคการเมืองอื่นหรือบุคคลใดกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้โดยปราศจากมูลความจริง หรือสมคบ รู้เห็นเป็นใจ หรือ

สนับสนุนให้บุคคลใดดำเนินการใดเพื่อถ่วงถ่วงพรรคการเมืองกรรมการบริหารพรรคการเมือง กรรมการสาขาพรรคการเมือง หรือผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง โดยปราศจากมูลความจริง

จากสาเหตุของการยกเลิกหรือยุบพรรคการเมืองตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมืองดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญได้อาศัยอำนาจตามกฎหมายวินิจฉัยหรือมีคำสั่งให้ ยุบพรรคการเมืองไปแล้วหลายพรรค ด้วยสาเหตุที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้ศึกษาจะได้ศึกษาว่า อำนาจหน้าที่ในการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญที่กฎหมายมอบให้และมีอยู่หลากหลายสาเหตุ นั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด และควรจะมีการแก้ไขปรับปรุงอย่างไร

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายอันเป็นที่มาของอำนาจหน้าที่ของ ศาลรัฐธรรมนูญ
- 2.2 เพื่อศึกษาอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศ
- 2.3 เพื่อศึกษาอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามที่รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย กำหนด
- 2.4 เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดตั้งพรรคการเมืองและการยุบพรรคการเมือง
- 2.5 เพื่อศึกษาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญ
- 2.6 เพื่อศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีสั่งให้ยุบพรรคการเมือง

3. ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และกฎหมายที่นำมากำหนดเป็นอำนาจหน้าที่ของ ศาลรัฐธรรมนูญ ศึกษาอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศ ศึกษาอำนาจหน้าที่ของ ศาลรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับต่าง ๆ และบทบัญญัติ ของกฎหมายอื่น ศึกษาอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองตาม ที่รัฐธรรมนูญ และกฎหมายพรรคการเมืองกำหนด ศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่สั่งให้ ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ

4. วิธีการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จึงมีวิธีการศึกษา (Methodology) โดยวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารกฎหมาย วารสาร วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และสืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ ต่าง ๆ

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายของการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ และที่นำมากำหนดเป็นอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

5.2 ทราบถึงอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศ

5.3 ทราบถึงอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และในกฎหมายอื่น

5.4 ทราบถึงความเป็นมาของการจัดตั้งพรรคการเมืองและการยุบพรรคการเมือง

5.5 ทราบถึงอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในการสั่งยุบพรรคการเมือง ตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายกำหนด

5.6 ทราบถึงสาเหตุของการสั่งยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพรรคการเมืองในระบบประชาธิปไตย และอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

ในบทที่ 2 นี้จะเป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพรรคการเมืองในระบบประชาธิปไตย และอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพรรคการเมืองในระบบประชาธิปไตย และเพื่อให้ทราบถึงอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญว่ามีความเป็นมาเป็นไปอย่างไร

1. พรรคการเมืองในระบบประชาธิปไตย

1.1 หลักประชาธิปไตย (das demokratische Prinzip)¹

หลักประชาธิปไตยเป็นหลักการที่มีพัฒนาการมายาวนานในทางประวัติศาสตร์ เป็นระบบการปกครองชนิดหนึ่งซึ่งการปกครองเป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครอง การปกครองแบบประชาธิปไตยจึงหมายถึงการปกครองตนเองของผู้อยู่ภายใต้การปกครองหรือการมีรัฐบาลซึ่งเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ มาจากประชาชนหรือโดยความยินยอมของประชาชน จึงกล่าวได้ว่าประชาธิปไตยเป็นการปกครองซึ่งประชาชนเป็นทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง โดยมีรากฐานอยู่บนความคิดของเสรีภาพ (liberty) และความเสมอภาค (equality)² ซึ่งอาจแบ่งสาระสำคัญของหลักประชาธิปไตยได้ดังนี้

1.1.1 อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (Volkssouveraenitaet)

หลักประชาธิปไตยเป็นหลักการที่ยอมรับว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาธิปไตยจึงเป็นรูปแบบการปกครองที่ปกครองโดยประชาชน อำนาจอธิปไตยทั้งหลาย จึงมี

¹ บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*, (พิมพ์ครั้งที่ 5), กรุงเทพฯ ๑: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558, หน้า 19-22

² สมยศ เชื้อไทย, *คำบรรยายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป*, หน้า 82 อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*, พิมพ์ครั้งที่ 5 แก้ไขเพิ่มเติม, กรุงเทพฯ ๑: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558, หน้า 19

ความเชื่อมโยงไปถึงประชาชน ประชาชนจึงเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐโดยตรงในการเลือกตั้ง และเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐในทางอ้อมโดยผ่านองค์กรของรัฐต่าง ๆ อำนาจรัฐ (Staatsgewalt) ในที่นี้หมายถึงอำนาจในการปกครองของรัฐ ซึ่งเป็นอำนาจดั้งเดิมและเป็นอำนาจในการปกครองของรัฐที่ถูกผูกพันกับรัฐธรรมนูญ ในกรณีนี้อำนาจรัฐจึงเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งสำหรับการมีอยู่ของรัฐนอกเหนือจากอาณาเขตของรัฐ (Staatsgebiet) และพลเมืองของรัฐ (Staatsvolk) ซึ่งเป็นสาระสำคัญของความเป็นรัฐ³

ตามหลักประชาธิปไตยเป็นหลักที่ทำให้เกิดความชอบธรรมต่อการใช้อำนาจของรัฐ เพราะผู้ทำหน้าที่ปกครองนั้น โดยแท้จริงแล้วก็คือผู้ทำให้เจตจำนงของประชาชนปรากฏเป็นจริงตามทฤษฎีประชาธิปไตยมีการถกเถียงกันเรื่อง “เจตจำนงของประชาชน” ว่าหมายถึงอะไร และอาจเข้าถึงเจตจำนงได้อย่างไร ซึ่งอาจแยกพิจารณาได้เป็น 3 ฝ่าย ดังนี้⁴ ฝ่ายที่ 1 อ้างถึงความคิดของ Rousseau เพื่อสนับสนุนความเห็นที่ว่าเจตจำนงของประชาชนก็คือเจตจำนงทั่วไป (volonté générale) เจตจำนงทั่วไปกับเจตจำนงของทุกคนนั้นย่อมแตกต่างกัน เจตจำนงทั่วไปย่อมมุ่งประโยชน์ส่วนรวม ส่วนเจตจำนงของทุกคนนั้นมักจะมุ่งประโยชน์ส่วนตัว เจตจำนงของทุกคนคือจำนวนรวมแห่งเจตจำนงของเอกชนนั่นเอง ฝ่ายที่ 2 เห็นว่าเจตจำนงของประชาชนก็คือผลของการประนีประนอมกันระหว่างผลประโยชน์ที่แตกต่างของปัจเจกบุคคลแต่ละคน ซึ่งมีผลประโยชน์แตกต่างกัน กระบวนการที่จะก่อให้เกิดการประนีประนอมจะต้องเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคคลแต่ละคนเข้าร่วมได้ ด้วยเหตุนี้ ผลของการประนีประนอมจึงต้องมาจากผู้เกี่ยวข้องจำนวนมากที่สุด ดังนั้นความคิดเห็นของฝ่ายข้างมากจึงตรงกับเจตจำนงของประชาชนมากที่สุด ฝ่ายที่ 3 เจตจำนงของประชาชนก็คือผลของการประนีประนอม ซึ่งเป็นการดึงเอาผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลที่อาจแตกต่างกันจนที่สุดซึ่งให้มาประสานกันได้ แต่ในขณะที่เดียวกันก็จะต้องมีการเคารพในคุณค่าร่วมกันบางประการที่ถือเป็นหลักพื้นฐานในการดำรงชีวิตในประชาคมเดียวกันด้วย ทั้งนี้เพราะปัญหาในสังคมมีอาจตัดสินโดยฝ่ายข้างมากในสังคมเสมอไป ด้วยเหตุนี้จึงมีหลักประกันสิทธิของฝ่ายข้างน้อยด้วย เพราะมีส่วนในสังคมเท่าเทียมกับฝ่ายข้างมาก

³ Christoph Degentart, Staatsrecht I, 9 Aufl., S.3 อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*, พิมพ์ครั้งที่ 5 แก้ไขเพิ่มเติม, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558, หน้า 20

⁴ บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, *คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ: รัฐธรรมนูญเยอรมัน*, 2535, หน้า 77 อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*, พิมพ์ครั้งที่ 5 แก้ไขเพิ่มเติม, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558, หน้า 20

⁵ จัง จ้าคส์ รุสโซ, “สัญญาประชาคม” จินดา จินตนเสรี แปลและเรียบเรียง, กรุงเทพฯ, 2517, หน้า 67 อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*, (พิมพ์ครั้งที่ 5), กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558, หน้า 20

1.1.2 หลักประชาธิปไตยแบบเสรี (*freiheitliche Demokratie*)

ลักษณะของประชาธิปไตยแบบเสรีตรงกันข้ามกับประชาธิปไตยเบ็ดเสร็จ (totalitäre Demokratie) ลักษณะของประชาธิปไตยแบบเสรี เป็นลักษณะของสังคมที่ยอมรับความหลากหลาย กล่าวคือ เป็นสังคมที่ยอมรับความหลากหลายทางความคิดต่อการนำเสนอเพื่อแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่ง และด้วยเหตุนี้ลักษณะของประชาธิปไตยแบบเสรีจึงจำเป็นต้องมีการถกเถียงกันทางความคิดเพื่อได้ข้อสรุปที่สังคมยอมรับ ลักษณะของประชาธิปไตยแบบเสรีจึงต้องรับรองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนในการแสดงความคิดเห็น รับรองเสรีภาพในการชุมนุม รับรองเสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นสมาคมหรือกลุ่มบุคคล และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องรับรองเสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองเพื่อแสดงออกซึ่งเจตจำนงทางการเมืองของประชาชน⁶ สังคมประชาธิปไตยแบบเสรี จึงเป็นสังคมที่ยอมรับความแตกต่าง ยอมรับความขัดแย้งการโต้แย้งกันบนพื้นฐานของสันติวิธี

1.1.3 หลักเสียงข้างมาก (*Mehrheitsprinzip*)

การปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยหลักเสียงข้างมาก (*Mehrheitsprinzip*) การปกครองโดยเสียงข้างมากเป็นเครื่องสะท้อนว่าการตัดสินใจโดยเสียงข้างมากเป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่สิ่งที่สะท้อนจากการตัดสินใจโดยเสียงข้างมากอย่างน้อยที่สุด คือ การไม่มีการบังคับให้เป็นไปตามที่ได้ตกลงกันไว้ เพราะเสียงส่วนใหญ่เห็นชอบด้วยกับวิธีการดังกล่าว และพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อตนเอง ดังนั้น หลักเสียงข้างมากจึงเป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานในการตัดสินใจในระบบประชาธิปไตย ระบบการสร้างเจตจำนงของรัฐโดยวิธีการประชาธิปไตย จึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยพื้นฐานของเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ ซึ่งการใช้หลักเกณฑ์ของเสียงข้างมากนั้น นำมาใช้ในการเลือกตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชน รวมทั้งนำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการลงมติของรัฐสภาด้วย หลักเสียงข้างมากยังมีความเกี่ยวข้องกับระบบหลายพรรคการเมือง (*Mehrparteiensystem*) การให้เสรีภาพในการตั้งพรรคการเมือง (*Gruendungsfreiheit*) และความเสมอภาคในโอกาสของพรรคการเมือง (*Chancengleichheit*) จากหลักพื้นฐานของประชาธิปไตยดังกล่าว จึงเป็นประชาธิปไตยที่อาศัยพรรคการเมืองเป็นตัวแทนของประชาชนในการสร้างเจตจำนงของรัฐ หรือที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยโดยพรรคการเมือง” (*Parteiendemokratie*)⁷

⁶ Herzog, in: Maunz/Duerig, Grundgesetz-Kummentar, Band II, Art. 20, Rdnr. 26 อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*, (พิมพ์ครั้งที่ 5), กรุงเทพฯ ๑: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558, หน้า 21

⁷ Konrad Hesse, Grundzvege des Verfassungsrechts der Bundesrepublik Deutschland, 19 Aufl., Heidelberg 1993, S.59 อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*, (พิมพ์ครั้งที่ 5), กรุงเทพฯ ๑: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558, หน้า 21

1.1.4 ประชาธิปไตยโดยทางผู้แทน

โดยที่ระบบประชาธิปไตยโดยตรงไม่สามารถจะนำมาใช้กับการปกครองในสังคมปัจจุบันได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายประการ ดังนั้น การปกครองในระบบประชาธิปไตยในยุคปัจจุบันจึงเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยทางผู้แทน ซึ่งอาจจะเป็นประชาธิปไตยโดยทางผู้แทนในระบบรัฐสภา (Parlamentarische Demokratie) หรือระบบประธานาธิบดี หรือระบบกึ่งประธานาธิบดี กล่าวเฉพาะการปกครองในระบบรัฐสภานั้นตามหลักพื้นฐานแล้วรัฐสภาเป็นองค์กรเดียวที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน จากหลักพื้นฐานดังกล่าวจึงเป็นเงื่อนไขก่อให้เกิดความรับผิดชอบขององค์กรที่ใช้อำนาจรัฐอื่น ๆ จะต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภาโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายบริหารกับรัฐสภา ซึ่งตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยทางรัฐสภา รัฐบาลจึงมีความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยตราบเท่าที่ได้รับความไว้วางใจจากรัฐสภา และในขณะเดียวกันการบริหารงานของรัฐบาลย่อมอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐสภา

ประชาธิปไตยโดยทางผู้แทนในระบบรัฐสภา รัฐสภาเป็นองค์กรที่มีความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์กรอื่น ๆ เพราะเป็นองค์กรที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน ซึ่งก่อให้เกิดหลักสำคัญ 2 ประการคือ หลักเงื่อนไขของรัฐสภา (Parlamentarvorbehalt) และหลักความสัมพันธ์ในทางความชอบธรรมที่ไม่ขาดสาย (eine ununterbrochene Legitimationskette)

(1) หลักเงื่อนไขของรัฐสภา (Parlamentarvorbehalt) หมายความว่า การกำหนดกฎเกณฑ์ในปัญหาต่าง ๆ ที่มีความสำคัญจะต้องได้รับการกำหนดโดยองค์กรนิติบัญญัติหรือรัฐสภาเอง ปัญหาหรือกฎเกณฑ์ที่มีความสำคัญดังกล่าวฝ่ายนิติบัญญัติหรือรัฐสภาไม่อาจมอบอำนาจในการกำหนดในเรื่องดังกล่าวให้แก่องค์กรอื่นได้ ตัวอย่างเช่น กรณีของกฎหมายที่มีผลกระทบต่อสิทธิของบุคคล ฝ่ายนิติบัญญัติไม่อาจมอบอำนาจให้แก่ฝ่ายบริหารไปเป็นผู้กำหนดเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิของบุคคลได้ ในกรณีเช่นนี้ฝ่ายนิติบัญญัติจะต้องเป็นผู้กำหนดหลักการสำคัญด้วยตนเอง ส่วนรายละเอียดต่าง ๆ จึงอาจมอบให้ฝ่ายบริหารเป็นผู้กำหนดได้

(2) หลักความสัมพันธ์ในทางความชอบธรรมที่ไม่ขาดสาย (eine ununterbrochene Legitimationskette) หลักความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยเรียกร้องความสัมพันธ์ในทางความชอบธรรมที่ไม่ขาดสาย โดยถือว่าประชาชนนั้นไม่เพียงแต่เป็นผู้ถืออำนาจรัฐในความหมายว่า การใช้อำนาจรัฐทั้งหมดจะถูกใช้เพื่อประชาชนและมุ่งหมายเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนเท่านั้น แต่ยังมี ความหมายว่าการใช้อำนาจรัฐโดยผ่านองค์กรต่าง ๆ นั้นจะต้องมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงไปถึงประชาชนด้วย โดยความสัมพันธ์พื้นฐานนี้จักก่อให้เกิดความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยต่อการใช้อำนาจรัฐขององค์กรนั้น ๆ และเพื่อให้เกิดความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยต่อองค์กรอื่น หรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการกิจของรัฐ จึงจำเป็นต้องอาศัยหลักความสัมพันธ์

ในทางประชาธิปไตยที่ไม่ขาดสายมาเป็นจุดเชื่อมโยงองค์กรของรัฐกับประชาชน ความเกี่ยวพันในหลักความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยที่ไม่ขาดสายนี้เรียกร้องให้องค์กรที่ได้รับเลือกมาจากประชาชนโดยตรงเป็นองค์กรที่สามารถแต่งตั้งองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในการเข้าไปใช้อำนาจองค์กรของรัฐองค์กรอื่น ๆ ได้

โดยสรุป หลักความเกี่ยวพันต่อความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยอย่างไม่ขาดสายมีความมุ่งหมายเพื่อเป็นหลักประกันว่า การใช้อำนาจของรัฐโดยผ่านองค์กรต่าง ๆ นั้นมีพื้นฐานมาจากประชาชน และดำรงอยู่ในลักษณะที่เชื่อมโยงไปถึงประชาชนได้ เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องกระทำโดยองค์กรที่มีความชอบธรรมในทางประชาธิปไตย (หรือองค์กรที่ผ่านการเลือกมาจากประชาชน)

1.1.5 หลักการแบ่งแยกอำนาจ

หลักการแบ่งแยกอำนาจย่อมเรียกร้องความเป็นกฎหมายสูงสุดของกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่ง ซึ่งแบ่งเนื้อหาหรือแบ่งภารกิจของการใช้อำนาจรัฐ การแบ่งแยกอำนาจนี้ย่อมทำให้เกิดความมั่นคงต่อหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ การควบคุมอำนาจรัฐโดยอาศัยหลักการแบ่งแยกอำนาจหรือหลัก checks and balances ซึ่งเป็นหลักที่มีเป้าหมายอยู่ที่การทำให้เกิดความมั่นคงต่อความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น หลักการแบ่งแยกอำนาจจึงเป็นหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญ

หลักการแบ่งแยกอำนาจย่อมหมายถึงองค์กรที่ใช้อำนาจด้วย โดยมีจุดมุ่งหมายมิให้องค์กรใดองค์กรหนึ่งของรัฐมีอำนาจมากจนเป็นการผูกขาด โดยได้มีการแบ่งแยกองค์กรผู้ใช้อำนาจดังนี้⁸

- (1) องค์กรนิติบัญญัติ เป็นองค์กรที่มีอำนาจในการตรากฎหมายซึ่งใช้อำนาจนิติบัญญัติ
- (2) องค์กรบริหาร เป็นองค์กรที่ใช้อำนาจในการปกครองประเทศ
- (3) องค์กรตุลาการ เป็นองค์กรที่ใช้อำนาจในการอำนวยความยุติธรรม เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้น

โดยหลักการและทฤษฎีนั้น การแบ่งแยกอำนาจไม่จำเป็นเสมอไปที่จะต้องให้องค์กรผู้ใช้อำนาจทั้งสามมีความเท่าเทียมกัน อำนาจใดอำนาจหนึ่งอาจอยู่เหนืออีกอำนาจได้ แต่มีข้ออยู่เหนือกว่าในลักษณะที่เด็ดขาดสมบูรณ์ คือจะต้องมีมาตรการที่เป็นหลักประกันในการ

⁸ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน*, (พิมพ์ครั้งที่ 3), กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558, หน้า 103-104

ดำเนินการตามอำนาจในแต่ละองค์กรนั้น คือมีการคานและดุลอำนาจ (checks and balances) ระหว่างกัน และถือได้ว่าการคานและดุลอำนาจเป็นหัวใจที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการแบ่งแยกการใช้อำนาจ

1.1.6 หลักประกันสิทธิและเสรีภาพ⁹

คำว่า “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” ในรัฐธรรมนูญมีความหมายที่แตกต่างกัน โดย “สิทธิ” ถือเป็นอำนาจที่กฎหมายให้การรับรองหรือให้ความคุ้มครองแก่บุคคลคนหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการหรือละเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วน “เสรีภาพ” ถือเป็นอำนาจที่กฎหมายให้การรับรองหรือให้ความคุ้มครองแก่บุคคลคนหนึ่งที่จะสามารถกำหนดตนเองให้กระทำการหรือละเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้อย่างอิสระ ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของบุคคลใด ๆ อย่งไรก็ตาม เมื่อกฎหมายได้รับรองสิทธิและเสรีภาพบุคคลต่าง ๆ ไว้ บุคคลเหล่านั้นก็จะไม่สามารถใช้สิทธิและเสรีภาพของคนที่ได้รับการรับรองอย่างเต็มที่ ทั้งนี้จะต้องใช้สิทธิและเสรีภาพได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนด้วย

การใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้สามารถใช้ได้อย่างเต็มที่ ไม่ถูกจำกัดโดยไม่จำเป็นจากรัฐหรือฝ่ายปกครอง รัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตยก็จะบัญญัติรับรอง หรือยืนยันเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคลต่าง ๆ ไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เพื่อให้รัฐหรือฝ่ายปกครองใช้เป็นข้อควรระวังและข้อพิจารณาในการใช้อำนาจของรัฐหรือฝ่ายปกครองนั้น กล่าวคือ การใช้อำนาจของรัฐหรือฝ่ายปกครองจะต้องพิจารณาคำนี้ถึงสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลอื่น การจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเหล่านั้นให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น โดยจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้นไม่ได้

สำหรับกระบวนการและกลไกเพื่อรองรับหรือยืนยันหลักประกันสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลให้สามารถอยู่และได้รับความคุ้มครองอย่างเต็มที่ รัฐธรรมนูญจะสร้างกลไกและองค์กรเข้าควบคุมตรวจสอบใช้อำนาจรัฐดังกล่าวว่าเป็นไปตามหลักประกันสิทธิและเสรีภาพหรือไม่ประการใด โดยองค์กรที่จะเข้ามาทำหน้าที่ควบคุมตรวจสอบให้เป็นไปตามหลักการดังกล่าว มีทั้งในรูปแบบขององค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ องค์กรฝ่ายบริหาร องค์กรฝ่ายตุลาการ หรือองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ โดยแต่ละองค์กรต่างก็จะทำหน้าที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้มีความมุ่งหมายเดียวกัน คือการให้หลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้

⁹ สงขลา วิชัยทัตะ, “ปรัชญาทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ” ใน เอกสารการสอนชุดวิชา กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมืองชั้นสูง หน่วยที่ 1, สาขาวิชานิติศาสตร์, (พิมพ์ครั้งที่ 1), นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2554, หน้า 16

1.2 พรรคการเมือง (The Political Party)¹⁰

1.2.1 ความหมายของพรรคการเมือง

ในสังคมการเมืองจะมีกลุ่มของบุคคลที่มีความคิดเห็นทางการเมืองคล้าย ๆ กัน หรือมีอุดมคติทางการเมืองในแนวทางเดียวกันรวมตัวกันเพื่อให้มีการต่อสู้แข่งขันทางการเมืองตามวิถีทางการปกครองแบบประชาธิปไตย เพื่อต่อรองผลประโยชน์ต่าง ๆ หรือเพื่อมุ่งหวังเข้าไปเป็นรัฐบาล ทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน กลุ่มบุคคลดังกล่าวนี้ก็คือ พรรคการเมือง (Political Party) นั่นเอง

วิสุทธ์ โภธีแท่น¹¹ ให้คำนิยามพรรคการเมืองว่าหมายถึง กลุ่มบางคนที่มีความคิดหรืออุดมคติทางการเมืองอย่างเดียวกัน รวมกันจัดตั้งเป็นรากฐานที่มีการจัดองค์กรที่แน่นอนชัดเจน มีการกำหนดทางเลือกเกี่ยวกับนโยบายที่สำคัญในการปกครอง และบริหารประเทศในด้านต่าง ๆ มีการคัดเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง พยายามเข้าไปมี หรือมีส่วนร่วมในอำนาจรัฐจนสามารถจัดตั้งรัฐบาลเพื่อบริหารประเทศ

ทินพันธ์ นาคะตะ ให้ความหมายพรรคการเมือง คือ กลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเพื่อเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดนโยบายและในการบริหารประเทศ ด้วยการส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้ง โดยมุ่งหวังที่จะได้เป็นรัฐบาลหรือเสียงข้างมากในรัฐสภา¹²

Carl J. Fredrich ให้ความหมายพรรคการเมือง คือ การรวมตัวกันเป็นกลุ่มที่มั่นคงเพื่อการเป็นรัฐบาล และเพื่อรักษาฐานอำนาจของการเป็นรัฐบาล¹³

Herman Finer ให้ความหมายพรรคการเมือง คือ การตกลงร่วมใจกันของบุคคลต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักการปกครองของรัฐนั้น ๆ เพื่อนำหลักการดังกล่าวไปปฏิบัติให้บรรลุผล¹⁴

Austin Ranney and Winmore Kendall ให้ความหมายพรรคการเมือง คือ การรวมตัวกันของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายเพื่อชัยชนะของการเลือกตั้งในการเป็นรัฐบาล¹⁵

¹⁰ ปัญญา อุดชาชน และวุฒิเลิศ เทวกุล, รายงานการวิจัย เรื่อง อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมือง: กรณีศึกษาประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐเกาหลี และประเทศไทย, สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2547, หน้า 9-19

¹¹ วิสุทธ์ โภธีแท่น, “การดำเนินกิจการของพรรคการเมืองไทย” สถาบันพระปกเกล้า, พ.ศ. 2544

¹² ทินพันธ์ นาคะตะ, ประชาธิปไตยไทย, ห้างหุ้นส่วนสหภาพสื่อและการพิมพ์, กรุงเทพฯ, 2543, หน้า 141

¹³ วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวิน, การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน, VJ. Printing, กรุงเทพฯ, 2544, หน้า 381

¹⁴ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 381

¹⁵ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 381

Roy C. Macridis ให้ความหมายพรรคการเมือง คือ การร่วมกันของประชาชนเพื่อการสานประโยชน์ในการจัดตั้งรัฐบาล¹⁶

พรรคการเมืองเป็นกลไกที่สำคัญมากในระบบการเมือง เพราะเป็นตัวกำหนดให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีแบบแผนที่แน่นอน นอกจากนี้ยังเป็นตัวเชื่อมระหว่างรัฐบาลกับประชาชนอีกด้วย

พรรคการเมืองอาจมีหลายรูปแบบ เช่น ระบบพรรคการเมืองพรรคเดียวหรือพรรคเด่นพรรคเดียว ได้แก่ ประเทศจีน หรือระบบพรรคการเมืองเด่นสองพรรค ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา หรือระบบพรรคการเมืองระบบหลายพรรค ได้แก่ ประเทศไทย เป็นต้น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับประวัติความเป็นมาและความเหมาะสมของแต่ละประเทศ

1.2.2 องค์ประกอบของพรรคการเมือง

พรรคการเมืองโดยทั่วไปจะมีองค์ประกอบที่จำเป็น ดังนี้

- 1) คน ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้บริหารพรรคการเมือง สมาชิกพรรคการเมือง และบุคลากรที่เป็นเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง
- 2) สถานที่และอุปกรณ์ หมายถึง สถานที่ตั้งพรรคการเมือง และอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับใช้ในกิจการของพรรคการเมือง
- 3) โครงสร้างของพรรคการเมือง หมายถึง การจัดแบ่งโครงสร้างที่สำคัญของพรรคการเมืองว่าจะแบ่งอย่างไร เช่น ต้องจัดให้มีสำนักงานเลขาธิการพรรค มีคณะกรรมการบริหาร มีฝ่ายวิชาการ ฝ่ายการเงินและบัญชี ฝ่ายข้อมูลสารสนเทศ เป็นต้น
- 4) ระเบียบและข้อบังคับของพรรคการเมือง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความคิดอุดมคติของพรรค ตลอดจนนโยบายของพรรค ซึ่งเป็นการผูกพันบุคลากรในพรรคไว้อย่างมั่นคง

1.3 ความสำคัญของพรรคการเมืองต่อระบอบประชาธิปไตย¹⁷

ในระบอบประชาธิปไตย พรรคการเมืองเป็นสถาบันสำคัญซึ่งเคียงคู่ไปกับการปกครองระบอบนี้ จริงอยู่หากจะขาดการมีพรรคการเมืองไปก็ไม่ถึงกับว่าจะทำให้ระบอบการปกครองนั้นไม่เป็นประชาธิปไตย แต่ก็มีความจริงอยู่ประการหนึ่งว่า ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น พรรคการเมืองเป็นกลไกที่สำคัญ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยเท่านั้นที่ย่อมให้มีการตั้งพรรคการเมืองได้หลายพรรค

¹⁶ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 381

¹⁷ สมคิด เลิศไพฑูรย์, *กฎหมายเลือกตั้ง ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน*, กรุงเทพฯ ๑: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2542, หน้า 19-20

ดังนั้น พรรคการเมืองมีความสำคัญดังนี้

1) พรรคการเมืองเป็นการรวมกลุ่มของบุคคลเพื่อแสดงพลังการเมืองอันจะเป็นการชักนำโน้มน้าวประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกรู้ว่าระบอบประชาธิปไตยเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง ถ้าไม่มีพรรคการเมืองผู้ที่สนใจการเมืองก็จะมีแต่เฉพาะผู้ที่จะมีสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรเท่านั้น ส่วนประชาชนอื่นจะต้องออกมาอยู่ภายนอก แต่การเข้าไปเป็นสมาชิกพรรคการเมืองจะช่วยให้มีส่วนมีเสียงทางการเมือง และการปกครองตามสมควรแม้จะเป็นภายนอกรัฐสภา แต่ก็อาจมีผลเป็นนโยบายของพรรคได้ ประเทศใดก็ได้แล้วแต่ที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมาก ประเทศนั้นก็มักจะมีความสำเร็จก้าวหน้ามากตามไปด้วย

2) พรรคการเมืองเป็นการรวบรวมความคิดเห็นของประชาชนกำหนดขึ้นเป็นนโยบายของชาติ เป็นการรับรู้อำนาจอธิปไตยว่าเป็นของประชาชน ดังนั้น ความคิดเห็นต่าง ๆ ของประชาชน จึงรวมตัวก่อตั้งขึ้นเป็นความคิดเห็นของชาติ (General Will) แม้ความคิดเห็นของประชาชนเสรีมีหลายความคิดเห็น ซึ่งแยกกันอยู่ในพรรคการเมืองหลายพรรค แต่แนวนโยบายของแต่ละพรรคย่อมเป็นเครื่องแสดงออกถึงความเห็นอันเป็นกลุ่มก้อน แนวนโยบายเหล่านี้จะรวบรวมก่อตั้งขึ้นมาได้ก็เมื่อมีพรรคการเมืองขึ้นแล้ว ถ้าไม่มีพรรคการเมืองก็ไม่อาจรวบรวมความคิดเห็นเป็นกลุ่มก้อนได้

3) พรรคการเมืองเป็นการเตรียมแนวทางสำหรับการเป็นรัฐบาลในเวลาต่อไป เพราะตามวิถีทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแล้ว โอกาสที่จะจัดตั้งรัฐบาลมิใช่ของยาก กระทั่งเป็นไปได้ แต่อาจเป็นไปได้เสมอ เช่น รัฐบาลชุดเดิมหมดอำนาจไปโดยประการหนึ่งประการใด ด้วยเหตุนี้การรวมเป็นพรรคการเมืองจะทำให้มั่นคง และมีเสถียรภาพจนอาจได้รับความไว้วางใจให้จัดตั้งรัฐบาลก็ได้

4) พรรคการเมืองอาจเป็นฝ่ายค้านที่ทรงพลัง ในกรณีที่ไม่อาจจัดตั้งรัฐบาลได้ก็อาจรวมกันเป็นฝ่ายค้าน คอยโต้แย้งคัดค้านนโยบายของรัฐบาล ซึ่งจะเป็นดุลถ่วงกันในรัฐบาล มิให้รัฐบาลปฏิบัติการใดโดยพลการ หรือนอกวิถีทางของความเป็นประชาธิปไตย

5) การมีพรรคการเมืองเป็นการถ่วงดุลนโยบายให้รอบคอบ การที่จะปฏิบัติการกิจของความเป็นผู้แทนราษฎรในสภาเป็นอิสระโดดเดี่ยวนั้น ไม่อาจก่อประโยชน์ใด ๆ เสียของบุคคลเพียงเสียงเดียวไม่อาจก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ได้ ในสภาเองก็ใช้ว่าสมาชิกทุกคนจะได้อภิปรายเสมอไป แท้จริงแล้วภายในสมัยของการเป็นสมาชิกภาพ อาจไม่ได้รับการอนุญาตให้อภิปรายเลย และแม้จะได้รับการอนุญาตให้อภิปรายก็อาจไม่รอบคอบพอก็เป็นได้ ด้วยเหตุนี้การรวมกันเป็นพรรคการเมืองจะมีส่วนช่วยแก้ไขข้อบกพร่องเหล่านี้ได้เป็นอันมาก เมื่อบุคคลหลาย ๆ

คนที่มีความคิดเห็นอย่างเดียวกันได้มารวมกันเสียแล้ว การอภิปรายถกเถียงกันในพรรคการเมืองก่อนจะเข้าสู่สภาย่อมเป็นการกลั่นกรองนโยบายให้เห็นข้ออภิปรายหรือข้อเสนอแนะซึ่งได้มาจากเสียงส่วนใหญ่ในพรรคการเมืองเสียก่อนแล้ว

2. การจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ

2.1 หลักลำดับชั้นของกฎหมาย

แนวความคิดเกี่ยวกับลำดับชั้นของกฎหมาย (Hierarchy of Law) ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ เมื่อชาวกรีกได้แยก “Nomos” ซึ่งมีลักษณะเป็นกฎหมายแม่บทและมีกระบวนการแก้ไขเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนเป็นพิเศษออกจาก “Psephisma” ซึ่งอาจเทียบได้กับกฎหมายลำดับรอง หรือคำสั่งที่มีลักษณะทั่วไป ทั้งนี้ โดย “Psephisma” จะขัดหรือแย้งกับ “Nomos” ไม่ได้ แนวความคิดของเรื่องดังกล่าวนี้ปรากฏชัดเจนขึ้นในสมัยกลาง เมื่อนักคิดในสมัยนั้นได้แยกกฎหมายออกเป็นสองระบบ คือ กฎหมายธรรมชาติ (jus naturale) กับระบบกฎหมายบ้านเมือง (jus positivum) โดยให้กฎหมายธรรมชาติดำเนินในทางกฎหมายสูงกว่ากฎหมายบ้านเมือง ซึ่งกฎหมายบ้านเมืองจะขัดหรือแย้งมิได้ และหากเกิดการขัดแย้งขึ้น กฎหมายบ้านเมืองย่อมไม่มีผลบังคับใช้ และยังคงไม่ผูกพันพลเมืองให้ต้องปฏิบัติตาม จากแนวความคิดเกี่ยวกับสถานะของกฎหมายธรรมชาติดังกล่าวนี้เองที่ส่งผลให้เกิดระบบคิดในทางกฎหมายสองประการ กล่าวคือในทางรูปแบบ ทำให้นักกฎหมายคำนึงถึงลำดับชั้นของกฎหมายบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการรับรองหลักกฎหมายธรรมชาติไว้ในกฎหมายบ้านเมือง ส่วนในทางเนื้อหา ก็ทำให้แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิดั้งเดิมของมนุษย์ตกผลึกและทำให้รัฐต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ของปัจเจกชนต่อปัจเจกชน อีกทั้งของปัจเจกชนต่อรัฐยิ่งขึ้น¹⁸

จากแนวคิดข้างต้น ลำดับชั้นของกฎหมาย จึงหมายถึงลำดับความสูงต่ำของกฎหมายที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งความไม่เท่าเทียมกันของกฎหมายแต่ละฉบับนั้น พิจารณาได้จากองค์กรที่มีอำนาจในการออกกฎหมายต่างกัน เช่น รัฐธรรมนูญออกโดยองค์กรนิติบัญญัติสูงสุด

¹⁸ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, “ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญกับศาลรัฐธรรมนูญ”, ในรวมบทความเนื่องในโอกาสครบรอบ 90 ปี ธรรมศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541, หน้า 192

ของประเทศ คือ รัฐสภา พระราชบัญญัติออกโดยรัฐสภา ในขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติก็อาจมอบให้องค์กรอื่นออกกฎหมายได้เช่นเดียวกัน เช่น มอบอำนาจให้ฝ่ายบริหารออกกฎหมายในรูปของพระราชกฤษฎีกา ในรูปของกฎกระทรวง หรือพระราชบัญญัติบางฉบับมอบอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกกฎหมายเพื่อใช้ในเขตพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น เช่น เทศบาลออกกฎหมายในรูปของเทศบัญญัติ องค์การบริหารส่วนจังหวัดออกกฎหมายในรูปของข้อบัญญัติจังหวัด เป็นต้น

ลำดับชั้นของกฎหมาย อาจแบ่งได้เป็น 3 ชั้น ดังนี้¹⁹

1) รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายสูงสุดที่กำหนดรูปแบบของรัฐและการจัดระเบียบแห่งการใช้อำนาจอธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กร การสรรหาบุคคลเข้าไปใช้อำนาจหน้าที่ของแต่ละองค์กร ความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละองค์กรเพื่อให้เกิดดุลยภาพกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เป็นต้น ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงเป็นกฎหมายแม่บทของกฎหมายทุกฉบับ กฎหมายอื่นใดจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมิได้ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 6 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งบัญญัติไว้ ดังนี้ “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญฉบับนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”

2) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมาย พระราชบัญญัติ
พระราชกำหนด ประกาศของคณะปฏิวัติ กฎมณเฑียรบาล

กฎหมายเหล่านี้ในประเทศไทยถือว่าเป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับชั้นเดียวกัน ซึ่งเป็นกฎหมายลำดับชั้นที่ 2 มีศักดิ์ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญ เนื่องจากออกโดยอัยการรัฐธรรมนูญ

ในต่างประเทศได้กำหนดลำดับชั้นของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญไว้แตกต่างกัน เช่น ในประเทศฝรั่งเศส ให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมีศักดิ์ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญแต่สูงกว่าพระราชบัญญัติ แต่ในประเทศอิตาลี ให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญอยู่ในลำดับชั้นเดียวกับรัฐธรรมนูญ สำหรับประเทศไทยได้นำแนวคิดเรื่อง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมาบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดย

¹⁹ โคมส ขวัญเมือง, การศึกษาแนวใหม่ : ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2529, หน้า 53-54

จัดให้อยู่ในลำดับชั้นเดียวกันกับพระราชบัญญัติ แต่ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ให้ความสำคัญกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมากกว่าพระราชบัญญัติ ทั้งนี้ โดยรัฐธรรมนูญได้ระบุไว้ชัดเจนว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมี 9 ฉบับ²⁰ ได้แก่ (1) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา (2) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง (3) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง (4) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ (5) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ (6) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (7) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน (8) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และ (9) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน และเมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบกับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญแล้ว ก่อนนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ต้องส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญเสียก่อน²¹

พระราชบัญญัติเป็นกฎหมายที่ออกโดยผ่านกระบวนการนิติบัญญัติตามที่บัญญัติเป็นขั้นตอนไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยความเห็นชอบของรัฐสภาซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้วก็ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งพระราชบัญญัติคือกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้น โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา การออกกฎหมายโดยทั่วไปนั้น โดยวิธีปกติธรรมดาจะออกในรูปพระราชบัญญัติเสมอ แต่ถ้าหากกฎหมายฉบับใดมีลักษณะครอบคลุมเรื่องที่เกี่ยวข้องกันหลายเรื่องก็อาจจะออกในรูปของประมวลกฎหมายได้ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายที่ดิน ประมวลกฎหมายแพ่ง เป็นต้น แต่ประมวลกฎหมายเหล่านี้เมื่อร่างเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะต้องมีการตราพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายฉบับนั้น ๆ อีกทีหนึ่ง²²

²⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 138

²¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 141

²² มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*, (พิมพ์ครั้งที่ 3), กรุงเทพฯ ๕: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, 2550, หน้า 131

พระราชกำหนด เป็นกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญ มีศักดิ์เทียบเท่าพระราชบัญญัติ พระมหากษัตริย์ทรงตราพระราชกำหนดขึ้นตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี เฉพาะในกรณีที่มีเหตุผลพิเศษ ได้แก่ เพื่อประโยชน์ในอันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ เพื่อความปลอดภัยสาธารณะ เพื่อความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ ทั้งนี้ ให้กระทำได้เฉพาะเมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นว่าเป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนอันมิอาจจะหลีกเลี่ยงได้²³ การตราพระราชกำหนดจึงเป็นการตรากฎหมายออกมาใช้บังคับในกรณีที่ไม่สามารถออกกฎหมายตามวิธีปกติของรัฐสภาได้ทันการ แต่เมื่อตราขึ้นใช้แล้วต้องนำเสนอต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณาโดยเร็ว ถ้ารัฐสภานุมัติ พระราชกำหนดนั้นก็จะมิผลใช้บังคับเป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้ารัฐสภาไม่อนุมัติพระราชกำหนดนั้นก็ตกไป หรือสิ้นผลบังคับไป แต่ไม่กระทบกระเทือนกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างที่ใช้พระราชกำหนดนั้น

ประกาศของคณะปฏิวัติ²⁴ เป็นประกาศของคณะบุคคลผู้มีอำนาจในการปกครองประเทศในช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่งในขณะที่ไม่มีรัฐธรรมนูญ ด้วยเหตุรัฐธรรมนูญถูกยกเลิกไปโดยการทำปฏิวัติรัฐประหาร คณะบุคคลผู้กระทำการปฏิวัติรัฐประหารได้สำเร็จ จึงมีอำนาจอธิปไตย คือมีทั้งอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ การออกประกาศ หรือคำสั่งเพื่อให้มีผลบังคับใด ๆ ของคณะบุคคลดังกล่าวจึงมีผลบังคับเป็นกฎหมายและมีศักดิ์เทียบเท่าพระราชบัญญัติ ประกาศของคณะปฏิวัติรายใดยังไม่ถูกยกเลิกหรือแก้ไขก็ยังคงใช้บังคับอยู่ต่อไป และการยกเลิกหรือแก้ไขก็กระทำได้ด้วยการตรากฎหมายในรูปของพระราชบัญญัติเท่านั้น เว้นแต่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับใด มีศักดิ์เทียบเท่าพระราชกฤษฎีกา ก็อาจยกเลิก หรือแก้ไขโดยพระราชกฤษฎีกาเช่นกัน

กฎหมายเฑียรบาล (Palace Law) หมายถึง ข้อบังคับที่ว่าด้วยการปกครองภายในพระราชฐาน กฎหมายเฑียรบาลนั้นมีมาแต่โบราณแล้ว เช่น กฎหมายเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467 การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเฑียรบาลดังกล่าว รัฐธรรมนูญบัญญัติให้เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะ เมื่อมีพระราชดำริประการใด ให้คณะองคมนตรีจัดทำ

²³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 184

²⁴ อาจเรียกชื่อแตกต่างกันไปตามองค์กรผู้ใช้อำนาจ เช่น ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ร่างกฎหมายเทียบบาลแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเทียบบาลเดิมขึ้นทุกเกล้าทุกกระหม่อมถวายเพื่อมีพระราชวินิจฉัย เมื่อทรงเห็นชอบและทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว ให้ประธานองคมนตรีดำเนินการแจ้งประธานรัฐสภาเพื่อให้ประธานรัฐสภาแจ้งให้รัฐสภาทราบ และให้ประธานรัฐสภา ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้²⁵

3) พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง กฎข้อบังคับที่ออกโดยองค์กรศาล กฎที่ออกโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กฎที่ออกโดยองค์กรมหาชน กฎที่ออกโดยรัฐวิสาหกิจ กฎที่ออกโดยองค์กรวิชาชีพ

พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง กฎข้อบังคับที่ออกโดยองค์กรศาล กฎที่ออกโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กฎที่ออกโดยองค์กรมหาชน กฎที่ออกโดยรัฐวิสาหกิจ กฎที่ออกโดยองค์กรวิชาชีพ เป็นกฎหมายลำดับชั้นที่ 3 เรียกว่า กฎหมายลำดับรอง เนื่องจากส่วนใหญ่ออกโดยอาศัยอำนาจกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ²⁶

พระราชกฤษฎีกา เป็นกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้น โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้โดยไม่ขัดต่อกฎหมาย²⁷ จึงถือเป็นกฎหมายของฝ่ายบริหารที่ออกโดยอาศัยอำนาจของกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติฉบับใดฉบับหนึ่ง พระราชกฤษฎีกาจึงมีศักดิ์ต่ำกว่าพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดและจะขัดกับกฎหมายใดที่มีศักดิ์สูงกว่าไม่ได้ อย่างไรก็ตามก็มีพระราชกฤษฎีกาบางประเภทที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญ เช่น พระราชกฤษฎีกาเปิดหรือปิดสมัยประชุมสภา พระราชกฤษฎีกายุบสภา พระราชกฤษฎีกาประเภทนี้ถือว่ามีความสำคัญมากกว่าพระราชกฤษฎีกาที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ

กฎกระทรวง เป็นกฎหมายที่รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดเป็นผู้ออก เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายหลักในเรื่องนั้นๆ โดยปกติกฎหมายหลักจะระบุให้อำนาจในการออกกฎกระทรวงในแต่ละกรณีไว้ การออกกฎกระทรวงเป็นอำนาจของรัฐมนตรี แต่ก่อนที่รัฐมนตรีจะออกกฎกระทรวง จะต้องส่งร่างกฎกระทรวงไปให้คณะรัฐมนตรี

²⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 22

²⁶ สมคิด เลิศไพฑูรย์, การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎข้อบังคับ หรือการกระทำของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งเสนอ โดยศาลหรือผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา, กรุงเทพฯ ๑: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2551, หน้า 8

²⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 187

พิจารณาให้ความเห็นชอบเสียก่อน ซึ่งได้ถือปฏิบัติเช่นนี้ตลอดมา จึงถือได้ว่ามีกฎหมายจารีตประเพณีกำหนดให้กฎกระทรวงจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี

ประกาศกระทรวง เป็นกฎหมายของฝ่ายบริหารที่รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดเป็นผู้ออก เพื่อกำหนดกฎเกณฑ์วิธีปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายหลัก การออกประกาศกระทรวงเป็นอำนาจของรัฐมนตรีเช่นเดียวกับกฎกระทรวง แต่แตกต่างกับกฎกระทรวงตรงที่ว่า การออกประกาศกระทรวงรัฐมนตรีไม่ต้องส่งร่างประกาศกระทรวงให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนแต่อย่างใด

นอกจากกฎหมายของฝ่ายบริหารที่ออกโดยรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดในรูปของกฎกระทรวงและประกาศกระทรวงแล้ว ยังมีกฎหมายที่ออกโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ข้อบัญญัติจังหวัดซึ่งออกโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบัญญัติซึ่งออกโดยเทศบาลตามพระราชบัญญัติเทศบาล อีกทั้งยังมีกฎหมายลำดับรองในรูปของกฎหรือข้อบังคับขององค์การศาล องค์การมหาชน รัฐวิสาหกิจ และองค์กรวิชาชีพต่าง ๆ ที่ออกโดยองค์กรนั้น ๆ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดด้วย

การจัดลำดับชั้นของกฎหมายข้างต้น ส่งผลให้กฎหมายที่อยู่ในลำดับชั้นต่ำกว่าจะขัดหรือแย้งกับกฎหมายที่อยู่ในลำดับชั้นสูงกว่าไม่ได้ ไม่ว่าจะกฎหมายที่มีลำดับชั้นสูงกว่าจะตราออกมาใช้ก่อนหรือหลัง ส่วนกฎหมายที่อยู่ในลำดับชั้นเดียวกันขัดหรือแย้งกัน มีหลักว่ากฎหมายที่ออกภายหลังย่อมยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่ออกมาก่อนเมื่อมีข้อความขัดหรือแย้งกัน

2.2 หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญนี้ มีรากฐานมาจากแนวคิดเรื่องลำดับชั้นของกฎหมาย ซึ่งมีบทบาทสำคัญมาจากประเทศอังกฤษ ในคดีนายแพทย์ Thomas Bonham คดีนี้ จำเลย คือ นายแพทย์ Bonham ได้เปิดสถานพยาบาลโดยฝ่าฝืนข้อบังคับของแพทยสภาแห่งกรุงลอนดอน ศาลของแพทยสภาพิพากษาลงโทษปรับ และกักขังจำเลย ค่าปรับครั้งหนึ่งที่ได้จากจำเลยตกเป็นของประธานแพทยสภาและประธานศาลแห่งแพทยสภาตามข้อบังคับของแพทยสภา Sir Edward Coke ซึ่งเป็นผู้พิพากษาในคดีนี้พิพากษาว่าข้อบังคับของแพทยสภาขัดต่อหลัก Common Law ที่ว่า “ไม่มีใครเป็นผู้พิพากษาในเรื่องที่ตัวเองมีส่วนได้เสียได้” บทบัญญัติของกฎหมายที่ขัดต่อหลัก Common Law (common right and reason) ย่อมไม่มีผลใช้บังคับและศาลทรงไว้ซึ่งอำนาจในการวินิจฉัยว่ากฎหมายใดขัดต่อหลัก Common Law อย่างไรก็ตามอังกฤษกลับไม่ได้พัฒนาหลักที่ให้อำนาจศาลในการวินิจฉัยว่ากฎหมายขัดต่อรัฐธรรมนูญ (Judicial review) ดังกล่าวให้เป็นกฎหมายทั่วไป แต่กลับหันไปถือหลักความมีอำนาจสูงสุดของรัฐสภา (Supremacy of parliament) แทน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอังกฤษประสบความสำเร็จในการสถาปนาอำนาจรัฐสภาอันเป็นตัวแทนของประชาชน และจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์แล้วในศตวรรษที่ 17²⁸

ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญเป็นหลักพื้นฐานสำคัญของรัฐธรรมนูญ Aristotle นักปรัชญาชาวกรีกได้เขียนในหนังสือเรื่อง Politics ว่า รูปแบบนครรัฐ (City-State) ขึ้นอยู่กับรัฐธรรมนูญ (politeia) รัฐธรรมนูญเหมือนกับแบบแผนตายตัวของชาวเมืองนครรัฐ รัฐธรรมนูญ จึงมีรูปแบบที่มีส่วนประกอบของประชาคม เมื่อใดก็ตามประชาคมมีลักษณะอยู่เช่นใดย่อมขึ้นอยู่กับรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะอยู่เช่นนั้น นอกจากนี้ แนวความคิดของ Aristotle แสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญเป็นตัวแปรสำคัญในการปกครอง ซึ่งการปกครองที่ดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับรัฐธรรมนูญอันเป็นแม่บทการปกครองประเทศ รัฐธรรมนูญจึงต้องมีความมั่นคงถาวร (Rigidity of Constitution) และแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ยาก ด้วยเหตุนี้ แนวความคิด “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด” ย่อมเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นพื้นฐานสำคัญ เพื่อป้องกันการบัญญัติหรือออกกฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และการ

²⁸ อุดม รัฐอมฤต, รายงานการวิจัย เรื่อง สภาพบังคับของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ, กรุงเทพฯ ๙: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2550, หน้า 8

บัญญัติ หรือออกกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ย่อมมีผลเป็น โฆษะหรือใช้บังคับไม่ได้ หลักความคิดดังกล่าวเป็นที่ยอมรับของผู้ร่างรัฐธรรมนูญในประเทศต่าง ๆ ปรากฏตามรัฐธรรมนูญ สหรัฐอเมริกาอันเป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของโลกได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ” (The constitution is the supreme law of the land)²⁹

มีทฤษฎีหลายทฤษฎีที่อธิบายเหตุผลที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ได้แก่³⁰

1) ทฤษฎีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย

ทฤษฎีนี้อธิบายว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดเพราะรัฐธรรมนูญเป็นสัญญาประชาคม (social contract) ที่สมาชิกในสังคมทุกคนร่วมตกลงกันสร้างขึ้นเป็นกฎเกณฑ์ในการปกครองสังคมนั้น ๆ รัฐธรรมนูญจึงต้องอยู่เหนือทุกส่วนของสังคม

2) ทฤษฎีกระบวนการในการตรารัฐธรรมนูญ

ทฤษฎีนี้อธิบายว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดเพราะกระบวนการในการจัดทำรัฐธรรมนูญต่างไปจากกฎหมายทั่วไปที่ตราโดยรัฐสภา การจัดทำรัฐธรรมนูญจะมีกระบวนการพิเศษ มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมไม่โดยตรงก็โดยอ้อม เช่น ประชาชนมีส่วนในการเลือกตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อกระบวนการในการจัดทำรัฐธรรมนูญมีกระบวนการพิเศษที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมต่างจากกฎหมายทั่วไป รัฐธรรมนูญจึงเป็นกฎหมายสูงสุด

3) ทฤษฎีที่มาของอำนาจในการจัดทำรัฐธรรมนูญ

ทฤษฎีนี้อธิบายว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดเพราะอำนาจในการก่อตั้งองค์กรทางการเมืองที่จัดให้มีรัฐธรรมนูญนั้นสูงสุด ก่อนมีรัฐธรรมนูญไม่มีกฎหมายใด ๆ อยู่เหนือและผูกมัดอำนาจในการก่อตั้งระบบกฎหมายและระบบองค์กรอยู่เลย อำนาจในการก่อตั้งองค์กรทางการเมืองและให้กำเนิดรัฐธรรมนูญจึงเป็นที่มาโดยตรงของรัฐธรรมนูญ

²⁹ วุฒิชัย จิตตานุ, “บทบาทและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ ตามแนวความคิดรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด”, ใน *รวมบทความทางวิชาการของศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่ 2: ศาลรัฐธรรมนูญไทยในสถานการณ์การปฏิรูปการเมือง*, กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2546, หน้า 344-346

³⁰ มานิต จุมปา, *คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540)*, (พิมพ์ครั้งที่ 5), กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2546, หน้า 2-3

เมื่อรัฐธรรมนูญเกิดขึ้น รัฐธรรมนูญก็สร้างองค์การทางการเมืองให้ใช้อำนาจต่าง ๆ รัฐธรรมนูญ จึงเป็นกฎหมายสูงสุด

4) ทฤษฎีเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ

ทฤษฎีเนื้อหาของรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดเพราะรัฐธรรมนูญจัดตั้งองค์การทางการเมืองและจัดแบ่งแยกการใช้อำนาจอธิปไตย อีกทั้งยังรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล กำหนดขอบเขตในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ดังคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 ที่กล่าวว่า สังคมใดไม่มีการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนและไม่มีการแบ่งแยกการใช้อำนาจอธิปไตย สังคมนั้นไม่มีรัฐธรรมนูญ

ข้อความคิดว่าด้วยหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญนั้นมีพัฒนาการมาจากประวัติศาสตร์โดยมีรากฐานความคิดมาจากกฎหมายธรรมชาติซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับลำดับชั้นของกฎหมาย การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญจึงจำต้องเข้าใจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวด้วย

หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หมายความว่า รัฐธรรมนูญได้รับการยอมรับว่าเป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับสูงสุดในระบบกฎหมายของรัฐ และในกรณีที่มีความขัดแย้งระหว่างกฎหมายกับรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญย่อมอยู่ในฐานะที่มาก่อน ซึ่งมีผลทำให้กฎหมายที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญไม่อาจบังคับใช้ได้ตามความเห็นของ Wahl เห็นว่าหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดก่อให้เกิดผลที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการคือ³¹

(1) รัฐธรรมนูญย่อมเป็นหลักเกณฑ์ในการตีความของศาล โดยเหตุนี้รัฐธรรมนูญจึงต้องมีความแน่นอนชัดเจนให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับขอบเขตของบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เนื่องจากหลักเกณฑ์ในทางรัฐธรรมนูญจะต้องมีความแตกต่างจากหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่ตรวจสอบ ดังนั้นการให้ความหมายหรือการตีความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญจึงต้องตีความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอย่างอิสระจากหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่ถูกตรวจสอบด้วย หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญจึงเป็นหลักของการแบ่งแยก (Konzepto der Trennung) ระหว่างรัฐธรรมนูญกับกฎหมายที่ได้รับการตรวจสอบอันมี

³¹ บรรเจิด สิงคะเนติ, รายงานการวิจัย เรื่อง การใช้สิทธิทางศาลของบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 28 ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว, กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2551, หน้า 70-72

ความสัมพันธ์กับอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญซึ่งห้ามมิให้อาศัยการตีความอันส่งผลทำให้ขอบเขตและความแตกต่างระหว่างรัฐธรรมนูญกับกฎหมายเกิดความไม่ชัดเจนนั่นเอง

(2) หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญนอกจากจะเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบทบัญญัติของกฎหมายสองบทบัญญัติแล้ว หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญยังเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ขององค์กรและภาระหน้าที่ขององค์กรดังกล่าวคือ หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดในนัยหนึ่ง ย่อมหมายถึงการอยู่ในลำดับต่ำกว่าของกฎหมาย และหมายความถึงการอยู่ในลำดับต่ำกว่าขององค์กรนิติบัญญัติซึ่งเป็นองค์กรที่ต้องถูกผูกพันจากการตีความรัฐธรรมนูญด้วย ปัญหาของการอยู่ในลำดับต่ำกว่าขององค์กรนิติบัญญัติ เป็นเรื่องเกี่ยวกับขอบเขตของการอยู่ในลำดับที่ต่ำกว่าอันเป็นผลมาจากการตีความของศาลรัฐธรรมนูญตามหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ การตีความรัฐธรรมนูญซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานของบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญจึงมีความสำคัญ ดังนั้นการตีความรัฐธรรมนูญที่ถูกต้องนอกจากจะเป็นการตีความ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้สิทธิเรียกร้องในทางสารบัญญัติของรัฐธรรมนูญเป็นเอกสิทธิ์ที่มีคุณค่าแล้ว การตีความรัฐธรรมนูญยังต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาลรัฐธรรมนูญกับองค์กรนิติบัญญัติ โดยความสัมพันธ์ขององค์กรทั้งสองจะต้องวางอยู่บนพื้นฐานของความชอบธรรมเช่นกัน

(3) ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่ทำให้หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดมีผลในทางกฎหมายได้อย่างแท้จริง เพราะศาลรัฐธรรมนูญเป็นศาลที่ทำให้กระบวนการทางการเมืองมีลักษณะเป็นกฎหมายมากขึ้นด้วยการทำให้ความผูกพันในทางกฎหมายของกระบวนการทางการเมืองมีประสิทธิภาพผลในรัฐที่ปกครองโดยรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญจึงเปรียบเสมือนเป็นมงกุฎของนิติรัฐ (die Krönung des Rechtsstaates) ที่ทำหน้าที่คุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

กล่าวโดยสรุปแล้ว หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญนั้นเป็นหลักการที่ยอมรับการมีลำดับชั้นของกฎหมาย และในระบบกฎหมายนั้นยอมรับว่ารัฐธรรมนูญอยู่ในลำดับชั้นสูงสุด จึงกล่าวได้ว่าหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญนั้นนอกจากเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายที่ต่างลำดับชั้นกันแล้ว ในอีกด้านหนึ่งย่อมเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ขององค์กรของรัฐต่าง ๆ กับรัฐธรรมนูญเช่นกัน กล่าวคือ องค์กรต่าง ๆ ของรัฐอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญนั่นเอง

2.3 หลักรัฐธรรมนูญนิยม³²

แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม (constitutionalism) คือ แนวความคิดที่จะใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรให้เป็นเครื่องมือในการกำหนดรูปแบบการปกครองและกำหนดกลไกอันเป็นโครงสร้าง (Infra structure) ในการจัดองค์กรบริหารรัฐ³³ ซึ่งการใช้รัฐธรรมนูญในลักษณะสัญญาประชาคมเป็นเครื่องมือในการจัดองค์กรบริหารของรัฐสมัยใหม่นั้น มีวัตถุประสงค์ในการจำกัดอำนาจผู้ปกครองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนซึ่งเป็นวัตถุประสงค์อันเกิดขึ้นเป็นลำดับแรกและคงอยู่จนปัจจุบันนี้ และวัตถุประสงค์ในการสร้างเสถียรภาพและประสิทธิภาพให้กับรัฐบาลในระบบการเมืองซึ่งวัตถุประสงค์ข้อนี้ต้องการใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นกลไกที่จะทำให้รัฐบาลบริหารบ้านเมืองให้เป็นไปโดยเรียบร้อยต่อเนื่องและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้ และวัตถุประสงค์ประการสุดท้ายคือเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ถึงแม้ว่าการบัญญัติกฎหมายจะต้องเคารพถึงหลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายก็ตาม แต่ความไม่เท่าเทียมกันในทางปฏิบัติเนื่องจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมจึงต้องอาศัยหลักการในรัฐธรรมนูญเป็นกฎเกณฑ์สูงสุดของประเทศมาเป็นกฎเกณฑ์คุ้มครองผู้อ่อนแอกว่า จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของกระแสแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมนี้มีการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างรัฐในฐานะผู้ปกครอง ซึ่งมีอำนาจสูงสุดกับประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครอง³⁴ โดยรัฐจะต้องให้การรับรอง และคุ้มครอง ซึ่งสิทธิเสรีภาพของผู้ได้ปกครองและประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการปกครอง หรือในการใช้อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ทั้งนี้จะต้องมีการสร้างระบบควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจ และมีการปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพเพื่อจะได้บรรลุวัตถุประสงค์ของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมที่มีแนวคิดในการสร้างมาตรการขึ้นมาเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของรัฐธรรมนูญฉบับเก่านั้นเอง

³² เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน ว่าด้วย รัฐ รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย*, พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555, หน้า 113-116

³³ อมร จันทรสมนบูรณ์, *การปฏิรูปการเมือง คอนสติติวชันแนลลิสม์ ทางออกของประเทศไทย*, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นโยบายการศึกษา, บพท. 2539, หน้า 126

³⁴ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, *รวมคำบรรยายคดีฯ ภาคหนึ่ง สมัยที่ 54* การบรรยายครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2544, หน้า 59

จากแนวความคิดรากฐานของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมได้นำมาสู่แนวคิดในการจัดทำรัฐธรรมนูญของรัฐสมัยใหม่ที่ประกอบด้วยกรอบ 3 ประการในการจัดทำรัฐธรรมนูญ คือ

1) การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

เมื่อพิจารณาถึงรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันว่าสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับการส่งเสริมและคุ้มครองให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองไว้อย่างกว้างขวางกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ซึ่งเป็นการนำสิทธิเสรีภาพที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติและสิทธิเสรีภาพใหม่ ๆ มาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมอันจะทำให้สิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติและสิทธิเสรีภาพทางการเมืองมีผลบังคับใช้ได้จริงและได้รับความคุ้มครองในกรณีที่สิทธิเสรีภาพถูกละเมิดโดยการเยียวยาจากองค์กรของรัฐได้

2) การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

รัฐธรรมนูญตามแนวทางรัฐธรรมนูญนิยมเป็นแนวความคิดในการเขียนรัฐธรรมนูญเพื่อแสวงหาการจัดรูปแบบองค์กรทางการเมืองและกลไกบริหารบ้านเมือง โดยกำหนดวิธีการที่มีความมุ่งหมายจะขจัดหรือลดข้อเสียที่จะเกิดขึ้นจากพฤติกรรมและการแสวงหาประโยชน์มิชอบหรือไม่ชอบธรรมของนักการเมืองและของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ให้มากที่สุด ดังนั้นการเขียนรัฐธรรมนูญตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมจึงมีไว้เพียงเพื่อให้มีองค์กรทางการเมืองที่มาจาก การเลือกตั้งและการบัญญัติให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามแบบเก่า ๆ ที่เคยใช้มาเท่านั้น แต่ต้องเป็นการแสวงหาการกำหนดรูปแบบองค์กรทางการเมืองเพื่อให้สามารถมีแนวนโยบายที่แน่ชัดและมีการบริหารนโยบายได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ยังต้องเป็นองค์กรที่มีวิธีการกำกับและถ่วงดุล การทำหน้าที่ขององค์กรทางการเมืองเพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบตามหลักการแบ่งแยกการใช้อำนาจด้วย

3) การเสริมสร้างเสถียรภาพและประสิทธิภาพให้รัฐบาล

วัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมคือการกำหนดมาตรการที่มีความมุ่งหมายทำให้องค์กรทางการเมืองมีประสิทธิภาพ โดยการทำให้ “องคกรทางการเมืองฝ่ายบริหาร” สามารถมีแนวนโยบายโดยมี “ความเป็นผู้นำ” เพราะตามความเป็นจริงสภาพสังคมของแต่ละประเทศย่อมประกอบด้วยกลุ่มผลประโยชน์หลากหลาย ซึ่งตามธรรมชาติผลประโยชน์เหล่านั้นย่อมขัดแย้งกันเองและในบางครั้งอาจขัดแย้งกับประโยชน์ของชาติโดยรวมได้ ดังนั้นองคกรบริหารจึงต้องอยู่ในฐานะที่ตัดสินใจกระทำการได้ด้วยเหตุผลและจำต้องมีฐานะมั่นคงในช่วงเวลาหนึ่งที่เป็นเพื่อบริหารนโยบายนั้นให้บรรลุผลตามความมุ่งหมายของการ

ปกครองในระบอบประชาธิปไตย การบริหารประเทศจึงจำเป็นต้องอาศัย “ความเป็นผู้นำในทางนโยบาย” ของผู้บริหารประเทศด้วย³⁵

ในทางปฏิบัติกำหนดกติกาให้เป็นไปตามกรอบหรือวัตถุประสงค์ของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยามได้นั้นก็ต้องอาศัยการเทียบเคียงกติกาในรัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ เพื่อแสวงหากฎที่เหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพในการจัดองค์กรทางการเมือง และกลไกการบริหารประเทศเพื่อให้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลและมีการดำเนินการตามนโยบายนั้นอย่างต่อเนื่องเพื่อให้หลักการต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ซึ่งเมื่อได้มีการปฏิบัติตามแนวทางรัฐธรรมนูญแล้วผลประโยชน์สุดท้ายย่อมเกิดแก่ประชาชนภายในรัฐนั้น ๆ เอง เนื่องจากรัฐเป็นสิ่งที่สมมติขึ้นเพื่อการดำรงอยู่ของมนุษย์โดยมนุษย์ได้ใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือที่ไว้วางรากฐานในการปกครองที่ประกอบไปด้วยการจัดโครงสร้างองค์กรทางการเมือง การใช้อำนาจของผู้ปกครองตลอดจนการจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง กฎเกณฑ์การปกครองตามแนวทางรัฐธรรมนูญดังกล่าวถือได้ว่าเป็นที่มาของสิทธิ และเสรีภาพ เพราะกติกาในรัฐธรรมนูญถูกกำหนดขึ้นก็เพื่อใช้เป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายในการดำรงอยู่อย่างผาสุกของมนุษย์ที่มีการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์นั่นเอง

2.4 อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายโดยเฉพาะ ซึ่งความเป็นกฎหมายสูงสุดก็คือหลักการที่เรียกว่า “หลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย” โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญรองรับว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”³⁶

2.4.1 พัฒนาการของศาลรัฐธรรมนูญ³⁷

พัฒนาการความเป็นมาของศาลรัฐธรรมนูญไทยนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 หัวข้อ คือ 1) การแบ่งช่วงพัฒนาการของการมีสถาบันที่มีอำนาจตีความรัฐธรรมนูญ และ 2) การนำ “คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ” และ “ศาลรัฐธรรมนูญ” มาใช้ในประเทศไทย

³⁵ อมร จันทรสมนุญณ์, การปฏิรูปการเมือง คอนสติติวชันแนลลิสม์ ทางออกของประเทศไทย, กรุงเทพฯ ๑: สำนักพิมพ์นโยบายการศึกษา, บพท. 2539, หน้า 126

³⁶ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ, กรุงเทพฯ ๑: บริษัท พี.เพรส จำกัด, 2550, หน้า 2-3

³⁷ บรรเจิด สิงคะเนติ, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ, กรุงเทพฯ ๑: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544, หน้า 113-128

1) การแบ่งช่วงพัฒนาการของการมีสถาบันที่มีอำนาจตีความรัฐธรรมนูญ นับตั้งแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบันประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญใช้บังคับรวมทั้งสิ้น 19 ฉบับ ซึ่งหากพิจารณาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญไทยแล้ว ตามระบบกฎหมายไทยเป็นระบบกฎหมายที่ยอมรับหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ จึงมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญบัญญัติรองรับว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมิได้ ซึ่งหากจะแบ่งพัฒนาการของแนวคิดในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ได้ 4 ระยะ คือ³⁸

(1) ระยะที่หนึ่ง รัฐธรรมนูญยอมรับความมีอำนาจสูงสุดของสภาผู้แทนราษฎรในการตีความรัฐธรรมนูญ

ช่วงแรกนี้อาจเรียกในทางทฤษฎีว่า Legal State หรือ Etat Legal³⁹ ระยะที่หนึ่งนี้เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2489 โดยมีรัฐธรรมนูญรวม 2 ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญฉบับที่ 1 พ.ศ. 2475 ซึ่งเรียกว่า พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ใช้บังคับอยู่ 6 เดือน และรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 พ.ศ. 2475 ซึ่งใช้บังคับจนถึง พ.ศ. 2489

(2) ระยะที่สอง การให้อำนาจรัฐสภาและคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในการตีความรัฐธรรมนูญร่วมกัน

ระยะนี้ได้มีการกำหนดรูปแบบขององค์กรที่ทำหน้าที่ในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่ โดยกำหนดให้มีลักษณะเป็นองค์กรกลางทำหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยความชอบของกฎหมาย แต่ก็ยังคงมีบทบัญญัติยอมรับหลักความมีอำนาจสูงสุดของรัฐสภาอยู่ โดยกำหนดให้อำนาจในการตีความรัฐธรรมนูญควบคู่ไปกับคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ในการกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรทั้งสองควบคู่กันไปในั้น สามารถแบ่งรัฐธรรมนูญออกเป็น 2 กลุ่ม⁴⁰ คือ (1) รัฐธรรมนูญที่ยอมรับอำนาจในการตีความรัฐธรรมนูญของรัฐสภาอย่างกว้าง เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 และ (2) รัฐธรรมนูญที่ลดอำนาจการตีความรัฐธรรมนูญของรัฐสภาลง เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521

³⁸ อมร จันทสมบุรณ์, “ศาลรัฐธรรมนูญ”, *วารสารกฎหมายปกครอง เล่ม 12* (ธันวาคม 2536), หน้า 519-609

³⁹ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 522

⁴⁰ อัจฉนา พึ่งเย็น, *การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญโดยศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543, หน้า 13

(3) ระยะที่สาม คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจตีความรัฐธรรมนูญเพียงสถาบันเดียว

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่บัญญัติให้อำนาจในการตีความรัฐธรรมนูญแก่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพียงสถาบันเดียว ซึ่งเป็นการตัดอำนาจของรัฐสภาในการตีความรัฐธรรมนูญออกทั้งหมด โดยมีบทบัญญัติกำหนดอำนาจหน้าที่เพิ่มเติมขึ้นจากเดิมที่มีอยู่ และรวมถึงอำนาจในการตีความรัฐธรรมนูญในปัญหาอันเกี่ยวกับวงงานของรัฐสภาหรือปัญหาอันเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของรัฐสภา ซึ่งแต่เดิมเป็นอำนาจของรัฐสภาด้วย

(4) ระยะที่สี่ การให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรผู้ที่มีอำนาจในการวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมืองของไทย ลักษณะเด่นของรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือการบัญญัติเพื่อมุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้เกิดผลอย่างแท้จริงในทางปฏิบัติ และการจัดโครงสร้างองค์กรทางการเมืองขององค์กรของรัฐทั้งหลาย โดยได้บัญญัติให้มีองค์กรตามรัฐธรรมนูญขึ้นหลายองค์กร เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ เป็นต้น นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้นำหลักการใหม่ ๆ มาบัญญัติไว้หลายหลักการทำให้เกิดข้อเรียกร้องว่ารัฐธรรมนูญจำเป็นที่จะต้องมียุติธรรมที่ทำหน้าที่ในการตีความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเพื่อให้เป็นไปตามครรลองของการปฏิรูปการเมือง อีกทั้ง องค์กรที่มาทำหน้าที่ดังกล่าวจะต้องเป็นองค์กรที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง มิใช่เป็นเพียงองค์กรที่มีวาระการดำรงอยู่ขึ้นอยู่กับการดำรงอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร ดังเช่นคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในอดีต ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีการเสนอให้มีการจัดตั้ง “ศาลรัฐธรรมนูญ” ขึ้น เพื่อทำหน้าที่เป็นองค์กรที่มีอำนาจตีความรัฐธรรมนูญ

2) การนำ “คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ” และ “ศาลรัฐธรรมนูญ” มาใช้ในประเทศไทย

(1) การนำ “คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ” มาใช้ในประเทศไทย

ศาสตราจารย์ ดร.อมร จันทรมบูรณ์ ได้วิเคราะห์ว่าที่ประเทศไทยนำ “คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ” มาใช้เกิดจากผู้พิพากษาในระบบศาลยุติธรรมได้ก้าวล่วงเข้ามาชี้ขาดในกรณีการเมืองในคดีอาชญากรรมสงครามในระยะเวลาที่ประเทศไทยใช้รัฐธรรมนูญที่มีบทบัญญัติตามแนวความคิดความมีอำนาจสูงสุดของรัฐสภา (Supremacy of Parliament) และสภาผู้แทนราษฎรทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในการตีความรัฐธรรมนูญ ซึ่งการนำตุลาการรัฐธรรมนูญมาใช้หลัง

สงครามโลกครั้งที่ 2 ของไทยนั้นแตกต่างไปจากประเทศในยุโรป โดยประเทศในยุโรปได้นำศาลรัฐธรรมนูญ (ตุลาการรัฐธรรมนูญ) มาใช้ เนื่องจากผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้มองเห็นความผิดปกติของกลไกการบริหารประเทศในระบบรัฐสภา (parliamentary system) ดังนั้นผู้ร่างรัฐธรรมนูญเหล่านั้นประสงค์จะปรับปรุงกลไกในระบบรัฐสภาให้มีประสิทธิภาพและเป็นผลดีแก่การบริหารประเทศที่ต่อเนื่องในระยะยาว⁴¹

การนำ “คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ” มาใช้ในประเทศไทยนั้น เกิดมาจากช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลไทยในขณะนั้น (ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช) ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม ๗ ต่อสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว พระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม พ.ศ. 2488 มีเพียง 12 มาตรา โดยในมาตรา 3 ได้บัญญัติถึงลักษณะของการกระทำที่เข้าข่ายเป็นอาชญากรสงคราม ในมาตรา 5 กำหนดให้มีคณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่สืบสวนสอบสวนและเป็นโจทก์ฟ้องอาชญากรสงคราม โดยให้ศาลฎีกาเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ฟ้องร้องตามความในพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา 16) และคำพิพากษาของศาลฎีกาให้ถือเป็นที่สุด (มาตรา 8) ซึ่งต่อมาได้มีการฟ้องในคดีอาชญากรสงคราม และศาลได้มีคำพิพากษาที่ 1,2,4/2489 ให้ยกฟ้องโจทก์

ศาลฎีกาเห็นว่า ตามมาตรา 14 ของรัฐธรรมนูญ บุคคลย่อมกระทำการใด ๆ ได้โดยไม่ต้องห้ามและจะไม่ต้องรับโทษแต่อย่างใด ในเมื่อการกระทำเช่นนั้น ไม่มีกฎหมายบัญญัติห้ามหรือบัญญัติว่าเป็นความผิด และหากกฎหมายใดบัญญัติย้อนหลังลงโทษการกระทำที่แล้มาแล้ว ย่อมเป็นการขัดกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 14 พระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม ๗ เฉพาะที่บัญญัติย้อนหลังก็อยู่ในลักษณะเช่นเดียวกัน นอกจากนั้น ตามมาตรา 61 ของรัฐธรรมนูญบัญญัติว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดกับรัฐธรรมนูญ ท่านว่าบทบัญญัตินั้นเป็นโมฆะ” ฉะนั้น พระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม ๗ เฉพาะที่บัญญัติย้อนหลังซึ่งขัดกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 14 จึงเป็น โมฆะ จากเหตุผลดังกล่าวศาลฎีกาจึงพิพากษาว่า พระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม พ.ศ. 2488 เฉพาะที่บัญญัติลงโทษการกระทำก่อนวันใช้พระราชบัญญัติขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 14 และตกเป็นโมฆะตามมาตรา 61

ผลของคำพิพากษาของศาลฎีกาดังกล่าว ทำให้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ตราขึ้นใช้หลังจากคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ประมาณ 2 เดือน ได้บัญญัติให้จัดตั้ง “คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ” ของไทยขึ้นเป็นครั้งแรก

⁴¹ อมร จันทสมบุรณ์, อ้างแล้ว, หน้า 519-609

(2) การนำ “ศาลรัฐธรรมนูญ” มาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

จากวิวัฒนาการของสถาบันที่มีการตีความรัฐธรรมนูญของไทย ที่เริ่มจากการยอมรับหลักความมีอำนาจสูงสุดของสภาผู้แทนราษฎรในช่วงเริ่มต้น (พ.ศ. 2475 - 2489) ระยะเวลาที่รัฐธรรมนูญของไทยบัญญัติให้มีตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจตีความรัฐธรรมนูญ ควบคู่ไปกับสภาผู้แทนราษฎร (พ.ศ. 2489 - 2534) และหลังจากนั้นรัฐธรรมนูญกำหนดให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจตีความรัฐธรรมนูญเพียงสถาบันเดียว (พ.ศ. 2534 - 2540) ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมือง คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญพบว่า ในการใช้อำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีหลายประการ⁴² ได้แก่

ก. เกี่ยวกับองค์ประกอบของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

เนื่องจากรัฐธรรมนูญบางฉบับกำหนดให้มีตุลาการรัฐธรรมนูญประเภทเดียว คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ บางฉบับกำหนดให้มีบุคคลที่มีคุณสมบัติซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ผู้พิพากษาและอัยการกับผู้ทรงคุณวุฒิ โดยไม่มีฝ่ายการเมือง บางฉบับก็กำหนดให้มีผู้ที่มีคุณสมบัติแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ฝ่ายการเมือง ผู้พิพากษาและอัยการ กับผู้ทรงคุณวุฒิ การกำหนดให้มีตุลาการรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่งนี้ว่าขัดแย้งกับหลัก “ความเป็นอิสระ” ของตุลาการรัฐธรรมนูญอย่างมาก เพราะการที่ผู้ร่างรัฐธรรมนูญบัญญัติให้มีตัวแทนฝ่ายสภาเพื่อชี้แจงเหตุผลของฝ่ายสภา และตัวแทนของฝ่ายศาลเพื่อชี้แจงเหตุผลของฝ่ายนั้น เท่ากับว่าทั้งตัวแทนฝ่ายสภาและตัวแทนฝ่ายศาลต่างก็มี “จุดยืน” ที่แน่นอนของตนแล้วในการเข้าร่วมประชุมคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ความเป็นอิสระจึงไม่มีนับตั้งแต่แรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่กำหนดให้อธิบดีกรมอัยการเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง ความเป็นอิสระของอธิบดีกรมอัยการยิ่งมีน้อยกว่าประธานศาลฎีกา หรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เสียอีก เพราะในอดีตที่ผ่านมาอธิบดีกรมอัยการอยู่ภายใต้ “อำนาจบังคับบัญชา” ของรัฐธรรมนูญ โดยผ่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย⁴³

เกี่ยวกับเรื่ององค์ประกอบในคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ศาสตราจารย์ ดร.อมร จันทรสมบูรณ์ เห็นว่า⁴⁴ การที่จะมีนักการเมือง (ประธานสภาผู้แทนราษฎร

⁴² รชต พนมวัน, *แนวทางพัฒนาความเป็นอิสระของตุลาการรัฐธรรมนูญในประเทศไทย*, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, หน้า 106

⁴³ สมคิด เลิศไพฑูรย์, *องค์ประกอบของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในประเทศไทย, รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ ไพโรจน์ ชัยนาม*, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ ๑: 2535, หน้า 193

⁴⁴ รชต พนมวัน, “อ้างแล้ว”, หน้า 106

และประธานวุฒิสภาโดยตำแหน่ง) อยู่ด้วยหรือไม่ ประเด็นนี้เป็นประเด็นสำคัญที่ผู้ร่างรัฐธรรมนูญ จะต้องตกลงใจว่าจะให้องค์กรนี้เป็นองค์กรที่เป็นอิสระที่ใช้นิติปรัชญาทางกฎหมายมหาชนเพื่อชี้ขาดการขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมือง (ฝ่ายข้างมากและฝ่ายข้างน้อย) หรือไม่ และจะให้สถาบันตุลาการรัฐธรรมนูญนี้มีลักษณะเป็นองค์กรทางการเมือง โครงสร้างในลักษณะผสมนี้มีผู้ทรงคุณวุฒิกับฝ่ายการเมือง (โดยตำแหน่ง) ในอดีตที่ผ่านมาเป็นโครงสร้างที่ไม่เกิดผลดีแต่อย่างใด

ข. เกี่ยวกับองค์กรที่มีอำนาจในการแต่งตั้งและการขาดวิธีการในการสรรหาตุลาการรัฐธรรมนูญ

ในเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ ดร.อมร จันทรมบูรณ์ เห็นว่า ในอดีตที่ผ่านมา ผู้ร่างรัฐธรรมนูญอาจจะยังไม่สนใจหรือเห็นประโยชน์ที่จะกำหนด “วิธีการคัดเลือก หรือสรรหาตัวบุคคล” ที่จะมาเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ (organic law) เพื่อให้มีหลักเกณฑ์พอสมควร ดังนั้น แม้ว่าบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญจะกำหนดคุณลักษณะของผู้ที่จะได้รับแต่งตั้งเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญไว้ว่าต้องเป็น “ผู้ทรงคุณวุฒิ” “ผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมาย” หรือ “ผู้ทรงคุณวุฒิทางรัฐศาสตร์” ก็ตาม บทบัญญัติเช่นนี้ก็มิได้ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างใดในการปฏิบัติ และไม่ทำให้ได้มาซึ่งบุคคลที่วางตัวเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างแท้จริง เพราะอำนาจในการแต่งตั้งนั้นเป็นของรัฐสภา (ร่วมกัน) หรือเป็นของสภาใดสภาหนึ่ง (ในกรณีแยกกันแต่งตั้ง) ก็ตาม แต่องค์กรเหล่านี้ก็เป็นองค์กรการเมือง และมีการรวมกลุ่มผลประโยชน์ (ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของพรรคการเมืองหรือไม่ก็ตาม) ดังนั้น ในการคัดเลือกตัวบุคคลและการมีมติแต่งตั้ง จึงเป็นไปได้โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ภายในกลุ่มหรือพรรคพวกของตน หรือการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกลุ่ม และสำหรับในส่วนผู้ได้รับการแต่งตั้งเองก็จะมีความสัมพันธ์โดยพฤติกรรมกับกลุ่มผลประโยชน์ที่ได้เสนอและแต่งตั้งตนเองให้ดำรงตำแหน่ง ดังนั้น ผลงานหรือคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจึงอาจเป็นเพียงการแสดงออกว่าเป็นกลาง (appearance) และเป็นสิ่งลวงตา⁴⁵ จากเหตุผลดังกล่าวนี้เองได้มีการเสนอว่า ควรจะให้มีการกำหนดวิธีการคัดเลือกและการสรรหาตัวบุคคลที่จะมาเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ⁴⁶

⁴⁵ ออมร จันทรมบูรณ์, “อ้างแล้ว”, หน้า 560

⁴⁶ กมลชัย รัตนสกาววงศ์, *ศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ*, รายงานการวิจัย เพื่อจัดทำข้อเสนอการปฏิรูปการเมืองไทย เสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.), กันยายน 2538, หน้า 15

ก. วาระการดำรงตำแหน่งของตุลาการรัฐธรรมนูญ

วาระการดำรงตำแหน่งของตุลาการรัฐธรรมนูญของรัฐธรรมนูญเกือบทุกฉบับกำหนดให้มีการแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นใหม่ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งทั่วไปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีเพียงรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2534 เท่านั้น ที่กำหนดให้วาระการดำรงตำแหน่งของตุลาการรัฐธรรมนูญมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี จากการที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญต้องหมดวาระลงเมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงทำให้การดำรงอยู่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญไปผูกพันอยู่กับการดำรงอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่การเมืองไม่มีเสถียรภาพทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองบ่อย ยิ่งทำให้การพัฒนาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญไม่อาจพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การที่จะให้องค์กรที่ทำหน้าที่ในการตีความรัฐธรรมนูญได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนาน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของตุลาการรัฐธรรมนูญให้เป็นอิสระจากการดำรงอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

ง. ความเป็นอิสระของตุลาการรัฐธรรมนูญ

การพิจารณาถึงความเป็นอิสระขององค์กรที่ทำหน้าที่เป็น “ผู้ชี้ขาด” ถือได้ว่าเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการทำงานของสถาบันที่ทำหน้าที่ในลักษณะดังกล่าว แต่รัฐธรรมนูญทุกฉบับที่มีการจัดตั้งสถาบันตุลาการรัฐธรรมนูญได้มีบทบัญญัติรับรองความเป็นอิสระในการชี้ขาดของตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว บทบัญญัติที่ให้หลักประกันไว้โดยชัดแจ้งว่า “ตุลาการรัฐธรรมนูญมีความเป็นอิสระในการชี้ขาด” จะไม่มีผลทางปฏิบัติในด้าน positive มากนัก (หากไม่มีกลไกหรือบทบัญญัติอื่นมารองรับไว้) แต่บทบัญญัตินี้ดังกล่าว ยังมีประโยชน์ในด้าน negative คือ เป็นบทบัญญัติที่ห้ามมิให้มีการกระทำอย่างอื่นที่มีผลกระทบกระเทือนต่อความเป็นอิสระของตุลาการรัฐธรรมนูญ⁴⁷ ดังนั้น ปัญหาเรื่องหลักประกันความเป็นอิสระในการชี้ขาดของตุลาการรัฐธรรมนูญจึงควรบัญญัติไว้อย่างชัดแจ้ง

จ. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักกฎหมายมหาชนของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

นับตั้งแต่ประเทศไทยมีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 จนถึง พ.ศ. 2540 รวมระยะเวลาประมาณ 50 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 ถึง พ.ศ. 2516 มีคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพียง 6 ฉบับ และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึง พ.ศ. 2534 มีคำวินิจฉัยของตุลาการรัฐธรรมนูญเพียง 7 ฉบับเท่านั้น ตั้งแต่ได้มีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญกันมาคณะตุลาการ

⁴⁷ อมร จันทรสุมบรณ์, “อ้างแล้ว”, หน้า 563

รัฐธรรมนูญได้เคยวางหลักข้อกฎหมายรัฐธรรมนูญไว้เพียง 5 ประการเท่านั้น⁴⁸ ซึ่งหากเทียบเคียงระยะเวลาของการทำหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญกับการมีส่วนช่วยพัฒนาหลักกฎหมายมหาชนของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญแล้ว จะเห็นได้ว่า คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีส่วนในการพัฒนากฎหมายมหาชนค่อนข้างน้อยมาก

จากพื้นฐานดังกล่าว คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตยได้จัดให้มีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ ซึ่งรายงานวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอการปฏิรูปการเมืองไทยเสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.) เรื่องศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ ซึ่งศึกษาโดย ดร.กมลชัย รัตนสากววงศ์ เป็นเอกสารพื้นฐานที่สำคัญในการกำหนดให้มีศาลรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมือง (รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540) ซึ่งต่อมาคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตยได้เสนอความเห็นในส่วนที่เกี่ยวกับตุลาการรัฐธรรมนูญไว้ว่า⁴⁹

- 1) ควรมีลักษณะเป็นศาลรัฐธรรมนูญมากกว่าองค์กรทางการเมืองอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
- 2) เมืองค์ประกอบจากผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมจำนวนไม่มาก มีบทบัญญัติเชื่อมโยงการได้มาของตุลาการกับรัฐสภาโดยต้องไม่ให้การเชื่อมโยงให้ความเห็นชอบนั้นเป็นเรื่องการเมืองของพรรคการเมือง และต้องมีความเป็นอิสระ
- 3) มีวิธีพิจารณาที่ได้มาตรฐาน ตรวจสอบได้โดยสาธารณชน ตุลาการทุกคนต้องทำความเห็นและต้องนำลงพิมพ์เผยแพร่ในราชกิจจานุเบกษาทุกราย
- 4) คำพิพากษาของศาลที่วินิจฉัยว่ากฎหมายไม่ขัดรัฐธรรมนูญนั้น คู่ความในคดีมีสิทธินำสู่การพิจารณาตีความของตุลาการรัฐธรรมนูญได้
- 5) ควรเพิ่มอำนาจหน้าที่ของตุลาการรัฐธรรมนูญให้พิจารณาเรื่องเพิ่มขึ้น เช่น กรณีที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใช้สิทธิและเสรีภาพเป็นปรปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ

⁴⁸ ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์, คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ : บทวิเคราะห์, ในรวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ ไพโรจน์ ชัยนาม, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. 2535, หน้า 41

⁴⁹ คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.), ข้อเสนอในการปฏิรูปการเมือง หน้า 25, 28 และ 39 อ้างจาก ฤทัย หงส์ศิริ, ศาลรัฐธรรมนูญกับการปฏิรูปการเมืองไทย, เอกสารการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า, ในวันที่ 10-12 ธันวาคม 2542 ณ โรงแรมรอยัลคัลลีฟิซ รีสอร์ท พัทยา ชลบุรี, หน้า 10

6) หน่วยธุรการของตุลาการรัฐธรรมนูญต้องมีความเป็นอิสระไม่ให้ฝ่ายใดมาครอบงำได้

2.4.2 องค์ประกอบ⁵⁰

องค์ประกอบของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2540 องค์คณะตุลาการรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่เป็น โดยตำแหน่งและอีกส่วนหนึ่งมาจากการแต่งตั้ง ซึ่งรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับมีการกำหนดจำนวนและองค์ประกอบของตุลาการรัฐธรรมนูญแตกต่างกัน เช่น การกำหนดตำแหน่งให้ประธานศาลฎีกา อธิบดีศาลอุทธรณ์ อธิบดีกรมอัยการ (อัยการสูงสุด) เป็นตุลาการรัฐธรรมนูญ โดยตำแหน่ง ซึ่งอาจเกิดปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะมีตำแหน่งประจำอยู่แล้ว นอกจากนี้การกำหนดให้ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา ซึ่งเป็นตำแหน่งทางการเมืองมาดำรงตำแหน่งในคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ การแสดงบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นกลางในการวินิจฉัยข้อขัดแย้งที่เกิดจากรัฐธรรมนูญได้ สำหรับคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่ได้รับแต่งตั้ง รัฐธรรมนูญเกือบทุกฉบับบัญญัติให้ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้แต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีเพียงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ที่กำหนดให้ทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการเป็นผู้แต่งตั้ง โดยที่บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งส่วนใหญ่จะเป็นนักกฎหมาย อย่างไรก็ตาม หน้าที่ของตุลาการรัฐธรรมนูญมิได้มีแต่เฉพาะวินิจฉัยการขัดกันของกฎหมายเท่านั้น แต่มีหน้าที่อื่น เช่น ปัญหาระหว่างอำนาจศาล การวินิจฉัยการขาดคุณสมบัติของสมาชิกสภา เป็นต้น⁵¹

จากการที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่มีอยู่ก่อนปี พ.ศ. 2540 ถูกมองว่ามีลักษณะเป็นองค์กรทางการเมืองมากกว่าศาลและอาจถูกครอบงำได้ง่าย ในการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สภาร่างรัฐธรรมนูญจึงวางแนวทางในการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง องค์ประกอบ อำนาจหน้าที่ ตลอดจนวิธีการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้อยู่ในรูปของศาล เรียกว่า “ศาลรัฐธรรมนูญ” มีการกำหนดองค์ประกอบของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีได้มาจากผู้ดำรงตำแหน่งประจำ ทั้งนี้เพื่อมิให้มีการขัดกันในตำแหน่งหน้าที่ และเพื่อประกันความเป็นอิสระของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาและวินิจฉัยคดี โดยกำหนดให้มี

⁵⁰ พรชัย แสงปานแก้ว, *การศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อการปฏิรูปการเมืองไทย*, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2553, หน้า 9-14

⁵¹ สวัสดิการสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 พร้อมด้วยการพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ*, กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, 2531, 350, อ้างถึงใน สมคิด เลิศไพฑูรย์, *ตุลาการรัฐธรรมนูญ*, กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2536, หน้า 38

กระบวนการสรรหา และเลือกโดยเฉพาะ⁵² แต่อย่างไรก็ตาม มีการพิจารณาว่ากระบวนการสรรหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ยังมีความบกพร่อง เนื่องจากองค์ประกอบของคณะกรรมการสรรหาตามรัฐธรรมนูญมีความไม่เหมาะสม มีความไม่เที่ยงธรรม แม้ว่าจะมีการเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในบทบัญญัติว่าด้วยองค์ประกอบของกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อป้องกันฝ่ายการเมืองเข้ามามีอิทธิพลในกระบวนการสรรหามากเกินไป ทำให้ผลการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญถูกวิพากษ์วิจารณ์พอสมควร⁵³

เมื่อมีการยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 ได้มีการออกประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และยกเลิกศาลรัฐธรรมนูญ ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดให้มีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเข้ามาทำหน้าที่แทนศาลรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยตุลาการรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่งคือ ประธานศาลฎีกาและประธานศาลปกครองสูงสุด ส่วนตุลาการรัฐธรรมนูญอีก 7 คนเป็นบุคคลที่มาจากองค์กรศาลทั้งหมด หลังจากนั้นเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แล้วก็กำหนดให้มีศาลรัฐธรรมนูญขึ้นอีกครั้ง องค์ประกอบของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญก็คล้ายคลึงกับองค์ประกอบของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จะแตกต่างที่จำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ การกำหนดองค์ประกอบของคณะกรรมการสรรหา และกระบวนการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น⁵⁴

ที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 15 คน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้แก่

- (1) ผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา ซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ จำนวน 5 คน
- (2) ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลปกครองสูงสุดโดยวิธีลงคะแนนลับ จำนวน 2 คน

⁵² สำนักกำกับและตรวจสอบ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, *พัฒนาการองค์กรอิสระในประเทศไทย กรณีศาลรัฐธรรมนูญ*, กรุงเทพฯ ๑: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2550, หน้า 29

⁵³ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 30

⁵⁴ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, *ความรู้เกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ*, กรุงเทพฯ ๑: บริษัท พี.เพรส จำกัด, 2551, หน้า 143-150

(3) ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ ซึ่งได้รับเลือกจากวุฒิสภา จำนวน 5 คน
 (4) ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์ ซึ่งได้รับเลือกจากวุฒิสภา จำนวน 3 คน
 ส่วนที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 9 คน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้แก่

- (1) ผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา ซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ จำนวน 3 คน
- (2) ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดโดยวิธีลงคะแนนลับ จำนวน 2 คน
- (3) ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านนิติศาสตร์อย่างแท้จริง และได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภา จำนวน 2 คน
- (4) ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์อื่น ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางการบริหารราชการแผ่นดินอย่างแท้จริง และได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภา จำนวน 2 คน

ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 บัญญัติไว้เหมือนกันว่า ประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีวาระการดำรงตำแหน่ง 9 ปี นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว

2.4.3 อำนาจหน้าที่

ตั้งแต่มีการกำหนดให้มีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2489 อำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญและศาลรัฐธรรมนูญมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยก่อนหน้าปี พ.ศ. 2489 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ได้กำหนดให้อำนาจหน้าที่ในการตีความรัฐธรรมนูญเป็นหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ ส่วนคณะตุลาการรัฐธรรมนูญนั้นเกิดขึ้นพร้อมกับอำนาจหน้าที่ในการควบคุมกฎหมายไม่ให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ และต่อมาอำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญและศาลรัฐธรรมนูญก็ได้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

อำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญก่อนปี พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2549 คือการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งอำนาจหน้าที่ดังกล่าวบัญญัติในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ โดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 นอกจากจะให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญแล้ว ยังมีอำนาจในการวินิจฉัยการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาด้วย ต่อมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2517 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่เพิ่มขึ้นอีก 4 ประการ คือ (1) วินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติที่เสนอต่อสภานั้นมีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่อยู่ในระหว่างการขยับยั้งของวุฒิสภาหรือไม่ (2) วินิจฉัยความเป็นรัฐมนตรีที่สิ้นสุดลงเฉพาะตัว (3) วินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลยุติธรรมกับศาลอื่นหรือระหว่างศาลอื่นด้วยกัน และ (4) วินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติที่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาแล้ว ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำขึ้นพูลเกล้าฯ ถวายพระมหากษัตริย์เพื่อลงพระปรมาภิไธย มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญเพิ่มขึ้นอีกคือ วินิจฉัยว่าข้อบังคับของวุฒิสภา สภาผู้แทนราษฎร หรือรัฐสภาขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ วินิจฉัยว่าพระราชกำหนดเป็นไปเพื่อประโยชน์ในอันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ หรือความปลอดภัยสาธารณะ หรือความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือป้องปัดภัยพิบัติสาธารณะหรือไม่ ส่วนการตีความรัฐธรรมนูญนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ตัดอำนาจการตีความรัฐธรรมนูญของรัฐสภาที่มีมาแต่เดิมมาให้คณะกรรมการรัฐธรรมนูญทำหน้าที่แทน

สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 มิได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญไว้อย่างชัดเจน โดยมาตรา 35 ได้บัญญัติไว้ว่า “บรรดาการใดที่มีกฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ หรือเมื่อมีปัญหาว่ากฎหมายใดขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ” ซึ่งสามารถแยกอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญได้ 3 ด้าน⁵⁵ คือ

(1) อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาเรื่องค้างซึ่งคณะกรรมการรัฐธรรมนูญสามารถใช้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 ที่ถูกยกเลิกแล้วในการพิจารณาวินิจฉัย

(2) อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาว่ากฎหมายใดขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่

(3) อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ จำนวน 3 ฉบับ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญดังนี้

(1) การควบคุมร่างกฎหมายก่อนประกาศใช้บังคับมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

⁵⁵ สำนักกำกับและตรวจสอบ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, “อ้างแล้ว”, หน้า 46

(2) การควบคุมกฎหมายที่ประกาศใช้บังคับแล้วมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

(3) การควบคุมเงื่อนไขการตราพระราชกำหนดของฝ่ายบริหาร

(4) การวินิจฉัยสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลงหรือไม่ ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงหรือไม่ หรือกรรมการการเลือกตั้งต้องพ้นจากตำแหน่งหรือไม่

(5) การตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยมาตรการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

(6) การวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ

(7) การปกป้องคุ้มครองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์

ทรงเป็นประมุข

(8) การคุ้มครองหลักประชาธิปไตยภายในพรรคการเมือง

(9) การวินิจฉัยอุทธรณ์ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองมีมติให้พ้นจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง

(10) การวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติที่เสนอต่อสภามีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับร่างพระราชบัญญัติที่อยู่ในระหว่างการยับยั้งของวุฒิสภาหรือไม่

(11) การควบคุมตรวจสอบมิให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือกรรมการมีส่วนร่วมในการใช้งบประมาณรายจ่าย

(12) การควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างข้อบังคับการประชุมของฝ่ายนิติบัญญัติ

(13) อำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญ ดังนี้

(1) การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และข้อบังคับการประชุมของฝ่ายนิติบัญญัติก่อนที่จะประกาศใช้บังคับ

(2) การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ประกาศใช้บังคับแล้ว

(3) การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของเงื่อนไขการตราพระราชกำหนด

(4) การวินิจฉัยว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการกระทำการใดเพื่อให้ตนมีส่วนโดยตรงหรือโดยอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่ายหรือไม่

(5) การวินิจฉัยปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญ

(6) การวินิจฉัยเกี่ยวกับการคุ้มครองหลักประชาธิปไตยภายในพรรคการเมืองและการปกป้องคุ้มครองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(7) การวินิจฉัยสมาชิกภาพหรือคุณสมบัติของสมาชิกรัฐสภา รัฐมนตรี และกรรมการการเลือกตั้ง

(8) การวินิจฉัยหนังสือสัญญาใดต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาก่อนหรือไม่

(9) อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550

(10) อำนาจหน้าที่ในการเสนอร่างกฎหมายต่อรัฐสภา

อำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีความแตกต่างกับอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในบางประการที่สำคัญ⁵⁶ คือ

(1) การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามที่ผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นผู้เสนอ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าเฉพาะบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้นที่จะเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย นอกจากนั้นยังให้อำนาจผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญได้โดยไม่ต้องมีผู้ร้องเรียน (มาตรา 245 (1))

(2) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจในการเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย (มาตรา 257 (2))

(3) ประชาชนมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง เพื่อให้วินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ทั้งนี้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ (มาตรา 212)

⁵⁶ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, “อ้างแล้ว”, หน้า 153-173

(4) การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของเงื่อนไขการตราพระราชกำหนด ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบเงื่อนไขเพิ่มขึ้น ได้แก่เงื่อนไขเกี่ยวกับการตราพระราชกำหนด เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นว่าเป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนอันมิอาจหลีกเลี่ยงได้ (มาตรา 184 วรรคหนึ่งและวรรคสอง)

(5) การวินิจฉัยกรณีปัญหาว่าหนังสือสัญญาใดที่ฝ่ายบริหารทำความตกลงกับนานาประเทศหรือกับองค์กระระหว่างประเทศ ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาหรือไม่ (มาตรา 190)

(6) ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลฎีกา หรือองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญและเสนอร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับการจัดองค์กรและกฎหมายที่ประธานศาลหรือประธานองค์กรนั้นเป็นผู้รักษาการ (มาตรา 139 (3) และมาตรา 142 (3))

สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มิได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญไว้อย่างชัดเจน โดยมาตรา 45 ได้บัญญัติไว้ว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 5 และมาตรา 44 ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยปัญหาว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้หรือไม่ และตามที่กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดินและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองกำหนดให้เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ แต่สำหรับผู้ตรวจการแผ่นดิน ให้มีอำนาจเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้เฉพาะเมื่อมีกรณีเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญนี้”

การพิจารณาและการทำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น ในระหว่างที่ยังไม่มีกฎหมายดังกล่าว ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัยที่ใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันที่รัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ทั้งนี้ เพียงเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อวรรคหนึ่งหรือรัฐธรรมนูญนี้”

3. การจัดตั้งและการยุบพรรคการเมืองในต่างประเทศ

3.1 ประเทศอังกฤษ⁵⁷

แนวความคิดเกี่ยวกับพรรคการเมืองเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 และพรรคการเมืองได้พัฒนารูปแบบการจัดองค์การอย่างเป็นระบบในศตวรรษที่ 19 หลังจากที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติการปฏิรูปการเมือง ค.ศ. 1832 และพรรคการเมืองได้พัฒนาองค์การให้มีระบบที่มั่นคงขึ้น เมื่อมีพระราชบัญญัติการปฏิรูปการเมือง ค.ศ. 1987 พรรคการเมืองพยายามพัฒนาองค์การของตนโดยการจัดตั้งองค์การต่าง ๆ เพื่อเป็นฐานเสียงให้กับพรรค พรรคการเมืองที่มีความโดดเด่นของอังกฤษคือ พรรคอนุรักษนิยม และพรรคเสรีนิยม ต่อมาพรรคแรงงานได้รับความนิยมแทนที่พรรคเสรีนิยม และเป็นคู่แข่งที่สำคัญของพรรคอนุรักษนิยม ซึ่งในการเลือกตั้งแต่ละครั้งทั้ง 2 พรรคนี้จะมีบทบาทมาก อาจกล่าวได้ว่าอังกฤษเป็นประเทศที่มีระบบ 2 พรรค เนื่องจากทั้งพรรคอนุรักษนิยมและพรรคแรงงานได้ที่นั่งในรัฐสภาารวมกันแล้วมากกว่าร้อยละ 90

พรรคอนุรักษนิยมเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1830 ภายในพรรคแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทอริและกลุ่มวิก ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มมีความคิดเป็นของตนเอง ผู้นำพรรคตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ส่วนมากมาจากกลุ่มทอริ ในปี ค.ศ. 1965 ได้มีการเลือกหัวหน้าพรรคขึ้นเป็นครั้งแรก ผู้นำที่มาจากพรรคแรกคือ นายเอ็ดเวิร์ด ฮีธ สามารถนำพรรคอนุรักษนิยมให้ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง แต่นายฮีธไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจได้สำเร็จ จึงจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ พรรคแรงงานได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งแทน นายฮีธจึงลาออก ผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าพรรคอนุรักษนิยมคนต่อไปคือ นางเททเชอร์ ซึ่งเป็นผู้หญิงคนแรกที่ได้เป็นหัวหน้าพรรค และสามารถนำพรรคไปสู่ชัยชนะในการเลือกตั้งได้ 3 สมัยติดต่อกัน และเป็นนายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกอีกด้วย

แนวความคิดของพรรคอนุรักษนิยม แบ่งออกเป็น 2 แนวความคิด คือ จากฝ่ายเสรีนิยมใหม่ซึ่งสนับสนุนการจำกัดการแทรกแซงของรัฐ และการเก็บภาษีต่ำ เป็นต้น ส่วนอีกแนวความคิดคือ การให้รัฐควบคุมและแก้ไขความผิดพลาดของระบบตลาด

อุดมการณ์ของพรรคอนุรักษนิยม ประกอบด้วย การยึดแนวทางปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี และยึดแนวทางการปฏิบัติรูปแบบค่อยเป็นค่อยไปมากกว่าการปฏิวัติ

⁵⁷ สมบัติ ชำรงชัญวงศ์, การเมืองอังกฤษ, (พิมพ์ครั้งที่ 1), กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาธรรม, 2543, หน้า 208-210

การบริหารของพรรคอนุรักษนิยม กำหนดให้หัวหน้าพรรคเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ส่วนโครงสร้างพรรคประกอบด้วย สภาของพรรค องค์กรพรรค สหภาพแห่งชาติ การจัดองค์การ พรรคเป็นแบบสายการบังคับบัญชา พรรคจะสรรหาสมาชิกโดยตรงและรายได้พรรคมาจาก 3 ทางคือ การบริจาคของภาคเอกชน การบริจาคจากประชาชน และจากสมาคมเขตการเลือกตั้ง

พรรคแรงงานตั้งขึ้นเมื่อ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1900 เป็นการรวบรวมกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ พรรคแรงงานอิสระ (Independent Labour-ILP) สหพันธ์สังคมนิยมประชาธิปไตยมาร์กซิสต์ (Marxist Social Democratic Federation-SDF) สมาคมเฟเบียน (The Fabian Society) และอีก 65 สหภาพ พรรคแรงงานเป็นพรรคใหญ่อันดับ 2 ในสภา และมีแนวความคิดให้รัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ และเป็นเจ้าของกิจการสาธารณูปโภค เพื่อให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์ ต่อมาได้มีความขัดแย้งกันในพรรคทำให้ฝ่ายขวาของพรรคแรงงานแยกตัวออกมาตั้งพรรคใหม่ในปี ค.ศ. 1981 ชื่อพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย

อุดมการณ์ของพรรคแรงงาน มาจากแนวความคิดของกลุ่มต่าง ๆ ในพรรค ซึ่งในพรรคแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา และทั้ง 2 ฝ่ายมีบทบาทในพรรคอย่างมาก และยังมีแนวความคิดที่ต่างกัน เช่น ฝ่ายซ้ายมีความเห็นว่ารัฐควรเป็นเจ้าของกิจการ ควรต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ ไม่ยอมรับนาโต้ ยึดถือหลักการ ส่วนฝ่ายขวามีความเห็นสนับสนุนนาโต้ ยอมรับอาวุธนิวเคลียร์ แต่ไม่แน่ใจในการเป็นเจ้าของกิจการและยึดแนวทางการปฏิบัติ เป็นต้น

พรรคแรงงานให้ความสนใจต่อแนวความคิดสังคมนิยม ซึ่งในแต่ละกลุ่มจะมีแนวความคิดที่แตกต่างกันออกไป เช่น สหภาพแรงงานให้การสนับสนุนนโยบายการกระจายความมั่งคั่ง กลุ่มเฟเบียนให้รัฐเป็นเจ้าของกิจการ กลุ่มสังคมนิยมมีความคิดที่จะเปลี่ยนสังคมไปสู่ความเท่าเทียมกัน กลุ่มมาร์กซิสต์เชื่อว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดกิจกรรมทางการเมือง

โครงสร้างพรรคแรงงาน ประกอบด้วย 3 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ ที่ประชุมพรรค คณะกรรมการบริหารพรรค สมาชิกพรรค ในการประชุมพรรคมีการกำหนดการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ซึ่งจะต้องได้รับคะแนนเสียงจากสมาชิก 2 ใน 3 และสมาชิกพรรคแรงงานนั้นส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่อยู่ในพรรค

เมื่อเปรียบเทียบพรรคอนุรักษนิยมและพรรคแรงงานจะพบว่ามีความแตกต่างกันในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ โครงสร้างพรรคซึ่งพรรคอนุรักษนิยมเป็นแบบสายการบังคับบัญชาเป็นลำดับขั้น ส่วนพรรคแรงงานเป็นแบบแนวราบ ในเรื่องหัวหน้าพรรค พรรคอนุรักษนิยมมีอิสระในการเลือกคณะรัฐมนตรีและมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย แต่พรรคแรงงานถ้าเป็นรัฐบาลหัวหน้าพรรคมีความเป็นอิสระในการทำงาน แต่ถ้าเป็นฝ่ายค้านจะถูกจำกัดสิทธิโดยพรรค ในการประชุมพรรค พรรคอนุรักษนิยมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีการผสมระหว่างสมาชิกนอกรัฐสภา

และสมาชิกในรัฐสภา ส่วนพรรคแรงงานเป็นสมาชิกจากทุกฝ่ายและมีการเลือกคณะกรรมการบริหารเพื่อบริหารพรรคระหว่างการประชุม ส่วนพรรคในเขตเลือกตั้งทั้งพรรคอนุรักษนิยมและพรรคแรงงานมีความเหมือนกันคือ มีบทบาทสนับสนุนในเรื่องการระดมทุนและการเลือกสรรสมาชิก รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลสนับสนุนการเลือกตั้ง

นอกจากพรรคการเมืองทั้ง 2 พรรคแล้ว ยังมีพรรคการเมืองอื่น ๆ อีก ได้แก่ พรรคเสรีนิยมประชาธิปไตย พรรคแห่งชาติสกอต พรรคแห่งชาติเวลส์ และพรรคกรีน เป็นต้น พรรคการเมืองในไอร์แลนด์เหนือได้แก่ พรรคโปรเทสแตนท์-ยูเนียนิสต์ ต่อมาแยกเป็น 2 พรรคคือ พรรคสหภาพทางการ และพรรคสหภาพประชาธิปไตย ส่วนพรรคที่ต่อสู้ด้วยความรุนแรงคือ พรรคซินเฟน

การจัดตั้งและยุบพรรคการเมืองนั้น เนื่องจากพรรคการเมืองในประเทศอังกฤษได้ถือกำเนิดมาจากจารีตประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยไม่จำเป็นต้องมีการบัญญัติกฎหมายลายลักษณ์อักษรออกมาเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์ให้กับพรรคการเมืองแต่อย่างใด จึงไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดตั้งและยุบพรรคการเมืองแต่อย่างใด

3.2 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน⁵⁸

ประเทศเยอรมันเป็นประเทศแรก ๆ ที่ได้มีการยุบเลิกของพรรคการเมืองเกิดขึ้น ซึ่งแม้ว่าการที่ประเทศเยอรมันให้ความสำคัญในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก จะเป็นสิ่งที่ดีที่เกิดขึ้นในรัฐเสรีประชาธิปไตย แต่ในขณะเดียวกันการที่พรรคการเมืองของเยอรมันมีสิทธิและเสรีภาพมากจนเกินไป จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พรรคการเมืองที่มีระบอบการปกครองแบบเผด็จการแฝงตัวเข้ามาตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างระบอบประชาธิปไตย

รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ค.ศ. 1949 จึงได้มีการบัญญัติถึงเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองไว้ในมาตรา 21 อนุมาตรา 2 ซึ่งบัญญัติว่า “ไม่ว่าจะโดยเหตุผลของวัตถุประสงค์หรือความประพฤติของสมาชิกพรรคการเมืองก็ตาม พรรคการเมืองที่มุ่งหมายที่จะขัดขวางหรือทำลายระบอบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตย หรือเป็นภัยต่อการดำรงอยู่ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ต้องถือว่าเป็นพรรคการเมืองที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ”

อย่างไรก็ดี การห้ามพรรคการเมืองหรือการยุบพรรคการเมือง ซึ่งได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น ได้ก่อให้เกิดประเด็นถกเถียงกันมาโดยตลอดว่าแท้จริงแล้ว การห้ามพรรค

⁵⁸ สิริเนา วิสุทธีวัชรกุล, ปัญหาการยุบพรรคการเมืองในระบบกฎหมายไทย, นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553, หน้า 85-89

การเมืองเป็นการขัดแย้งกับหลักประชาธิปไตย และ (หรือ) เป็นความจำเป็นเพื่อการพิทักษ์รัฐธรรมนูญอย่างมีประสิทธิภาพ โดยหากพิจารณาว่าการห้ามพรรคการเมืองของระบบพรรคการเมืองในระบบประชาธิปไตย เป็น ultima ratio (สิ่งจำเป็นสุดท้าย) ในการถดถอยและเสถียรภาพของกระบวนการทางการเมืองแล้ว ขอบเขตของการตีความในเรื่องการห้ามพรรคการเมืองจึงต้องเป็นไปอย่างเคร่งครัด แต่หากพิจารณาแล้วเห็นว่าการห้ามพรรคการเมืองเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อการพิทักษ์รัฐธรรมนูญให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การตีความก็ต้องเป็นไปให้ครอบคลุมมากที่สุด

ทั้งนี้ ได้มีนักวิชาการให้ความเห็นในเรื่องดังกล่าวไว้ในทั้งสองกรณี ดังเช่น Eckhardt Stein ซึ่งเห็นว่า การห้ามพรรคการเมืองขัดกับหลักประชาธิปไตยและการตีความตามมาตรา 21 อนุมาตรา 2 ต้องใช้อย่างเคร่งครัด โดยการห้ามพรรคการเมืองเป็นข้อยกเว้น ในขณะที่นักวิชาการอีกฝ่ายเช่น Klaus Stern ได้กล่าวอ้างถึงความจำเป็นในการคุ้มครองรัฐธรรมนูญ จึงเห็นว่าต้องตีความเพื่อให้ครอบคลุมการห้ามพรรคการเมืองไว้อย่างกว้าง

ยิ่งไปกว่านั้น ประเด็นปัญหาระหว่างการขัดกันของการห้ามพรรคการเมืองตามมาตรา 21 อนุมาตรา 2 กับหลักทั่วไปของเสรีประชาธิปไตย ได้ถูกหยิบยกขึ้นวินิจฉัยในคำพิพากษาในคดียุบพรรค KPD โดยเกิดประเด็นคำถามที่ว่า รัฐธรรมนูญในแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยนั้น เพื่อที่จะปกป้องคุณค่าพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ ทำให้ต้องไปลดทอนเสรีภาพการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างมากจนเป็นการขัดกับรัฐธรรมนูญเสียเองหรือซึ่งในประเด็นนี้ศาลรัฐธรรมนูญได้ปฏิเสธการขัดกัน โดยยกเหตุผลจากประสบการณ์ของปัญหาในรัฐธรรมนูญฉบับไวมาาร์ขึ้นอ้าง ซึ่งนั่นก็คือ “หลักประชาธิปไตยที่ปกป้องตัวเองได้” และได้วางแนวความคิดในเรื่องดังกล่าวไว้ว่า มาตรา 21 อนุมาตรา 2 ของรัฐธรรมนูญนั้น ไม่ได้ขัดต่อหลักพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ แต่มาตราดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญต่อการแก้ปัญหาระเบียบของรัฐเสรีประชาธิปไตย อันเป็นผลมาจากประสบการณ์ของผู้ร่างรัฐธรรมนูญและเหตุการณ์ในทางประวัติศาสตร์บางเหตุการณ์ ซึ่งแม้แต่หลักความเป็นกลางของรัฐก็ไม่สามารถทำให้สำเร็จได้อย่างแท้จริง โดยนอกจากบทบัญญัติดังกล่าวในรัฐธรรมนูญจะแสดงให้เห็นถึงหลักประชาธิปไตยที่ปกป้องตัวเองได้แล้ว หลักการในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้มีผลผูกพันต่อศาลรัฐธรรมนูญอีกด้วย

จากอดีตที่ผ่านมา การยุบพรรคการเมืองในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้เกิดขึ้นเพียง 3 ครั้ง ทั้งนี้ พัฒนาการในการยุบพรรคการเมืองของประเทศเยอรมัน ได้ปรากฏขึ้นครั้งแรกในสมัยของพรรคนาซี ซึ่งมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่าพรรคกรรมกรเยอรมันแนวชาตินิยม (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter Partei) หรือเรียกอีกอย่างว่าพรรค NSDAP โดยพรรคนี้มีบทบาทสำคัญในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองและมีอุดมการณ์ในการปฏิเสธ

การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา แต่ได้อำศัยรูปแบบของการเป็นพรรคการเมืองเป็นเครื่องกำบังแฝงกายเข้ามาเพื่อทำลายระบอบการปกครองนี้ โดยพรรคดังกล่าวซึ่งมีฮิตเลอร์เป็นหัวหน้าพรรคนั้นได้ถูกศาลสูงและศาลระดับมลรัฐออกคำสั่งห้ามในปี ค.ศ. 1923 โดยมีแค่เพียงรัฐบาวาเรียหรือรัฐบาร์เยิร์นเท่านั้นที่ยังคงไม่ยุบพรรคของฮิตเลอร์ จนกระทั่งเมื่อประมาณวันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ. 1923 เกิดความพยายามก่อการรัฐประหารในรัฐบาร์เยิร์นขึ้นแต่ไม่สำเร็จ ซึ่งเป็นผลให้ฮิตเลอร์และพรรคพวกถูกจับกุมและถูกพิพากษาจำคุก 5 ปี แต่ในปี ค.ศ. 1924 ฮิตเลอร์ก็ได้ถูกปล่อยตัวและได้ก่อตั้งพรรคการเมือง NSDAP ขึ้นมาใหม่ในปี ค.ศ. 1925 ซึ่งแม้ว่าขณะนั้นการตั้งพรรคตัวแทนจะเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายแล้วด้วยก็ตาม แต่ในหลาย ๆ มลรัฐก็ยังยอมให้มีการก่อตั้งพรรคนาซีขึ้นมาได้

ในเวลาต่อมา ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันได้เข้ามามีบทบาทในการยุบพรรคการเมือง 2 ครั้งติดต่อกัน กล่าวคือในปี ค.ศ. 1952 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำสั่งยุบพรรคสังคมนิยม (Sozialistische Reichspartei) หรือที่เรียกว่าพรรค SRP โดยในปี ค.ศ. 1951 รัฐบาลเยอรมันได้ตัดสินใจยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์เพื่อขอให้มีการสั่งยุบพรรค SRP ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่รับช่วงต่อมาจากอุดมการณ์ของพรรคนาซี โดยในคดีนี้ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ได้แยกการพิจารณาออกเป็นสองขั้นตอน โดยในขั้นตอนแรก ศาลรัฐธรรมนูญรับรู้ถึงความรู้ผลของรัฐธรรมนูญฉบับไวมาร์ในการต่อต้านนาซี ซึ่งเข้ากุมอำนาจรัฐโดยวิธีการที่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ และขั้นตอนที่สองคือ การเข้าสู่อำนาจรัฐโดยวิธีที่ไม่เป็นมิตร ซึ่งไม่ว่าจะจากฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายขวาที่เกิดขึ้นในสังคมล้วนเป็นสิ่งชั่วร้ายที่ต้องหลีกเลี่ยงทั้งสิ้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงได้มีคำสั่งให้ยุบพรรค SRP โดยในคำวินิจฉัยดังกล่าวศาลรัฐธรรมนูญตอบคำถามว่าอะไรคือการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตย ซึ่งมาตรา 21 อนุมาตรา 2 ต้องการปกป้อง และสรุปว่าพรรคการเมืองนี้มีลักษณะเป็นองค์กรที่ไม่เป็นประชาธิปไตย เนื่องจากศาลเห็นว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค SRP ไม่สามารถรักษาสติของตนเองในการทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติได้ และมีการเชื่อมโยงกับพรรคนาซีอย่างชัดเจน อาทิ เช่น การรับสมาชิกเฉพาะผู้จงรักภักดีต่อนาซีเดิม เป็นต้น

ต่อมา ในปี ค.ศ. 1956 ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันได้มีคำสั่งให้ยุบพรรคคอมมิวนิสต์ (Kommunistische Partei Deutschlands) หรือที่เรียกว่าพรรค KPD ขึ้นอีกครั้ง โดยพรรคดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์คอมมิวนิสต์อันอาจเป็นภัยที่คุกคามต่อประเทศเยอรมัน ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้ดำเนินตามบรรทัดฐานเดียวกันกับในคดีพรรค SRP เพียงแต่ได้วินิจฉัยเพิ่มเติมว่า "...เพียงแต่ความคิดในการต่อต้านการปกครองนั้น ไม่เพียงพอในการจะบอกว่าพรรคการเมืองนั้นขัดรัฐธรรมนูญ หากแต่ต้องมีการกระทำที่ไม่เป็นมิตรและมุ่งต่อผลด้วย แต่อย่างไรก็ดีการกระทำที่ศาลรัฐธรรมนูญจะใช้พิจารณาว่าเพียงพอที่จะยุบพรรคได้หรือไม่ นั้น ไม่ต้องถึงขั้นเป็นการกระทำผิด

กฎหมายที่จะล้มล้างรัฐธรรมนูญ เพียงแต่พรรคการเมืองมีความพยายามเช่นนั้นก็เพียงพอแล้ว” ที่ศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้นได้

และในปี ค.ศ. 2001 แม้จะได้มีการยื่นคำร้องจากทั้งทางรัฐบาล สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภาเพื่อขอให้ยุบพรรคชาติประชาธิปไตย (Nationaldemokratischen Partei Deutschlands) หรือที่เรียกว่าพรรค NPD ซึ่งเป็นพรรคอุดมการณ์ขวาจัดที่อาจเรียกได้ว่าเป็นพวกนาซีใหม่ แต่อย่างไรก็ดี การออกเสียงของผู้พิพากษาศาลรัฐธรรมนูญในฝ่ายข้างน้อยสามคนจากสิบคนขององค์คณะที่สองของศาลรัฐธรรมนูญ ในปัญหาเรื่องกระบวนการพิพลาตเกี่ยวกับเรื่องที่สายลับของหน่วยคุ้มครองรัฐธรรมนูญมีส่วนเกี่ยวข้องกับพรรคนั้น มีคะแนนเสียงไม่ถึงสองในสามตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด จึงเป็นผลให้คดีถูกแขวนไปในปี ค.ศ. 2003 และส่งผลให้ ศาลรัฐธรรมนูญมิได้วินิจฉัยในส่วนของเนื้อหา ในเรื่องความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพรรคการเมืองดังกล่าวต่อไป จนกระทั่งในปัจจุบัน ยังได้มีความพยายามที่จะยื่นคำร้องใหม่ไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อขอให้ยุบพรรคดังกล่าวอีกครั้ง โดยเฉพาะเมื่อพรรค NPD ได้รับเลือกตั้งในระดับมลรัฐในช่วงที่ผ่านมา และในปี ค.ศ. 2007 ยังได้มีการตั้งกลุ่ม “No-NPD” ในภาคประชาสังคมเพื่อเรียกร้องให้มีการยุบพรรคดังกล่าวอีกด้วย

โดยสรุปการยุบพรรคการเมืองในประเทศเยอรมันที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน ได้เคยเกิดขึ้นมาแล้ว 3 ครั้ง ดังนี้⁵⁹

1) ในคดียุบพรรค NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter-Partei)

เหตุการณ์ของการยุบพรรคกรรมกรเยอรมันแนวชาติสังคมนิยม หรือพรรคนาซี ในยุคสาธารณรัฐที่ 1 เมื่อประมาณปี ค.ศ. 1923 นั้น ถือเป็นปรากฏการณ์ครั้งแรกของการยุบพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศเยอรมัน โดยศาลสูงและศาลระดับมลรัฐได้ออกคำสั่งห้ามพรรคการเมืองดังกล่าว เนื่องจากมีอุดมการณ์ในการปฏิเสธการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา แต่ได้อาศัยรูปแบบของการเป็นพรรคการเมืองเป็นเครื่องกำบังแฝงกายเข้ามาทำเพื่อทำลายระบอบการปกครองนี้

2) ในคดี BVerfGE 2, 1-SRP-Verbot

รัฐบาลของประเทศเยอรมันได้ยื่นฟ้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้พิพากษาว่า พรรค SRP ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เนื่องจากการดำเนินกิจการของพรรคเป็นปฏิปักษ์ต่อการบริหารของรัฐบาลและประชาธิปไตย โดยรัฐบาลได้อ้างว่าโครงสร้างภายในของพรรค SRP ขัดต่อหลักประชาธิปไตย โดยตั้งอยู่บนหลักเผด็จการและยังเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ขององค์การ

⁵⁹ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 98-104

ทางการเมืองของพรรค NSDAP ซึ่งพรรคการเมืองทั้งสองมีวัตถุประสงค์ที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน ในความต้องการที่จะล้มล้างระบอบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตย จึงได้ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิพากษาว่าพรรค SRP ขัดต่อรัฐธรรมนูญ โดยให้มีคำสั่งยุบพรรค SRP ให้ห้ามพรรค SRP และองค์การที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ Reichsfront, Reichjugend, SRP-Frauenbund และพรรคตัวแทนและให้ทรัพย์สินทั้งหมดของพรรค SRP และองค์การที่เกี่ยวข้องตกเป็นของแผ่นดิน

ผลการวินิจฉัยคดี

(1) เมื่อพรรค SRP ขัดต่อมาตรา 21 (2) ของรัฐธรรมนูญ พรรค SRP จึงต้องถูกยุบ ตามมาตรา 46 (3) รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ค.ศ. 1993

(2) สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคการเมืองที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญสิ้นสุดลง อันเป็นผลโดยตรงจากการวินิจฉัยว่าพรรคการเมืองนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม การสิ้นสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าว ให้จำกัดอยู่ที่สภาผู้แทนของสหพันธ์และในระดับมลรัฐเท่านั้น เพราะถือว่าเจตจำนงของประชาชนมีขอบเขตถึงแค่ระดับมลรัฐ ส่วนในระดับการปกครองส่วนท้องถิ่น ศาลรัฐธรรมนูญปล่อยให้เป็นที่ของพัฒนาการทางกฎหมายต่อไป

(3) ผลจากการยุบพรรคการเมืองนั้น ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องห้ามองค์การที่เกี่ยวข้องกับพรรค SRP เป็นการเฉพาะ เนื่องจากหากเป็นองค์การอันถือเป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมืองที่ถูกยุบแล้ว ก็จะมีผลตามกฎหมายเช่นเดียวกับพรรคการเมืองนั้น หรือหากเป็นกรณีที่เป็นองค์การอิสระที่ไม่ขึ้นอยู่กับพรรค ก็ไม่ตกอยู่ใต้บังคับมาตรา 21 (2) ของรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตามหากว่าองค์การเหล่านั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญก็ต้องดำเนินการตามมาตรา 9 (2) ของรัฐธรรมนูญ

(4) การยุบเลิกพรรคการเมืองส่งผลให้ไม่สามารถสร้างองค์การตัวแทนขึ้นมาได้ เพราะการตั้งองค์การตัวแทนมีความหมายเท่ากับยอมให้มีการดำเนินกิจการขององค์การที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญนั้นต่อไป โดยเพียงการเปลี่ยนรูปขององค์การที่ถูกห้ามนั้นมาอยู่ในรูปองค์การตัวแทน ทั้งนี้ ตามที่มาตรา 46 (3) แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ค.ศ. 1993 กำหนดไว้

(5) ให้ทรัพย์สินของพรรคตกเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ทั้งนี้ ตามมาตรา 46 (3) แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ค.ศ. 1993

(6) ผลของคำพิพากษามีผลหลังจากที่ได้มีการประกาศคำพิพากษาออกไปแล้ว ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่ต้องดำเนินการใด ๆ เพื่อบังคับตามคำพิพากษา โดยต้องคำนึงถึงหลักความได้สัดส่วน และเพื่อที่จะให้มาตรการทั้งหลายเป็นไปโดยเอกภาพ ศาลจึงอาศัยอำนาจตามมาตรา 35 แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ค.ศ. 1993 ให้รัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงมหาดไทยในแต่ละมลรัฐรับผิดชอบ ส่วนทรัพย์สินของพรรคการเมืองที่ถูกยุบนั้นให้อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยของสหพันธ์

3) ในคดี BVerfGE 5, 85-KPD-Verbot

รัฐบาลได้ยื่นคำฟ้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน ค.ศ. 1951 โดยคำฟ้องได้แสดงเหตุผลว่า พรรค KPD เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบพื้นฐานเสรีนิยมประชาธิปไตย และพรรคยึดมั่นในแนวทางมาร์กซิสและเลนินนิซ ซึ่งต้องการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิวัติและใช้กำลังในการปลุกเร้ามวลชนให้ลุกขึ้นต่อต้านและสร้างรูปแบบของรัฐเผด็จการ โดยต้องการให้มีการรวมชาติ รวมระบอบการปกครองแบบเดียวกับสหภาพโซเวียต ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวขัดต่อหลักการพื้นฐานของรัฐเสรีนิยมประชาธิปไตย

ผลการวินิจฉัยคดี

(1) การกระทำของพรรค KPD ขัดต่อรัฐธรรมนูญ จึงเป็นเหตุให้พรรค KPD ถูกยุบ

(2) ห้ามมิให้มีการจัดตั้งองค์กรตัวแทนสำหรับพรรค KPD หรือให้องค์กรที่มีอยู่แล้วดำเนินการเป็นองค์กรตัวแทนของพรรค KPD

(3) ให้ยึดทรัพย์สินของพรรค KPD เพื่อประโยชน์สาธารณะ

4) ในคดี BVerfGE 107, 339-NPD-Verbotsverfahren

ในปี ค.ศ. 2001 ได้มีการยื่นคำร้องจากทั้งรัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคชาติประชาธิปไตย (Nationaldemokratischen Partei Deutschlands) หรือที่เรียกว่าพรรค NPD เนื่องจากเห็นว่าเป็นพรรคอุดมการณ์ขวาจัดที่อาจเรียกได้ว่าเป็นพวกนาซีใหม่ โดยพรรค NPD มีกิจกรรมที่เป็นภัยหลายประการ เช่น การวางระเบิดกลุ่มคนยิวที่อพยพมาจากรัสเซีย เป็นต้น

แต่ด้วยเหตุที่ในคดีนี้ เกิดประเด็นข้อกฎหมายอันเป็นอุปสรรคต่อการพิจารณาคดี กล่าวคือ ผู้บริหารพรรค NPD คนหนึ่งเป็นสายลับให้กับทางราชการ จึงเกิดประเด็นโต้แย้งว่า หากจะให้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อให้มีคำสั่งยุบพรรคดังกล่าวต่อไป จะเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักนิติรัฐหรือเป็นการดำเนินกระบวนการที่ไม่ยุติธรรมหรือไม่

โดยผลจากการพิจารณาคดีนี้ ผู้พิพากษาสามท่านโหวตว่าการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดพลาดในกระบวนการที่มีอาจเยียวยาได้ จึงเห็นสมควรยกฟ้อง ในขณะที่ผู้พิพากษาอีกสี่ท่านเห็นว่าไม่กระทบต่อการพิจารณาคดีแต่อย่างใด ซึ่งจากการลงคะแนนเสียงของผู้พิพากษาศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว เป็นเหตุที่ทำให้คดีถูกแขวนในปี ค.ศ. 2003 เนื่องจากมาตรา 15 วรคดีที่หนึ่งของรัฐธรรมนูญถือว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ค.ศ. 1993 ได้บัญญัติว่า “มติวินิจฉัยในกระบวนการพิจารณาตามมาตรา 13 (1) (2) (4) และ (9) อันเป็นมติที่มีผลร้ายแก่ผู้ถูกร้อง

จะต้องมีคะแนนเสียงของผู้พิพากษาซึ่งพิจารณาคดีนั้น ไม่น้อยกว่าสองในสามของผู้พิพากษาทั้งหมดขององค์คณะ” ดังนั้น เมื่อคะแนนเสียงในองค์คณะซึ่งพิจารณาคดียุบพรรคดังกล่าวไม่ครบสองในสาม จึงเป็นผลให้ต้องยกฟ้องคดีนี้ และจากผลการยกฟ้องในกรณีดังกล่าวส่งผลให้ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยในส่วนเนื้อหาของเรื่องซึ่งเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพรรคการเมืองโดยตรง

3.3 ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี⁶⁰

รัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐเกาหลี ค.ศ. 1987 มีการปรับปรุงใหม่ทั้งฉบับ และกฎหมายพรรคการเมืองฉบับปัจจุบัน มีความมุ่งหมายให้พรรคการเมืองมีหน้าที่ในการสร้างเจตจำนงทางการเมืองของประชาชน และสร้างกลไกเพื่อรักษาความเป็นประชาธิปไตยในพรรคการเมือง อันเห็นถึงความสำคัญของพรรคการเมืองในฐานะที่เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญของความอยู่รอด และความสำเร็จของการปกครองระบอบประชาธิปไตย เช่น ได้บัญญัติหลักระบบหลายพรรคการเมือง (Multi - party System) หลักเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองและเสรีภาพในการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง หลักความเสมอภาคในโอกาสทางการเมือง หลักการคุ้มครองและสนับสนุนพรรคการเมือง และหลักการยุบพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์หรือกิจกรรมเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 8 ว่าด้วยพรรคการเมือง

รัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐเกาหลีได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพรรคการเมืองไว้ในมาตรา 8 โดยกำหนดดังนี้

- 1) การจัดตั้งพรรคการเมืองให้กระทำได้โดยอิสระ และระบบพรรคการเมืองหลายพรรคย่อมได้รับความรับรอง
- 2) พรรคการเมืองจำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์ การจัดองค์กร และกิจกรรมที่เป็นประชาธิปไตย และมีความจำเป็นที่การจัดองค์กรนั้นเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างเจตจำนงทางการเมือง
- 3) พรรคการเมืองมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐและอาจได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายจากรัฐภายใต้เงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด

⁶⁰ อาสินีพัฒน์ บัวสรวง, ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง : ศึกษากรณีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 42, วิทยานิพนธ์ ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2556, หน้า 134-136

4) ถ้าพรรคการเมืองมีวัตถุประสงค์หรือกิจกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลอาจฟ้องคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อยุบพรรคการเมืองนั้นก็ได้ และให้พรรคการเมืองนั้นเป็นอันยุบไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

กฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมืองฉบับปัจจุบันของสาธารณรัฐเกาหลี ได้ปรับปรุงใหม่ทั้งฉบับ คือ รัฐบัญญัติพรรคการเมือง ค.ศ. 2005 เลขที่ 7683 ลงวันที่ 4 สิงหาคม ค.ศ. 2005 มีการแก้ไขเพิ่มเติมหนึ่งครั้งเมื่อต้นปี ค.ศ. 2008 โดยแบ่งออกเป็น 9 หมวด และหนึ่งบทเฉพาะกาล หมวด 1 หลักทั่วไปว่าด้วยวัตถุประสงค์ของกฎหมาย หมวด 2 ว่าด้วยองค์ประกอบของพรรคการเมืองในแง่หลักเกณฑ์ กระบวนการและเงื่อนไขในการจัดตั้งและการจดทะเบียนพรรคการเมือง หมวด 3 ว่าด้วยการควบรวมพรรคการเมือง หมวด 4 การเข้าร่วมและการลาออกจากพรรคการเมือง หมวด 5 การดำเนินงานของพรรคการเมือง หมวด 6 การคุ้มครองกิจกรรมของพรรคการเมือง และข้อห้ามต่าง ๆ หมวด 7 การสิ้นสุดของพรรคการเมือง และหมวด 8 ว่าด้วยความผิดและโทษ

รัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเกาหลี มาตรา 8 กำหนดเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองไว้เพียงกรณีเดียวเท่านั้น คือ กรณีพรรคการเมืองมีอุดมการณ์ วัตถุประสงค์ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ของพรรคเป็นปฏิปักษ์ต่อหลักการพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

การริเริ่มคดีขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์ หรือกิจกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น เป็นอำนาจของรัฐบาลซึ่งก็คือประธานาธิบดีแต่เพียงผู้เดียว ภายใต้เงื่อนไขว่าต้องได้รับความเห็นชอบจาก “สภาแห่งรัฐ” (State Council) หรือคณะรัฐมนตรี คำร้องดังกล่าวต้องทำเป็นหนังสือระบุชื่อพรรคการเมืองที่ขอให้ศาลสั่งยุบและเหตุผลประกอบ หลังจากที่ศาลได้รับคำร้องแล้ว หากศาลเห็นสมควรหรือเมื่อโจทก์มีคำขอ ศาลอาจสั่งให้พรรคการเมืองดังกล่าวระงับการดำเนินการใด ๆ ไว้เป็นการชั่วคราวจนกว่าศาลจะอ่านคำวินิจฉัยก็ได้ ในการที่ศาลได้รับคำร้องก็ดี สั่งคุ้มครองชั่วคราวก็ดี หรือมีคำวินิจฉัยแล้วก็ดี ประธานศาลรัฐธรรมนูญต้องแจ้งเหตุดังกล่าวต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติและคณะกรรมการการเลือกตั้ง

การวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยทั่วไปให้เป็นไปตามเสียงข้างมากปกติ (Simple Majority) ขององค์คณะ แต่สำหรับการวินิจฉัยสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดนั้นจะต้องมีตุลาการอย่างน้อย 6 ท่านลงมติให้ยุบพรรคการเมืองนั้นด้วย โดยคำวินิจฉัยต้องกระทำเป็นลายลักษณ์อักษรส่งให้แก่พรรคการเมืองผู้ถูกร้อง รัฐบาลผู้ร้อง สภานิติบัญญัติแห่งชาติ และคณะกรรมการการเลือกตั้ง เมื่อศาลอ่านคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองใดแล้ว ย่อมส่งผลให้พรรค

การเมืองนั้นยุบไปนับแต่เวลาดังกล่าว จากนั้นให้คณะกรรมการการเลือกตั้งขอพรกการเมืองดังกล่าวออกจากทะเบียนพรกการเมืองและประกาศต่อสาธารณะโดยไม่ชักช้า

การที่ศาลรัฐธรรมนูญตั้งยุบพรกการเมืองใดไปแล้วนั้น หากได้มีผลกระทบต่อสถานะตำแหน่งที่ได้รับเลือกตั้งของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริหารและสมาชิกของพรกการเมืองดังกล่าวแต่ประการใด แม้ว่าจะมาจากการเลือกตั้งแบบสัดส่วนซึ่งเป็นการเลือกตั้งในนามของพรรคก็ตาม อีกทั้งบุคคลดังกล่าวไม่ได้ถูกตัดสิทธิในการจดทะเบียนจัดตั้งพรรคใหม่เป็นสมาชิกหรือแม้แต่เป็นผู้บริหารพรกการเมืองใหม่หรือพรกการเมืองอื่นแต่อย่างใด เว้นแต่บุคคลนั้นจะถูกดำเนินคดีอาญาและศาลพิพากษาให้จำคุกหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ก็จะพ้นจากตำแหน่งเพราะถือว่าขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้าม⁶¹

เกาหลีใต้มีศาลรัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ. 2531 ซึ่งตั้งขึ้นเพื่อปกป้องสิทธิพื้นฐานของประชาชนหลังจากที่เคยอยู่ในช่วงการปกครองแบบเผด็จการทหารมาหลายสิบปี โดยมีปาร์กจุงฮี เคยเป็นหนึ่งในผู้นำเผด็จการมาก่อนเคยสั่งยุบสภา และกลุ่มทางการเมืองตามอำเภอใจ รวมถึงสั่งห้ามกิจกรรมพรกการเมืองเพื่อเล่นงานคู่แข่งของตน

เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2557 ศาลรัฐธรรมนูญเกาหลีใต้สั่งยุบพรกการเมืองฝ่ายซ้ายชื่อพรกแนวร่วมหัวก้าวหน้าหรือ “ยูพีพี” ซึ่งเป็นพรกการเมืองเล็ก ๆ โดยอ้างว่าเป็นพรรคที่มีอุดมการณ์สนับสนุนสังคมนิยมแบบเกาหลีเหนือ ทำให้นักวิจารณ์หลายคนวิจารณ์ว่าเป็นการลดทอนเสรีภาพในการแสดงออก และเป็นการเล่นงานคู่แข่งทางการเมืองแบบเดียวกับสมัยที่เกาหลีใต้ยังเป็นเผด็จการทหารเมื่อหลายสิบปีที่แล้ว

ก่อนหน้านี้เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2556 กระทรวงยุติธรรมของเกาหลีใต้ยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งยุบพรกการเมืองยูพีพี โดยอ้างว่ามีอุดมการณ์สนับสนุนสังคมนิยมแบบเกาหลีเหนือและเป็นภัยต่อเสรีนิยมประชาธิปไตยของเกาหลีใต้ พวกเขายื่นคำร้องหลังจากที่สมาชิกพรกการเมืองคนสำคัญถูกจับกุมตัวด้วยข้อกล่าวหาว่ามีการวางแผนก่อกบฏเพื่อโค่นล้มรัฐบาลเกาหลีใต้ในเหตุการณ์สงครามคาบสมุทรเกาหลี

สมาชิกพรรคยูพีพีระบุว่าพวกเขาแค่ต้องการให้มีการประนีประนอมกันมากขึ้นระหว่างเกาหลีเหนือกับเกาหลีใต้ อีกทั้งยังกล่าวหาว่าหน่วยงานสืบราชการลับของเกาหลีใต้ถูกร้องเพื่อให้ร้ายให้พวกเขาเป็นกบฏเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจจากกรณีที่พวกเขาถูกเปิดโปงเรื่องให้การช่วยเหลือการรณรงค์หาเสียงให้ตัวแทนพรรครัฐบาลคือปาร์กกึนเฮ ซึ่งสามารถชนะการเลือกตั้งได้เมื่อช่วงธันวาคม 2555

⁶¹“เรื่องเดียวกัน”, หน้า 134-136

พรรคยูพีพีเป็นพรรคการเมืองหัวก้าวหน้าในเกาหลีใต้ ตั้งขึ้นเมื่อช่วงปลายปี พ.ศ. 2554 จากการหลอมรวมพรรคการเมืองกับกลุ่มการเมืองหัวก้าวหน้า มี ส.ส. ได้ที่นั่งในสภา 5 คน แต่จากคำสั่งศาล ส.ส. ทั้ง 5 คนจะถูกถอดถอนจากสภา นี้ยังถือเป็นกรณีแรกที่ศาลรัฐธรรมนูญเกาหลีใต้ สั่งยุบพรรคการเมือง

สมาชิกพรรคยูพีพี 7 คนที่ถูกตัดสินให้มีความผิดโทษฐานก่อกบฏถูกลงโทษ ให้จำคุกอย่างมาก 9 ปี จากข้อกล่าวหาว่ายุยงให้มีการกบฏหรือละเมิดกฎหมายความมั่นคงของ เกาหลีใต้ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อต่อต้านเกาหลีเหนือ

นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของการใช้อำนาจศาลสั่งยุบพรรคการเมือง ตั้งแต่ เกาหลีใต้เริ่มใช้รัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2491 คำสั่งของศาลรวมถึงห้ามพรรคยูพีพีตั้งพรรคใหม่ในชื่ออื่น และมีผลให้พรรคต้องคืนเงินอุดหนุนแก่รัฐบาล ต้องถูกยึดทรัพย์สินของพรรค⁶²

3.4 อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศ

3.4.1 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน⁶³

1) ความเป็นมาของศาลรัฐธรรมนูญ

พัฒนาการของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันเริ่มตั้งแต่ยุคอาณาจักรสมัยเก่า เมื่อครั้งที่ศาลอาณาจักร (Reichskammergericht) เข้าามีบทบาทในการทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาด ข้อพิพาทอันเกิดจากข้อตกลงระหว่างแคว้นการปกครอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อพิพาทในทางรัฐธรรมนูญ ต่อมาในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ด้วยอิทธิพลจากแนวคิดของมองเตสกีเออจึงได้ก่อให้เกิดการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ (Staatsgerichtshöfe) ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1819 โดยในขณะนั้นเป็นเพียง ศาลรัฐธรรมนูญของมลรัฐ ตามรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 1849 ของเยอรมันได้กำหนดให้ศาลอาณาจักร (Reichsgericht) เป็นองค์กรที่มีอำนาจในการพิจารณาข้อพิพาทที่เกี่ยวกับปัญหาในทางรัฐธรรมนูญ และเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่บัญญัติให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ หลังจากนั้นรัฐธรรมนูญฉบับไวมาร์ ค.ศ. 1919 ได้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ (Staatsgerichtshof) เพื่อให้เป็นองค์กรศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาข้อพิพาทในทางรัฐธรรมนูญ สำหรับในช่วงที่เยอรมัน อยู่ภายใต้การปกครองของฮิตเลอร์นั้น กล่าวได้ว่าเป็นช่วงที่เยอรมัน ไม่มีศาลรัฐธรรมนูญ หลังจากที่เยอรมันแพ้สงครามโลกในปี ค.ศ. 1945 จึงได้เริ่มต้นก่อตั้งองค์กรศาลรัฐธรรมนูญขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง โดยเริ่มจากในระดับมลรัฐก่อนจนกระทั่งมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับปี ค.ศ. 1949 จึงได้มีการ

⁶² <http://prachatai.com/journal/2014/12/57080> , สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2560

⁶³ บรรณเจ็ด สิงคะเนติ, *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ*, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544, หน้า 72-89

บัญญัติให้มีศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ และภายหลังจากที่ประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ (Gesetz über Bundesverfassungsgericht) ก็ได้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ เมื่อวันที่ 8 กันยายน ค.ศ. 1951

2) การจัดองค์กรของศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญของเยอรมันได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์เป็นส่วนหนึ่งของอำนาจตุลาการ (die Rechtsprechung) โดยบัญญัติไว้ในหมวดที่ 9 รวม 2 มาตรา คือเกี่ยวกับเรื่องอำนาจหน้าที่ (มาตรา 93) และเกี่ยวกับเรื่ององค์ประกอบและการเลือกผู้พิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญ (มาตรา 94)

มาตรา 94 (ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์และองค์ประกอบของศาล)

“(1) ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ประกอบด้วยผู้พิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์และผู้พิพากษาอื่น ๆ ผู้พิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ครึ่งหนึ่งได้รับเลือกจากสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ (Bundestag) และอีกครึ่งหนึ่งได้รับเลือกจากสภาสูงแห่งสหพันธ์ (Bundesrat) ผู้พิพากษาศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์จะเป็นสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ สภาสูงแห่งสหพันธ์ รัฐบาลแห่งสหพันธ์ และองค์กรในลักษณะเดียวกันของมลรัฐไม่ได้

(2) ให้ออกกฎหมายของสหพันธ์กำหนดเกี่ยวกับธรรมนูญและวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ และให้กำหนดว่าในกรณีใดที่คำพิพากษาของศาลมีผลบังคับเป็นกฎหมาย นอกจากนี้ กฎหมายดังกล่าวอาจกำหนดเงื่อนไขให้มีการร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญได้ในกรณีที่มีการดำเนินการในศาลต่าง ๆ จนถึงที่สุดแล้ว และอาจกำหนดขั้นตอนการรับเรื่องร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญเป็นกรณีเฉพาะได้”

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมิได้กำหนดว่า ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ควรประกอบด้วยองค์คณะกี่องค์คณะ และองค์คณะหนึ่ง ๆ ควรจะประกอบด้วยผู้พิพากษากี่คน ซึ่งมาตรา 94 วรรคสอง ได้มอบให้ผู้ออกกฎหมายในระดับสหพันธ์เป็นผู้พิจารณาความเหมาะสมในเรื่องดังกล่าว รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์จึงขึ้นอยู่กับกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ (Gesetz über Bundesverfassungsgericht BVerfGG)

3) อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันได้บัญญัติไว้ในกฎหมายพื้นฐาน (Grundgesetz-GG) และยังสามารถนำมาบัญญัติซ้ำไว้ในกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ (Gesetz über Bundesverfassungsgesicht-BVergGG) ทั้งนี้ เพื่อเป็นการรวมอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญที่กระจัดกระจายตามมาตราต่าง ๆ นำมาบัญญัติรวมไว้ในมาตราเดียว เพื่อความสะดวกในการใช้

ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์เยอรมันมีอำนาจวินิจฉัยเกี่ยวกับ

- (1) การจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล
- (2) คดีที่เกี่ยวกับพรรคการเมือง
- (3) การตรวจสอบการเลือกตั้ง
- (4) คดีฟ้องประธานาธิบดีสหพันธ์
- (5) คดีข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ
- (6) การควบคุมความชอบด้วยกฎหมายแบบนามธรรม
- (7) คดีข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ระหว่างมลรัฐกับสหพันธ์รัฐ

โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปฏิบัติการตามกฎหมาย

- (8) คดีข้อพิพาทตามกฎหมายมหาชนอื่น ๆ ระหว่างสหพันธ์รัฐกับมลรัฐ หรือระหว่างมลรัฐด้วยกันเท่าที่ศาลอื่น ๆ ไม่ได้กำหนดเขตอำนาจศาลในเรื่องนั้น
- (9) การร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญของประชาชน
- (10) คดีฟ้องผู้พิพากษาของสหพันธ์หรือของมลรัฐ
- (11) คดีข้อพิพาทตามรัฐธรรมนูญของมลรัฐในกรณีที่กฎหมายของมลรัฐได้กำหนดให้อยู่ในอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์
- (12) การควบคุมมิให้กฎหมายขัดกับรัฐธรรมนูญแบบรูปธรรม
- (13) การตรวจสอบกฎเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมายระหว่างประเทศ ว่าเป็นกฎหมายภายในหรือไม่
- (14) การควบคุมเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการตีความคดีรัฐธรรมนูญ
- (15) วินิจฉัยว่ากฎหมายที่ออกใช้บังคับก่อนรัฐธรรมนูญปัจจุบัน ยังมีผลบังคับต่อไปหรือไม่
- (16) ในกรณีอื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายสหพันธ์

3.4.2 ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี⁶⁴

1) พัฒนาการของศาลรัฐธรรมนูญ

ก่อนการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญในปี ค.ศ. 1988 ประเทศเกาหลีใต้ได้ใช้รูปแบบหรือระบบการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญเป็น 3 รูปแบบ คือ

⁶⁴ วรรณมา สุพรรณชะริดา, ผลงานทางวิชาการ เรื่อง ศาลรัฐธรรมนูญไทย: วิเคราะห์เปรียบเทียบ ศาลรัฐธรรมนูญเกาหลีใต้, หน้า 67-94

(1) คณะกรรมการรัฐธรรมนูญ (Constitutional Committee) รูปแบบคณะกรรมการรัฐธรรมนูญได้มีการใช้ใน 3 ช่วงเวลาด้วยกัน คือ สาธารณรัฐที่ 1 ในระหว่างปี ค.ศ. 1948-1960 สาธารณรัฐที่ 4 ในระหว่างปี ค.ศ. 1972-1981 และสาธารณรัฐที่ 5 ในระหว่างปี ค.ศ. 1981-1988

(2) ศาลทั่วไป หรือการพิจารณาคดีโดยตุลาการแบบอเมริกัน (American-type judicial review system) รูปแบบการพิจารณาคดีแบบอเมริกันนั้นจะให้ศาลทั่วไปมีอำนาจในการพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ผลของคำพิพากษาของศาลผูกพันคู่ความในคดี โดยรูปแบบดังกล่าวนำมาใช้ในสาธารณรัฐที่ 3 ในระหว่างปี ค.ศ. 1961-1972

(3) ศาลรัฐธรรมนูญ (Constitution Court) รูปแบบของศาลรัฐธรรมนูญโดยมีความพยายามในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นในสาธารณรัฐที่ 2 ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960-1961 ซึ่งในขณะนั้นรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีศาลรัฐธรรมนูญและมีพระราชบัญญัติศาลรัฐธรรมนูญแล้ว แต่ยังไม่ได้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นผลสำเร็จก็มีเหตุการณ์รัฐประหารเกิดขึ้นเสียก่อน โดยในช่วงสาธารณรัฐที่ 6 ได้มีการนำระบบศาลรัฐธรรมนูญกลับมาใช้อีกครั้งตั้งแต่ปี ค.ศ. 1988 จนถึงปัจจุบัน

ศาลรัฐธรรมนูญของประเทศเกาหลีใต้ตั้งขึ้นในสาธารณรัฐที่ 6 เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1988 จนถึงปัจจุบัน โดยรูปแบบของศาลรัฐธรรมนูญของประเทศเกาหลีใต้นำรูปแบบมาจากศาลรัฐธรรมนูญของยุโรป (European Model) มาใช้ เจตนารมณ์ในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นศาลพิเศษนั้นมีแนวคิดจากการต้องการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน และตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐมีความชัดเจนยิ่งขึ้นแทนการให้ศาลทั่วไปพิจารณาคดี

2) โครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 9 นาย โดยตุลาการ 3 นาย ได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดี อีก 3 นาย เป็นผู้ได้รับการเลือกจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (The National Assembly) และอีก 3 นาย ได้รับการเสนอชื่อจากประธานศาลสูงสุด ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีวาระการดำรงตำแหน่ง 6 ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งได้อีก

รัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดในรายละเอียดเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญไว้มาก แต่กำหนดให้รัฐสภาตราพระราชบัญญัติศาลรัฐธรรมนูญ (The Constitutional Court Act) เพื่อกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญได้ โดยพระราชบัญญัติศาลรัฐธรรมนูญได้กำหนดคุณสมบัติของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไว้ให้ต้องมีอายุ 40 ปีขึ้นไป และทำงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 15 ปี ในตำแหน่งผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ อาจารย์สอนกฎหมาย โดยให้ประธานาธิบดีเป็นผู้แต่งตั้งประธานตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และ

กำหนดอายุของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไว้ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเกษียณอายุการทำงานเมื่อครบ 65 ปี กรณีประธานตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเกษียณอายุการทำงานเมื่อครบ 70 ปี จึงอาจกล่าวได้ว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมาจากบุคคล 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ โดยกฎหมายกำหนดให้ในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ห้ามตุลาการเข้าร่วม หรือมีส่วนร่วมทางการเมือง

3) อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญ มาตรา 111 กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการพิจารณาคดี 5 ประเภท ดังนี้

(1) การพิจารณาคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายตามที่ศาลอื่นได้ยื่นคำร้องขอ (Constitutionality of a law upon the request of the courts) พระราชบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ (The Constitutional Court Act) กำหนดให้ศาลทั่วไปที่พิจารณาคดีใดหากเห็นว่า มีประเด็นที่ศาลต้องใช้กฎหมายใดตัดสินคดี และกฎหมายดังกล่าวมีปัญหาเรื่องความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีดังกล่าว หรือตามที่คู่ความร้องขออาจส่งข้อกฎหมายดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายได้ โดยให้ส่งคำร้องผ่านศาลสูงสุด ศาลพิทักษ์ของศาลในการมีคำสั่งของศาลเพื่อส่งคำร้องหรือไม่ส่งคำร้องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาเป็นที่สุดไม่อาจอุทธรณ์คำสั่งของศาลดังกล่าวได้ แต่ทั้งนี้ บุคคลอาจใช้สิทธิฟ้องคดียังศาลรัฐธรรมนูญโดยตนเอง (constitutional complaint) ได้ตามมาตรา 68 (2) หากศาลนั้นมีคำสั่งไม่รับคำร้องหรือไม่ส่งคำร้องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา

(2) การพิจารณาคดีเกี่ยวกับการถอดถอนออกจากตำแหน่ง (Impeachment) พระราชบัญญัติศาลรัฐธรรมนูญกำหนดให้บุคคลดังต่อไปนี้อาจถูกสภานิติบัญญัติแห่งชาติถอดถอนออกจากตำแหน่งได้ ได้แก่ ประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี สมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งรัฐ รัฐมนตรี ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้พิพากษา หรือคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติ ประธาน และคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน เจ้าหน้าที่รัฐอื่นตามที่มิกฎหมายกำหนด โดยเงื่อนไขในการถอดถอนบุคคลต้องปรากฏว่าบุคคลดังกล่าวได้ปฏิบัติหน้าที่หรือได้ใช้อำนาจตามตำแหน่งหน้าที่โดยละเมิดรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย โดยกำหนดให้ประธานฝ่ายนิติบัญญัติและกรรมาธิการการยุติธรรมของสภานิติบัญญัติเป็นผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ และเป็นผู้แทนในการดำเนินคดี (impeachment prosecutor) ในชั้นศาล

(3) การพิจารณาคดีเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง (Dissolution of a political party) ศาลรัฐธรรมนูญอาจมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองที่มีวัตถุประสงค์หรือการดำเนินการที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย ได้ โดยกำหนดให้ฝ่ายบริหาร (Executive) โดยความเห็น

(deliberation) ของสภาที่ปรึกษาแห่งชาติ (State Council) เป็นผู้ยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาอุบ
พรรคการเมือง

(4) การพิจารณาคดีเกี่ยวกับการโต้แย้งเรื่องอำนาจหน้าที่ระหว่างองค์กร
ของรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Competence disputes between State agencies, between State
agencies and local governments, and between local government) พระราชบัญญัติศาลรัฐธรรมนูญ
กำหนดหลักเกณฑ์ในการยื่นคำร้องให้พิจารณาคดีเกี่ยวกับการโต้แย้งเรื่องอำนาจหน้าที่ระหว่างองค์กร
ของรัฐและระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

ลักษณะแรก การโต้แย้งระหว่างองค์กรของรัฐ ได้แก่ ระหว่างสภา
นิติบัญญัติแห่งชาติ ฝ่ายบริหาร ศาล และคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติ

ลักษณะที่สอง การโต้แย้งระหว่างองค์กรของรัฐและองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น เช่น ฝ่ายบริหาร เขตการปกครองพิเศษ เขตมหานคร หรือจังหวัด หรือเขตการปกครองตนเอง
ต่าง ๆ

ลักษณะสุดท้าย การโต้แย้งระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ด้วยกันเอง

(5) การพิจารณาคดีเกี่ยวกับคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ (Constitutional
complaints) การพิจารณาคดีเกี่ยวกับคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ หมายถึง ประเภทคดีที่ประชาชน
อาจฟ้องคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง หากพบว่าสิทธิขั้นพื้นฐานของตนที่ได้รับการรับรอง
ตามรัฐธรรมนูญถูกละเมิด โดยการกระทำหรือไม่กระทำการของรัฐ

บทที่ 3

การยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย

ในบทที่ 3 นี้จะได้ศึกษาถึงสาเหตุการยุบพรรคการเมืองในอดีต สาเหตุของการยุบพรรคการเมืองตามกฎหมาย และสาเหตุของการยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญ รวมทั้งจะได้ศึกษาว่าศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจตามกฎหมายสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดไปแล้วบ้าง เพื่อจะได้นำไปวิเคราะห์ในบทที่ 4 ต่อไป

1. สาเหตุของการยุบพรรคการเมืองไทยในอดีต⁶⁵

การจัดตั้งและยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย มีวิวัฒนาการทั้งในด้านการพัฒนา และด้านความล้มเหลวของพรรคการเมือง โดยขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาประชาธิปไตย (Political Development Degree) ของประเทศไทยเป็นสำคัญ นั่นหมายความว่า ในช่วงที่การเมืองไทยมีลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยมาก การมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง โดยระบบพรรคการเมืองจะสูงขึ้นตามมา ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงเป็นกฎหมายสูงสุดที่ส่งผลต่อการพัฒนาพรรคการเมืองไทยอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ การยุบพรรคการเมืองในประเทศไทยย่อมมีความเชื่อมโยงและเกี่ยวพันกับรัฐธรรมนูญอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ จากประวัติศาสตร์การจัดตั้ง และยุบพรรคการเมืองไทยตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวกับพรรคการเมือง จำนวน 8 ฉบับ คือ

- (1) พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498
- (2) พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2511
- (3) พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2517
- (4) คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2519
- (5) พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 รวมทั้งการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535
- (6) พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524

⁶⁵ ปัญญา อุดชาชน และวุฒิเลิศ เทวกุล, “อ้าวแล้ว”, หน้า 56-58

(7) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541

(8) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550

กฎหมายที่เกี่ยวกับพรรคการเมืองดังกล่าวได้ตราขึ้นโดยออกตามความในรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับในแต่ละห้วงเวลานั้น และกฎหมายที่เกี่ยวกับพรรคการเมืองแต่ละฉบับจะกำหนดรูปแบบและองค์การที่มีอำนาจยุบพรรคการเมืองไว้แตกต่างกัน

การยุบพรรคการเมืองตามห้วงระยะเวลาของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยอาจแบ่งออกได้เป็น 6 ระยะ คือ

1) ระยะแรก (พ.ศ. 2475-2494)

ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2494 ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยเป็นต้นมาจนถึง พ.ศ. 2494 ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพของชนชาวไทยในการจัดตั้งพรรคการเมืองไว้ และขณะเดียวกันในช่วงระยะเวลานี้ ยังไม่มีกฎหมายพรรคการเมืองด้วย แต่มีกลุ่มการเมืองที่มีการดำเนินงานเหมือนพรรคการเมือง ซึ่งอาจนับได้ว่าเป็นพรรคการเมืองโดยพฤตินัย คือ “สมาคมคณะราษฎร” โดยมี พ.อ. พลพลพยุหเสนา เป็นหัวหน้า

รัฐธรรมนูญฉบับแรกได้บัญญัติให้พลเมืองไทยมีสิทธิ เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 โดยได้บัญญัติไว้ในหมวด 2 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย มาตรา 14 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เกละสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งคณะพรรคการเมือง การอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งบทกฎหมาย” แต่ก็ยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองแต่อย่างใด

ระยะนี้ ถึงแม้จะไม่มีกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง แต่ก็มีพรรคการเมืองที่ได้จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 จำนวน 10 พรรค คือ พรรคก้าวหน้า พรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ พรรคประชาธิปไตย พรรคประชาชน และพรรคสิทธิกรรมกร พรรคสหพรรค พรรคสิทธิกร พรรคชาติสังคมนิยมประชาธิปไตย พรรคประชาชน และพรรคสิทธิกรรมกร

การยุบพรรคการเมืองระยะนี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการเมืองไทยโดยมีการทำรัฐประหารเกิดขึ้น เนื่องจาก ในปี พ.ศ. 2494 จอมพล ป. พิบูลสงคราม หัวหน้าคณะรัฐประหาร ได้ทำการยึดอำนาจโดยมีเหตุผลเพื่อนำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 กลับมาใช้อีกครั้งหนึ่ง จึงทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 ถูกยกเลิก และส่งผลให้พรรคการเมืองทั้ง 10 พรรคถูกยุบเลิกโดยคำสั่งของคณะรัฐประหาร ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494

2) ระยะเวลาที่สอง (พ.ศ. 2498-2501)

ตั้งแต่ พ.ศ. 2498-2501 ประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติพรรคการเมืองขึ้นใช้ครั้งแรก และถือว่าเป็นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498 โดยได้ออกตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 ซึ่งได้บัญญัติเกี่ยวกับเสรีภาพของพลเมืองไทยไว้ในมาตรา 26 ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งพรรคการเมือง ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498 ได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการตั้งพรรคการเมืองไว้ว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่ห้าร้อยคนขึ้นไป หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่สิบคนขึ้นไปย่อมตั้งพรรคการเมืองได้โดยจดทะเบียนต่อสำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงมหาดไทย

ระยะนี้ กระทรวงมหาดไทยได้จดทะเบียนพรรคการเมือง จำนวน 30 พรรค

การยุบพรรคการเมืองในระยะนี้มีสาเหตุเนื่องจากการปฏิวัติเกิดขึ้น ในปี พ.ศ. 2501 โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติ ได้ทำการยึดอำนาจโดยมีเหตุผลว่าเพื่อยกเลิกรัฐธรรมนูญและตั้งตนเองเป็นนายกรัฐมนตรี จึงส่งผลให้พรรคการเมืองทั้ง 30 พรรคถูกยุบเลิกโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ลงวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501

3) ระยะเวลาที่สาม (พ.ศ. 2511-2514)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 มาตรา 37 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง เพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองโดยวิถีทางประชาธิปไตยและไม่ขัดต่อระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญนี้” และวรรคสอง “การจัดตั้งและการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง” ผลจากที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยดังกล่าว รัฐบาลในขณะนั้นคือ จอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี จึงได้ตราพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2511 ขึ้น โดยได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งพรรคการเมืองไว้ว่า ผู้ซึ่งมีสัญชาติไทย ไม่เป็นผู้แสดงการฝักใฝ่ในระบอบการปกครองอื่นซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ตั้งแต่สิบห้าคนขึ้นไป และมีความประสงค์ที่จะดำเนินกิจการในทางการเมือง อาจรวมกันเป็นคณะผู้เริ่มจัดตั้งพรรคการเมือง ซึ่งมีแนวนโยบายไม่ขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนได้ และผู้เริ่มออกหนังสือเชิญชวนผู้อื่น ซึ่งมีคุณสมบัติหรือไม่มีลักษณะต้องห้ามดังกล่าวเข้าเป็นสมาชิก

พรรคการเมืองของตน เมื่อมีจำนวนผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิกรวมกับจำนวนผู้เริ่มจัดตั้งพรรคการเมืองแล้วไม่น้อยกว่าห้าร้อยคน ย่อมตั้งพรรคการเมืองได้โดยขอจดทะเบียนพรรคการเมืองต่อนายทะเบียนที่กระทรวงมหาดไทย

ระยะนี้ กระทรวงมหาดไทย ได้จดทะเบียนพรรคการเมืองรวม 17 พรรค คือ ปี พ.ศ. 2511 ได้แก่ พรรคสหประชาไทย พรรคประชาธิปไตย พรรคประชาธิปไตย พรรคประชาชน พรรคแนวร่วมเศรษฐกิจ พรรคสัมมาชีพช่วยชาวนา พรรคแรงงาน พรรคเสรีประชาธิปไตย และพรรคประชาชนพัฒนา ปี พ.ศ. 2512 ได้แก่ พรรคชาวนาชาวนไร่ พรรคอิสระธรรม พรรคสยามใหม่ พรรคอิสระ และพรรคชาตินิยม ปี พ.ศ. 2513 ได้แก่ พรรคชาติประชาธิปไตย และปี พ.ศ. 2514 ได้แก่ พรรคท้องถิ่นก้าวหน้า และพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย

การยุบพรรคการเมืองในระยะนี้เกิดจากการปฏิวัติเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 โดยจอมพล ถนอม กิตติขจร หัวหน้าคณะปฏิวัติ ได้ทำการยึดอำนาจโดยมีเหตุผลเพื่อกำจัดอำนาจของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยการยกเลิกรัฐธรรมนูญ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 จึงส่งผลให้พรรคการเมืองทั้ง 17 พรรค ถูกยุบเลิกไปโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514

4) ระยะที่สี่ (พ.ศ. 2517-2519)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาตรา 45 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง เพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้” วรรคสอง “การจัดตั้งและการดำเนินการของพรรคการเมืองย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง” และวรรคท้าย “พรรคการเมืองต้องแสดงที่มาของรายได้และการใช้จ่ายโดยเปิดเผย” หลังจากนั้นรัฐบาลในขณะนั้น คือ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี จึงได้ตราพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2517 ขึ้น โดยได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งพรรคการเมืองไว้ว่า ผู้มีสัญชาติไทย และมีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ และไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช มีจำนวนตั้งแต่สิบห้าคนขึ้นไป อาจรวมกันเป็นคณะผู้เริ่มจัดตั้งพรรคการเมืองซึ่งมีแนวนโยบายไม่ขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อดำเนินการออกหนังสือเชิญชวนผู้อื่นให้เข้าเป็นสมาชิก เมื่อมีจำนวนผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิกรวมกับจำนวนผู้เริ่มจัดตั้งพรรคการเมืองแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งพันคน ย่อมตั้งพรรคการเมืองได้โดยจดทะเบียนพรรคการเมืองต่อนายทะเบียนที่กระทรวงมหาดไทย

ระยะนี้ กระทรวงมหาดไทย ได้จัดทะเบียนพรรคการเมือง รวม 56 พรรค คือ ปี พ.ศ. 2517 จำนวน 41 พรรค ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคฟื้นฟูชาติไทย พรรคเกษตรสังคม พรรคประชาธิปไตย พรรคประชาก้าวหน้า พรรคสังคมชาตินิยม พรรคพลังราษฎร พรรคราษฎร พรรคไท พรรคเศรษฐกิจกร พรรคประชาธิปไตย พรรคธรรมสังคม พรรคกสิกรรมกร พรรคเกษตรกร พรรคเสรีชน พรรคแหลมทอง พรรคพลังใหม่ พรรคสันติชน พรรคกิจสังคม พรรคแนวสันติ พรรคแนวร่วมสังคมนิยม พรรคชาติไทย พรรคสังคมก้าวหน้า พรรคแรงงาน พรรคพลังประชาชน พรรคอธิปัตย์ พรรคสงเคราะห์อาชีพและการกุศล พรรคพัฒนาจังหวัด พรรคสังคมพัฒนา พรรคมหาชน พรรคกรรมกร พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย พรรคไทยรวมไทย พรรครัฐบุรุษ พรรคไทยสันติภาพ พรรคสังคมนิยมเสรีประชาธิปไตย พรรคสยาม พรรคศรีอารยะ พรรคประชาสันติ พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย และพรรคขบวนการมวลชน ปี พ.ศ. 2518 จำนวน 3 พรรค ได้แก่ พรรคสยามใหม่ พรรคพลังเกษตร และพรรคแนวราษฎร และปี พ.ศ. 2519 จำนวน 12 พรรค ได้แก่ พรรคธรรมาธิปไตย พรรคไทสังคม พรรคพิทักษ์ไทย พรรคแนวร่วมประชาธิปไตย พรรคกรุงสยาม พรรคพลังเสรี พรรคชาตินิยม พรรคชาติสยาม พรรคไทยอิสระ พรรคพลังสยาม พรรคนิยมไทย และพรรคไตรรงค์สยาม

การยุบพรรคการเมืองระยะนี้เกิดจากการปฏิวัติเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เรียกว่า การปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน โดย พล.ร.อ. สงัด ชลออยู่ หัวหน้าคณะปฏิรูป การปกครองแผ่นดิน ได้ทำการยึดอำนาจโดยปราศจากการต่อสู้ต่อต้านใด ๆ จึงส่งผลให้พรรคการเมืองทั้ง 56 พรรค ถูกยุบเลิกไป โดยคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6 ลงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

5) ระยะที่ห้า (พ.ศ. 2524-2539)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มาตรา 38 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นพรรคการเมืองเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมือง ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้” วรรคสอง “การรวมกัน การจัดตั้ง การดำเนินกิจการและการเลิกพรรคการเมือง ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง” และวรรคท้าย “พรรคการเมืองต้องแสดงที่มาของรายได้และการใช้จ่าย โดยเปิดเผย” หลังจากที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ได้ประกาศใช้ในวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2521 ต่อมาอีกประมาณ 2 ปีครึ่ง รัฐบาลในขณะนั้น คือ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ได้ตราพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 ขึ้น และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2535 โดยได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการตั้งพรรคการเมืองไว้ว่า ผู้มีสัญชาติไทย โดยการเกิด มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ และไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช มีจำนวน ตั้งแต่สิบห้าคนขึ้นไป อาจรวมกันเป็นคณะผู้ริเริ่มจัดตั้งพรรคการเมือง ซึ่งมีแนวนโยบายในลักษณะ

ที่ไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกแตกแยกในเรื่องเชื้อชาติหรือศาสนาระหว่างชนในชาติ ไม่เป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ หรือไม่ขัดต่อกฎหมาย หรือความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ เพื่อดำเนินการออกหนังสือเชิญชวนผู้อื่นให้สมัครเข้าเป็นสมาชิก เมื่อมีจำนวนผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิกรวมกับจำนวนผู้เริ่มจัดตั้งพรรคการเมืองแล้วไม่น้อยกว่าห้าพันคนย่อมตั้งพรรคการเมืองได้ โดยจดทะเบียนพรรคการเมืองต่อนายทะเบียนที่กระทรวงมหาดไทย

ระยะนี้ กระทรวงมหาดไทย ได้จดทะเบียนพรรคการเมือง รวม 49 พรรค คือ ปี พ.ศ. 2524 ได้แก่ พรรคประชาเสรี ปี พ.ศ. 2525 ได้แก่ พรรครายถูร พรรคชาติประชาธิปไตย พรรครวมพลังใหม่ พรรคกิจประชาคม พรรคแรงงานประชาธิปไตย พรรคเสรีนิยม พรรคสังคมประชาธิปไตย พรรคชาติพัฒนา พรรคประชาธิปไตย พรรคชาติไทย พรรคประชากรไทย และพรรคกิจสังคม ปี พ.ศ. 2526 ได้แก่ พรรคสหประชาธิปไตย พรรคก้าวหน้า พรรคประชาชน พรรคประชาธิปไตย และพรรคเอกภาพ ปี พ.ศ. 2527 ได้แก่ พรรคเกษตรกร ปี พ.ศ. 2528 ได้แก่ พรรคมวลชน ปี พ.ศ. 2531 ได้แก่ พรรคเกษตรอุตสาหกรรมไทย พรรคประชาชาติ และพรรคพลังธรรม ปี พ.ศ. 2532 ได้แก่ พรรคชาวยุทธ ปี พ.ศ. 2533 ได้แก่ พรรคเสรีประชาธิปไตย และพรรคความหวังใหม่ ปี พ.ศ. 2534 ได้แก่ พรรคประชาชาติ พรรคชาติประชาชน และพรรคเทิดไท ปี พ.ศ. 2535 ได้แก่ พรรคประชาไทย พรรคเกษตรกรไทย พรรคส่งเสริมประชาธิปไตย พรรคพลังประชาชน พรรคเสรีภาพ พรรครวมไทย และพรรคเสรีธรรม ปี พ.ศ. 2537 ได้แก่ พรรคสหชีพ พรรคนำไทย พรรคหลักสยาม และพรรคสยามประชาธิปไตย ปี พ.ศ. 2538 ได้แก่ พรรคดำรงไทย พรรคธรรมประชาธิปไตย พรรคกิจประชาธิปไตย พรรคเสรีประชาธิปไตย พรรคอนุรักษ์นิยม และพรรคมวลชน และปี พ.ศ. 2539 ได้แก่ พรรคแรงงานไทย พรรคไท และพรรคไทยประชาธิปไตย

การยุบพรรคการเมืองในระยะนี้เกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย กล่าวคือ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 46 (6) ได้บัญญัติให้ศาลฎีกามีอำนาจในการยุบพรรคการเมือง เนื่องจากพรรคการเมืองได้กระทำการตาม มาตรา 47 และมาตรา 48 โดยเมื่อศาลฎีกามีคำสั่งให้ยุบเลิกพรรคการเมืองใดแล้ว ให้กระทรวงมหาดไทยในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมืองประกาศคำสั่งการยุบเลิกพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษา

เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว ได้ส่งผลให้การเลือกตั้งทั่วไประหว่างปี พ.ศ. 2524-2539 ได้แก่ การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2526 การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535 การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 และการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 17

พฤศจิกายน 2539 มีเหตุที่ศาลฎีกามีคำสั่งยุบเลิกพรรคการเมืองภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไป โดยมีพรรคการเมืองที่ถูกคำสั่งศาลฎีกาให้ยุบเลิก รวมทั้งสิ้น จำนวน 37 พรรค คือ พรรคประชาเสรี พรรคราษฎร พรรคชาติประชาธิปไตย พรรครวมพลังใหม่ พรรคกิจประชาคม พรรคแรงงาน ประชาธิปไตย พรรคเสรีนิยม พรรคสังคมประชาธิปไตย พรรคสหประชาธิปไตย พรรคก้าวหน้า พรรคประชาชน พรรคประชาธิปไตย พรรคเกษตรกร พรรคมวลชน พรรคเกษตรอุตสาหกรรมไทย พรรคประชาชาติ พรรคชาวไทย พรรคเสรีประชาธิปไตย พรรคประชาชาติ พรรคชาติประชาชน พรรคเทิดไท พรรคประชาไทย พรรคเกษตรกรไทย พรรคส่งเสริมประชาธิปไตย พรรคพลังประชาชน พรรคเสรีภาพ พรรครวมไทย พรรคสหชีพ พรรคนำไทย พรรคหลักสยาม พรรคสยาม ประชาธิปไตย พรรคดำรงไทย พรรคธรรมประชาธิปไตย พรรคกิจประชาธิปไตย พรรคเสรีประชาธิปไตย พรรคอนุรักษนิยม และพรรคแรงงานไทย

จะเห็นได้ว่า ศาลฎีกาได้เข้ามามีบทบาท อำนาจหน้าที่ในการยุบพรรคการเมือง ในระยะที่ห้า ระหว่างปี พ.ศ. 2524-2539 โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 46 เป็นหลัก

6) ระยะเวลาท้าย (พ.ศ. 2541-ปัจจุบัน)

การจัดตั้งพรรคการเมืองและการยุบพรรคการเมืองในระยะนี้ แบ่งได้เป็น 2 ช่วง ตามรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้บังคับ 2 ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

(1) ช่วงแรก เป็นช่วงที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยมาตรา 47 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้นตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้” เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญดังกล่าว พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 8 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการจัดตั้งพรรคการเมืองไว้ว่า “ผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิดซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ และไม่มีลักษณะที่ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญมีจำนวนตั้งแต่สิบห้าคนขึ้นไปสามารถรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้นตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” โดยให้ประธานกรรมการเลือกตั้ง เป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง และให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง มีหน้าที่

รับคำขอจัดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมือง ควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงานของพรรคการเมือง และปฏิบัติงานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ (มาตรา 6)

การยุบพรรคการเมืองในช่วงนี้เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ โดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการเลิกหรือยุบพรรคการเมืองไว้ในหมวด 4 และการรวมพรรคการเมืองไว้ในหมวด 5 ดังนี้

มาตรา 65 พรรคการเมืองย่อมเลิกหรือยุบด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (1) มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง
- (2) มีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงสิบห้าคน
- (3) มีการยุบพรรคการเมืองไปรวมกับพรรคการเมืองอื่นตามหมวด 5
- (4) มีคำสั่งศาลรัฐธรรมนูญยุบพรรคการเมือง
- (5) ไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 25 มาตรา 26 มาตรา 29 มาตรา 35 หรือมาตรา 62

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนว่าพรรคการเมืองใดมีเหตุตามที่ระบุไว้ใน (1) (2) (3) หรือ (5) ให้นายทะเบียนยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ความปรากฏต่อนายทะเบียน เมื่อศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่าเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นกับพรรคการเมืองตามคำร้องของนายทะเบียนให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้น

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดแล้วให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 66 เมื่อพรรคการเมืองกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ อาจถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมือง

- (1) กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ
- (2) กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ
- (3) การกระทำอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือขัดต่อกฎหมาย หรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือ
- (4) กระทำการฝ่าฝืนมาตรา 23 วรรคหนึ่ง มาตรา 52 หรือมาตรา 53

มาตรา 67 เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียน หรือเมื่อนายทะเบียนได้รับแจ้งจากคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองว่า พรรคการเมืองใดกระทำการตามมาตรา 66 ให้นายทะเบียนแจ้งต่ออัยการสูงสุดพร้อมด้วยหลักฐาน ถ้าอัยการสูงสุดเห็นสมควรก็ให้ยื่นคำร้อง เพื่อให้ศาล

รัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าว ถ้าอัยการสูงสุดไม่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ให้นายทะเบียนตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งโดยมีผู้แทนจากนายทะเบียนและผู้แทนจากอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานแล้วส่งให้อัยการสูงสุด เพื่อยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญต่อไป ในกรณีที่คณะกรรมการดังกล่าวไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินการยื่นคำร้องได้ ให้นายทะเบียนมีอำนาจยื่นคำร้องเอง

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดแล้ว ให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษา

หากนายทะเบียนเห็นสมควรจะให้ระงับการดำเนินการของพรรคการเมือง ซึ่งกระทำการตามมาตรา 66 ให้นายทะเบียนแจ้งอัยการสูงสุดขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งระงับการกระทำดังกล่าวของพรรคการเมืองไว้เป็นการชั่วคราว

มาตรา 70 การรวมพรรคการเมืองอาจเป็นการรวมกันเพื่อจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่หรืออาจเป็นการรวมเข้าเป็นพรรคเดียวกับอีกพรรคการเมืองที่เป็นหลักก็ได้

มาตรา 71 ในกรณีที่การรวมพรรคการเมืองเป็นการรวมกันเพื่อจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่ ให้พรรคการเมืองที่จะรวมกันขอความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของแต่ละพรรคการเมือง

เมื่อที่ประชุมใหญ่ของแต่ละพรรคการเมืองเห็นชอบให้รวมกันแล้ว ให้หัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองจำนวนพรรคการเมืองละสิบคนประชุมร่วมกันเพื่อกระทำการเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่ ดังนี้

- (1) กำหนดนโยบายพรรคการเมือง
- (2) กำหนดข้อบังคับพรรคการเมือง

เมื่อได้ดำเนินการตามวรรคสองแล้ว ให้ดำเนินการจัดให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างสมาชิกของทุกพรรคการเมืองที่จะรวมกันเพื่อประชุมจัดตั้งพรรคการเมืองตามมาตรา 9 การเรียกประชุมจัดตั้งพรรคการเมืองต้องแจ้งให้สมาชิกของพรรคการเมืองที่จะรวมกันทราบก่อนวันประชุมไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน และให้ดำเนินการต่อไปตามบทบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งพรรคการเมือง

มาตรา 72 เมื่อนายทะเบียนรับจดทะเบียนการตั้งพรรคการเมืองตามมาตรา 71 แล้ว ให้นายทะเบียนดำเนินการตามมาตรา 65 วรรคสอง เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้พรรคการเมืองที่รวมเข้ากันเป็นอันยุบไป โดยให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองเดิมเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองใหม่ที่จัดตั้งขึ้น หรือเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคการเมืองอื่นในกรณีที่อาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในหกสิบวันนับ

แต่วันที่นายทะเบียนพรรคการเมืองรับจดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมือง และสมาชิกพรรคการเมืองเดิมเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใหม่ที่จัดตั้งขึ้น และให้บรรดาทรัพย์สิน หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบของพรรคการเมืองเดิมโอนไปเป็นของพรรคการเมืองใหม่ตั้งแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่ง

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งการยุบและการรวมพรรคการเมืองในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 73 ในกรณีที่การรวมพรรคการเมืองเป็นการรวมพรรคการเมืองหนึ่งหรือหลายพรรคการเมืองเข้าเป็นพรรคการเมืองเดียวกันกับอีกพรรคการเมืองหนึ่งที่เป็นหลักให้พรรคการเมืองที่จะรวมกันขอความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของแต่ละพรรคการเมือง

เมื่อที่ประชุมใหญ่ของแต่ละพรรคการเมืองเห็นชอบให้รวมกันแล้วให้หัวหน้าพรรคการเมืองที่จะรวมกันทุกพรรคการเมืองร่วมกันแจ้งการรวมพรรคการเมืองต่อนายทะเบียน และให้นายทะเบียนดำเนินการตามมาตรา 65 วรรคสอง เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้พรรคการเมืองที่รวมเข้ากับอีกพรรคการเมืองที่เป็นหลักนั้นยุบไปนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่ง และให้นำมาตรา 72 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่มีอำนาจยุบพรรคการเมืองตามบทบัญญัติของมาตรา 65 มาตรา 66 มาตรา 67 มาตรา 70 มาตรา 71 มาตรา 72 และมาตรา 73 ดังกล่าว

(2) ช่วงหลัง เป็นช่วงที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 โดยรัฐธรรมนูญ มาตรา 65 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจกรรมในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้นตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้” ส่วนการจัดตั้งพรรคการเมืองเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 8 วรรคหนึ่ง “ผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิดหรือผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติซึ่งได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ และไม่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มีจำนวนตั้งแต่สิบห้าคนขึ้นไปอาจรวมกันดำเนินการจัดตั้งพรรคการเมืองได้” วรรคสอง “ในการจัดตั้งพรรคการเมือง ให้ผู้จัดตั้งพรรคการเมืองจัดให้มีการประชุมเพื่อกำหนดนโยบายพรรคการเมือง กำหนดข้อบังคับพรรคการเมือง และเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง” และวรรคสาม “การประชุมตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง” ทั้งนี้ มาตรา 6 ได้กำหนดให้ประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง มีอำนาจ

หน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ และให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดตั้งพรรคการเมือง ควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงานของพรรคการเมือง และปฏิบัติงานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการสิ้นสภาพ การเลิกและการยุบพรรคการเมือง ไว้ในหมวด 4 ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การสิ้นสภาพพรรคการเมือง (มาตรา 91) ส่วนที่ 2 การเลิกพรรคการเมือง (มาตรา 92) และส่วนที่ 3 การยุบพรรคการเมือง (มาตรา 93 ถึงมาตรา 98)

การยุบพรรคการเมืองนั้น มีบทบัญญัติตั้งแต่มาตรา 93 ถึงมาตรา 98 ดังนี้

มาตรา 93 ในกรณีที่พรรคการเมืองใดมีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง แต่พรรคการเมืองนั้นยังมีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ หรือในกรณีที่พรรคการเมืองใดไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 42 วรรคสอง หรือมาตรา 82 ให้ยุบพรรคการเมืองนั้น

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนว่าพรรคการเมืองใดมีเหตุตามวรรคหนึ่ง ให้นายทะเบียน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ความปรากฏต่อนายทะเบียน เมื่อศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่ามิเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นกับพรรคการเมืองตามคำร้องของนายทะเบียน ให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้น

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดแล้ว ให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 94 เมื่อพรรคการเมืองกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ อาจถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมือง

(1) กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการตามที่รัฐธรรมนูญให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจโดยวิธีการดังกล่าว

(2) กระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบหรือประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

(3) การกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ

(4) กระทบการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐทั้งภายในและภายนอก ราชอาณาจักรหรือขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือ

(5) กระทบการฝ่าฝืนมาตรา 21 วรรคหนึ่ง มาตรา 43 มาตรา 65 มาตรา 66 มาตรา 69 หรือมาตรา 104

มาตรา 95 เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียน หรือเมื่อนายทะเบียนได้รับแจ้งจากคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองและได้ตรวจสอบแล้วเห็นว่าพรรคการเมืองใดกระทำการตามมาตรา 94 ให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งแจ้งต่ออัยการสูงสุด พร้อมด้วยหลักฐาน เมื่ออัยการสูงสุดได้รับแจ้งให้พิจารณาเรื่องดังกล่าวให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ถ้าอัยการสูงสุดเห็นสมควร ก็ให้ยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าว ถ้าอัยการสูงสุดไม่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้นายทะเบียนตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งโดยมีผู้แทนจากนายทะเบียนและผู้แทนจากสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐาน แล้วส่งให้อัยการสูงสุดเพื่อยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญต่อไป ในกรณีที่คณะกรรมการดังกล่าวไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินการยื่นคำร้องได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่แต่งตั้งคณะกรรมการ ในให้นายทะเบียน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจยื่นคำร้องเอง

หากนายทะเบียนเห็นสมควรจะให้ระงับการดำเนินการของพรรคการเมืองซึ่งกระทำการตามมาตรา 94 ให้นายทะเบียน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ การเลือกตั้งแจ้งต่ออัยการสูงสุดขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งระงับการกระทำดังกล่าวของพรรคการเมืองไว้เป็นการชั่วคราว

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดแล้ว ให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษา และห้ามมิให้บุคคลใดใช้ชื่อ ชื่อย่อ หรือภาพเครื่องหมายพรรคการเมืองซ้ำ หรือพ้อง หรือมีลักษณะคล้ายคลึงกับชื่อ ชื่อย่อ หรือภาพเครื่องหมายพรรคการเมืองที่ถูกยุบนั้น เพื่อแสวงหาประโยชน์ในการดำเนินกิจการทางการเมือง หรือประโยชน์อื่นใดในทำนองเดียวกัน

มาตรา 96 ในกรณีที่พรรคการเมืองสิ้นสภาพ เลิก หรือยุบ ตามบทบัญญัติในหมวดนี้ เว้นแต่กรณีตามมาตรา 92 (2) ให้หัวหน้าพรรคการเมืองส่งบัญชีและงบดุลรวมทั้งเอกสารเกี่ยวกับการเงินของพรรคการเมืองภายในสามสิบวันนับแต่วันที่พรรคการเมืองสิ้นสภาพ เลิก หรือยุบ และให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินชำระบัญชีให้เสร็จสิ้นภายในหกเดือนนับแต่วันที่รับแจ้งจากนายทะเบียน ถ้าสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินชำระบัญชีไม่เสร็จสิ้นภายในระยะเวลาดังกล่าว ให้ขอขยายเวลาได้อีกไม่เกินหกเดือน

ให้หัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองตามพรรคหนึ่ง ยังคงต้องปฏิบัติหน้าที่อยู่นกว่าการชำระบัญชีจะแล้วเสร็จ แต่จะดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ในนามพรรคการเมืองที่สิ้นสภาพ เลิก หรือยุบ มิได้

ในการชำระบัญชี เมื่อได้หักหนี้สินและค่าใช้จ่ายแล้ว ยังมีทรัพย์สินเหลืออยู่เท่าใดให้ออนให้แก่องค์การสาธารณกุศลตามที่ระบุไว้ในข้อบังคับพรรคการเมือง ถ้าในข้อบังคับพรรคการเมืองไม่ได้ระบุไว้ ให้ทรัพย์สินที่เหลือนั้นตกเป็นของกองทุน

ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 22 หมวด 5 ว่าด้วยการชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด และบริษัทจำกัดมาใช้ บังคับกับการชำระบัญชีของพรรคการเมืองโดยอนุโลม

มาตรา 97 ในกรณีที่พรรคการเมืองต้องยุบเพราะเหตุอันเนื่องมาจากการฝ่าฝืน มาตรา 42 วรรคสอง หรือมาตรา 82 หรือต้องยุบตามมาตรา 94 ผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารของพรรคการเมืองที่ถูกยุบไป จะจัดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ หรือเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือมีส่วนร่วมในการจัดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่อีกไม่ได้ ทั้งนี้ ภายในกำหนดห้าปีนับแต่วันที่พรรคการเมืองนั้นต้องยุบไป

มาตรา 98 ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองใดเพราะเหตุอันเนื่องมาจากการฝ่าฝืนมาตรา 82 หรือเหตุตามมาตรา 94 และปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าหัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองผู้ใดมีส่วนร่วม รู้เห็น หรือปล่อยให้ ละเลย หรือทราบถึงการกระทำความผิดแล้วมิได้ยับยั้ง หรือแก้ไขการกระทำความผิด ให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้น มีกำหนดเวลาห้าปีนับแต่วันที่มิคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง

การยุบพรรคการเมืองในช่วงหลังนี้ ยังคงเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 93 มาตรา 94 และมาตรา 95 สำหรับมาตรา 96 เป็นบทบัญญัติให้พรรคการเมืองต้องดำเนินการภายหลังจากสิ้นสภาพ เลิก หรือยุบ ส่วนมาตรา 97 และมาตรา 98 เป็นผลที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่เกี่ยวข้องภายหลังพรรคการเมืองถูกยุบ

ทั้งนี้ การควมรวมพรรคการเมือง ซึ่งแต่เดิมตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้พรรคการเมืองที่รวมเข้ากันเป็นพรรคการเมืองใหม่ หรือพรรคการเมืองที่รวมเข้าเป็นพรรคการเมืองเดียวกันกับอีกพรรคการเมืองหนึ่งที่เป็นหลัก เป็นอันยุบไปนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มิได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งยุบ แต่ให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการเลือกตั้งสั่งเลิกพรรคการเมืองนั้นได้

2. สาเหตุของการยุบพรรคการเมืองตามกฎหมาย

2.1 รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บัญญัติเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองไว้ในมาตรา 63 ว่า ศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งยุบพรรคการเมืองได้ในกรณีที่พรรคการเมืองใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองอยู่ในมาตรา 68 ว่า ศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งยุบพรรคการเมืองได้ในกรณีที่พรรคการเมืองใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ นอกจากนี้ยังได้บัญญัติเพิ่มเติมไว้ในมาตรา 237 ด้วยว่า ถ้าปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าหัวหน้าพรรคการเมือง หรือกรรมการบริหารของพรรคการเมืองมีส่วนรู้เห็น หรือปล่อยปละละเลยให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ใดกระทำการ ก่อ หรือสนับสนุนให้ผู้อื่นกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบหรือประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม หรือทราบถึงการกระทำนั้นแล้ว มิได้ยับยั้งหรือแก้ไขเพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ตามมาตรา 68

2.2 กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ

2.2.1 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541

มาตรา 65 ได้กำหนดสาเหตุของการยุบพรรคการเมือง ไว้ดังนี้

- 1) มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง
- 2) มีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงสิบห้าคน
- 3) มีการยุบพรรคการเมืองไปรวมกับพรรคการเมืองอื่นตามหมวด 5 ได้แก่

กรณีการรวมพรรคการเมืองเพื่อจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่ และกรณีการรวมพรรคการเมืองเข้าเป็นพรรคเดียวกันกับอีกพรรคการเมืองหนึ่งที่เป็นหลัก

4) มีคำสั่งศาลรัฐธรรมนูญยุบพรรคการเมือง

5) ไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 25 มาตรา 26 มาตรา 29 มาตรา 35 หรือมาตรา 62 ได้แก่

(1) กรณีพรรคการเมืองดำเนินกิจการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงนโยบายพรรค เปลี่ยนแปลงข้อบังคับพรรค เลือกตั้งหัวหน้าพรรค รองหัวหน้าพรรค เลขานุการ รองเลขานุการ เหรัญญิก โฆษก และกรรมการบริหารอื่น รวมถึงการอื่นตามที่กำหนดในประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ต้องกระทำโดยที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง (มาตรา 25)

(2) กรณีมีการประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง ที่ประชุมใหญ่ต้องประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง ผู้แทนของสาขาพรรคการเมือง และสมาชิกตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับพรรคการเมือง (มาตรา 26)

(3) กรณีนายทะเบียนรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมืองแล้ว พรรคการเมืองต้องดำเนินการให้มีสมาชิกตั้งแต่ห้าพันคนขึ้นไป ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีที่อยู่ในแต่ละภาคตามบัญชีรายชื่อภาคและจังหวัดที่นายทะเบียนประกาศกำหนด และมีสาขาพรรคการเมืองอย่างน้อยภาคละหนึ่งสาขา ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมือง (มาตรา 29)

(4) กรณีนายทะเบียนรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมืองแล้ว หัวหน้าพรรคการเมืองต้องจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริงตามวิธีการที่นายทะเบียนกำหนด และแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในเดือนมีนาคมของทุกปี (มาตรา 35)

(5) กรณีพรรคการเมืองได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง ต้องใช้จ่ายเงินสนับสนุนให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ และต้องจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในเดือนมีนาคมของปีถัดไป (มาตรา 62)

นอกจากนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 66 ยังได้บัญญัติสาเหตุของการยุบพรรคการเมือง เนื่องจากพรรคการเมืองกระทำการในกรณีต่าง ๆ ดังนี้

(1) กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการ ซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

(2) กระทบการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ

(3) กระทบการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ หรือขัดต่อกฎหมาย หรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

(4) กระทบการฝ่าฝืนมาตรา 23 วรรคหนึ่ง มาตรา 52 หรือมาตรา 53 ได้แก่

ก. กรณีพรรคการเมืองรับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยโดยการเกิดเข้าเป็นสมาชิก หรือดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง หรือยอมให้กระทำกรอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง (มาตรา 23 วรรคหนึ่ง)

ข. กรณีพรรคการเมืองรับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดจากผู้ใด เพื่อทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือกระทบการอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือกระทบการอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน (มาตรา 52)

ค. กรณีพรรคการเมืองรับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมือง หรือดำเนินกิจการในทางการเมืองจากบุคคลผู้มีสัญชาติไทยนิติบุคคลตามกฎหมายต่างประเทศที่ประกอบธุรกิจหรือกิจการหรือจดทะเบียนสาขาอยู่ใน หรือนอกราชอาณาจักร นิติบุคคลที่จดทะเบียนในราชอาณาจักรซึ่งมีบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยเป็นผู้มีทุน หรือเป็นผู้ถือหุ้นเกินร้อยละยี่สิบห้า องค์กรหรือนิติบุคคลที่ได้รับทุนหรือได้รับเงินอุดหนุนจากต่างประเทศซึ่งมีวัตถุประสงค์ดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ของบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย หรือมีผู้จัดการหรือกรรมการเป็นบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย บุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลที่ได้รับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมืองหรือเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองเพื่อบุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลนั้น ๆ บุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลตามที่กำหนดในประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (มาตรา 53)

2.2.2 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการสิ้นสภาพพรรคการเมือง การเลิกพรรคการเมือง และการยุบพรรคการเมือง แยกออกจากกัน ดังนี้

1) การสิ้นสภาพพรรคการเมือง ตามมาตรา 91 ได้แก่

(1) เมื่อพรรคการเมืองไม่สามารถดำเนินการตามมาตรา 26 ได้ภายในเวลาที่กำหนด

(2) เมื่อพรรคการเมืองไม่ส่งผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไปสองครั้งติดต่อกัน หรือเป็นเวลาแปดปีติดต่อกันสุดแต่ระยะเวลาใดจะยาวกว่ากัน

(3) เมื่อพรรคการเมืองมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงห้าพันคน เป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี

(4) เมื่อพรรคการเมืองไม่มีการเรียกประชุมใหญ่ หรือไม่มีการดำเนินกิจกรรมใดทางการเมือง เป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี โดยมีเหตุอันสมควรจะอ้างได้ตามกฎหมาย

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียน หรือเมื่อมีผู้ยื่นคำร้องต่อนายทะเบียนว่ามีเหตุดังกล่าว ให้นายทะเบียนดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริง ถ้าเห็นว่ามีเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นกับพรรคการเมืองใดจริง ให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่าพรรคการเมืองนั้นสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง

2) การเลิกพรรคการเมือง ตามมาตรา 92 ได้แก่

(1) เมื่อพรรคการเมืองมีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง

(2) เมื่อมีการควมรวมพรรคการเมือง ตามหมวด 5 ได้แก่

ก. กรณีพรรคการเมืองรวมกันเพื่อจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่ ตามมาตรา 101

ข. กรณีพรรคการเมืองหนึ่งหรือหลายพรรคการเมืองรวมเข้าเป็นพรรคการเมืองเดียวกันกับอีกพรรคการเมืองหนึ่งที่เป็นหลัก ตามมาตรา 102

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนว่ามีเหตุดังกล่าว ให้นายทะเบียนดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริง ถ้าเห็นว่าเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นกับพรรคการเมืองจริง ให้นายทะเบียน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งเลิกพรรคการเมืองนั้น แล้วให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งเลิกพรรคการเมืองดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษา

3) การยุบพรรคการเมือง ตามมาตรา 93 และมาตรา 94

(1) กรณีตามมาตรา 93 มี 3 กรณี ได้แก่

ก. เมื่อพรรคการเมืองใดมีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง แต่พรรคการเมืองนั้นยังมีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่

ข. เมื่อพรรคการเมืองใดไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 42 วรรคสอง คือไม่รายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองภายในระยะเวลาที่นายทะเบียนกำหนด

ค. เมื่อพรรคการเมืองใดไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 82 คือไม่รายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองภายในระยะเวลาที่นายทะเบียนกำหนด

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนว่าพรรคการเมืองใดมีเหตุดังกล่าวให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ความปรากฏต่อนายทะเบียน เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้น

(2) กรณีตามมาตรา 94 มีดังนี้

ก. เมื่อพรรคการเมืองกระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการตามที่รัฐธรรมนูญให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจโดยวิธีการดังกล่าว

ข. เมื่อพรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบหรือประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

ค. เมื่อพรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ

ง. เมื่อพรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร หรือขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

จ. เมื่อพรรคการเมืองกระทำการฝ่าฝืนมาตรา 21 วรรคหนึ่ง มาตรา 43 มาตรา 65 มาตรา 66 มาตรา 69 หรือมาตรา 104 ได้แก่ การรับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยเข้าเป็นสมาชิกหรือดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง หรือยอมให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง (มาตรา 21 วรรคหนึ่ง) การช่วยเหลือหรือสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือผู้เข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภาเพื่อให้ได้รับเลือกตั้ง หรือได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา (มาตรา 43) การรับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด อันอาจคำนวณเป็นเงินได้ โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีแหล่งที่มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 65) การรับบริจาคจากผู้ใดเพื่อกระทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือกระทำการอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือกระทำการอันเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ (มาตรา 66) การรับบริจาคเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมือง จาก (1) บุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย (2) นิติบุคคลตามกฎหมายต่างประเทศที่ประกอบธุรกิจ หรือ

กิจการหรือจดทะเบียนสาขาอยู่ในหรือนอกราชอาณาจักร (3) นิติบุคคลที่จดทะเบียนในราชอาณาจักร ซึ่งมีบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยมีทุนหรือเป็นผู้ถือหุ้นเกินกว่าร้อยละห้าสิบ (4) องค์กรหรือนิติบุคคลที่ได้รับทุนหรือได้รับเงินอุดหนุนจากต่างประเทศ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ของบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย หรือซึ่งมีผู้จัดการหรือกรรมการเป็นบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย (5) บุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลที่ได้รับบริจาคเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมือง (6) บุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลตามที่กำหนดในประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (มาตรา 69) การสมคบ รู้เห็นเป็นใจ หรือสนับสนุนให้บุคคลใดดำเนินการใด เพื่อให้บุคคลอื่น หรือคณะกรรมการการเลือกตั้งหลงเชื่อ หรือเข้าใจว่าพรรคการเมืองอื่น หรือบุคคลใดกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ โดยปราศจากมูลความจริง หรือเพื่อกลั่นแกล้งพรรคการเมือง กรรมการบริหารพรรคการเมือง กรรมการสาขาพรรคการเมือง หรือผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองอื่นโดยปราศจากมูลความจริง (มาตรา 104)

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียน หรือเมื่อนายทะเบียนได้รับแจ้งจากคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง และได้ตรวจสอบแล้วเห็นว่า พรรคการเมืองใดกระทำการตาม มาตรา 94 ให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งแจ้งต่ออัยการสูงสุดพร้อมด้วยหลักฐาน ถ้าอัยการสูงสุดเห็นสมควร ก็ให้ยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าว ถ้าอัยการสูงสุดไม่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ก็ให้นายทะเบียนตั้งคณะกรรมการขึ้น โดยมีผู้แทนจากทั้งนายทะเบียนและสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานส่งให้อัยการสูงสุดเพื่อยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญต่อไป หากคณะกรรมการไม่อาจหาข้อยุติได้ ก็ให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเอง

ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 นั้น การสิ้นสุดสภาพของพรรคการเมือง เป็นอำนาจของนายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่า พรรคการเมืองนั้น ๆ สิ้นสุดสภาพความเป็นพรรคการเมือง ส่วนการเลิกพรรคการเมือง ก็เป็นอำนาจของนายทะเบียนพรรคการเมืองสั่งเลิกพรรคการเมืองได้ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้ง แล้วให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งเลิกพรรคการเมืองนั้น ๆ ในราชกิจจานุเบกษา คงมีแต่เพียงการยุบพรรคการเมืองเท่านั้น ที่เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ โดยผ่านการเสนอขอจากนายทะเบียนพรรคการเมือง ตามมาตรา 93 หรืออัยการสูงสุดตามมาตรา 94 แล้วแต่กรณี และเมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดแล้วให้นายทะเบียนพรรคการเมืองประกาศคำสั่งยุบพรรคการเมืองนั้น ในราชกิจจานุเบกษา

3. สาเหตุการยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญ

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาแล้ว อาจสรุปเป็นสาเหตุของการยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญได้ ดังนี้

- 1) มีการรวมพรรคการเมือง ตามหมวด 5 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 65 (3)
- 2) มีการเลิกพรรคการเมืองตามข้อบังคับพรรคการเมือง เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 (1)
- 3) มีสมาชิกพรรคการเมืองเหลือไม่ถึง 15 คน เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 (2)
- 4) มีการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองที่ไม่กระทำโดยที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง เช่น การเปลี่ยนแปลงนโยบายพรรคการเมือง การเปลี่ยนแปลงข้อบังคับพรรคการเมือง การเลือกตั้งหัวหน้าพรรคการเมือง เป็นต้น⁶⁶ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 65 (5)
- 5) การไม่ดำเนินการให้ที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมืองประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง ผู้แทนของสาขาพรรคการเมือง และสมาชิกพรรคการเมือง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับพรรคการเมือง⁶⁷ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 65 (5)
- 6) การไม่ดำเนินการให้มีสมาชิกตั้งแต่ 5,000 คนขึ้นไป ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วย สมาชิกซึ่งมีที่อยู่ในแต่ละภาคตามบัญชีรายชื่อภาคและจังหวัดที่นายทะเบียนพรรคการเมืองประกาศกำหนด และมีสาขาพรรคการเมืองอย่างน้อยภาคละ 1 สาขา ภายใน 180 วันนับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมือง⁶⁸ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 65 (5)

⁶⁶ มาตรา 25

⁶⁷ มาตรา 26

⁶⁸ มาตรา 29

7) การไม่จัดทำรายงานการดำเนินงานของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริงแจ้งต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองภายในเดือนมีนาคมของทุกปี⁶⁹ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 65 (5)

8) การไม่ใช้จ่ายเงินสนับสนุนให้เป็นไปตามกฎหมายและจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริง ยื่นต่อคณะกรรมการเลือกตั้งภายในเดือนมีนาคมของปีถัดไป⁷⁰ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 65 (5)

9) กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการ ซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 66 (1) และเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 94 (1) ด้วย

10) กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 66 (2) และเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 94 (3) ด้วย

11) กระทำการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ หรือขัดต่อกฎหมาย หรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 66 (3) และเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 94 (4) ด้วย

12) มีการรับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยโดยการเกิดเข้าเป็นสมาชิกหรือดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง หรือยอมให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง⁷¹ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 66 (4)

⁶⁹ มาตรา 35

⁷⁰ มาตรา 62

⁷¹ มาตรา 23 วรรคหนึ่ง

13) มีการรับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดจากผู้ใด เพื่อกระทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือกระทำการอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือกระทำการอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน⁷² ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 66 (4)

14) มีการรับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดจากผู้ใด เพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมืองหรือดำเนินการในทางการเมืองจาก (1) บุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย (2) นิติบุคคลตามกฎหมายต่างประเทศที่ประกอบธุรกิจหรือกิจการหรือจดทะเบียนสาขาอยู่ในหรือนอกราชอาณาจักร (3) นิติบุคคลที่จดทะเบียนในราชอาณาจักรซึ่งมีบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยมีทุน หรือเป็นผู้ถือหุ้นเกินร้อยละยี่สิบห้า (4) องค์กรหรือนิติบุคคลที่ได้รับทุนหรือได้รับเงินอุดหนุนจากต่างประเทศ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย หรือมีผู้จัดการหรือกรรมการเป็นบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย (5) บุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลที่ได้รับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดจากบุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลตาม (1) (2) (3) หรือ (4) เพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมืองหรือเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมือง (6) บุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลตามที่กำหนดในประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง⁷³ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 66 (4)

15) กระทำการโดยใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 63 และเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 68 ด้วย

16) เมื่อพรรคการเมืองต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง โดยยังมีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 93

⁷² มาตรา 52

⁷³ มาตรา 53

17) เมื่อพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการดำเนินงานของพรรคการเมืองในรอบปี ปฏิทินแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในเดือนมีนาคม นายทะเบียนมีอำนาจสั่งให้หัวหน้าพรรคการเมืองรายงานภายในระยะเวลาที่กำหนด และเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาแล้ว ยังมีได้รายงานโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร⁷⁴ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 93

18) เมื่อพรรคการเมืองที่ได้รับเงินสนับสนุนไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในเดือนมีนาคมของปีถัดไป นายทะเบียนมีอำนาจสั่งให้หัวหน้าพรรคการเมืองรายงานภายในระยะเวลาที่กำหนด และเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาแล้ว ยังมีได้รายงานโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร⁷⁵ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 93

19) กระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบหรือประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 94 (2)

20) มีการรับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยโดยการเกิดหรือผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติซึ่งได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ และไม่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง⁷⁶ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมือง ตามมาตรา 94 (5)

21) เมื่อพรรคการเมือง กรรมการบริหารพรรคการเมือง ผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง หรือเจ้าหน้าที่ของพรรคการเมือง มีการช่วยเหลือหรือสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภาเพื่อให้ได้รับเลือกตั้งหรือได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา ทั้งนี้ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม⁷⁷ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมือง ตามมาตรา 94 (5)

22) เมื่อพรรคการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองรับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้ โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

⁷⁴ มาตรา 42 วรรคสอง

⁷⁵ มาตรา 82

⁷⁶ มาตรา 21 วรรคหนึ่ง

⁷⁷ มาตรา 43

หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีแหล่งที่มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย⁷⁸ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมือง ตามมาตรา 94 (5)

23) เมื่อพรรคการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองรับบริจาคจากผู้ใดเพื่อกระทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือกระทำการอันเป็นการก่อกวน หรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือกระทำการอันเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ⁷⁹ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมือง ตามมาตรา 94 (5)

24) เมื่อพรรคการเมืองรับบริจาคเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมืองจาก (1) บุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย (2) นิติบุคคลตามกฎหมายต่างประเทศที่ประกอบธุรกิจหรือกิจการ หรือจดทะเบียนสาขาอยู่ในหรือนอกราชอาณาจักร (3) นิติบุคคลที่จดทะเบียนในราชอาณาจักร ซึ่งมีบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยมีทุนหรือเป็นผู้ถือหุ้นเกินกว่าร้อยละห้าสิบ ในกรณีที่เป็นบริษัทมหาชนจำกัดที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย การพิจารณาตามอนุमतานี้ ให้พิจารณาในวันก่อนวันที่บริจาค โดยให้ถือทะเบียนผู้ถือหุ้นของบริษัทที่ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในวันก่อนวันที่บริจาค (4) องค์กรหรือนิติบุคคลที่ได้รับทุนหรือได้รับเงินอุดหนุนจากต่างประเทศ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย หรือซึ่งมีผู้จัดการหรือกรรมการเป็นบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย (5) บุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลที่ได้รับบริจาค เพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมืองหรือเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองจากบุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลตาม (1) (2) (3) หรือ (4) (6) บุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลตามที่กำหนดในประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง⁸⁰ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมือง ตามมาตรา 94 (5)

25) เมื่อพรรคการเมืองสมคบ รู้เห็นเป็นใจ หรือสนับสนุนให้บุคคลใดดำเนินการใด เพื่อให้บุคคลอื่นหรือคณะกรรมการการเลือกตั้ง หลงเชื่อหรือเข้าใจว่าพรรคการเมืองอื่นหรือบุคคลใดกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ โดยปราศจากมูลความจริง⁸¹ เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมือง ตามมาตรา 94 (5)

⁷⁸ มาตรา 65

⁷⁹ มาตรา 66

⁸⁰ มาตรา 69

⁸¹ มาตรา 104 วรรคหนึ่ง

26) เมื่อพรรคการเมืองสมควรรู้เห็นเป็นใจ หรือสนับสนุนให้บุคคลใดดำเนินการใด เพื่อกลับแก๊งพรรคการเมือง กรรมการบริหารพรรคการเมือง กรรมการสาขาพรรคการเมือง หรือผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง โดยปราศจากมูลความจริง⁸² เป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมือง ตามมาตรา 94 (5)

4. การยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญ

จากการศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 ถึงปี พ.ศ. 2559 ปรากฏว่าศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยสั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ โดยอาศัยอำนาจ ตามกฎหมาย จำแนกตามสาเหตุได้ ดังนี้

4.1 มีการควมรวมพรรคการเมือง

ศาลรัฐธรรมนูญได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย พรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง และมาตรา 65 วรรคหนึ่ง (3) ประกอบมาตรา 73 สั่งให้ยุบพรรคการเมืองในกรณีที่มีการรวมพรรคการเมือง จำนวน 5 พรรค คือ พรรคมวลชน⁸³ พรรคเสรีธรรม⁸⁴ พรรคความหวังใหม่⁸⁵ พรรคชาติพัฒนา⁸⁶ และพรรคต้นตระกูลไทย⁸⁷

เช่น คำวินิจฉัยที่ 6/2541 ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคมวลชน เนื่องจากพรรคมวลชนไป รวมเข้าเป็นพรรคการเมืองเดียวกันกับพรรคความหวังใหม่ที่เป็นหลัก โดยได้รับความเห็นชอบจาก ที่ประชุมใหญ่ของแต่ละพรรคการเมืองแล้ว คำวินิจฉัยที่ 12/2545 ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคความหวัง ใหม่ เนื่องจากพรรคความหวังใหม่ไปรวมเข้าเป็นพรรคการเมืองเดียวกันกับพรรคไทยรักไทยที่เป็นหลัก โดยพรรคความหวังใหม่ได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2545 และพรรค ไทยรักไทยได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ เมื่อวันที่ 27 มกราคม 2545

4.2 มีการเลิกพรรคการเมืองตามข้อบังคับพรรคการเมือง

ศาลรัฐธรรมนูญได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย พรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง และมาตรา 65 วรรคหนึ่ง (1) ประกอบข้อบังคับพรรค

⁸² มาตรา 104 วรรคสอง

⁸³ คำวินิจฉัยที่ 6/2541 วันที่ 11 สิงหาคม 2541

⁸⁴ คำวินิจฉัยที่ 28/2544 วันที่ 6 กันยายน 2544

⁸⁵ คำวินิจฉัยที่ 12/2545 วันที่ 28 มีนาคม 2545

⁸⁶ คำวินิจฉัยที่ 57/2547 วันที่ 21 กันยายน 2547

⁸⁷ คำวินิจฉัยที่ 3/2548 วันที่ 6 มกราคม 2548

การเมือง สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ รวม 7 พรรค คือ พรรครวมสยาม⁸⁸ พรรคศรัทธาประชาชน⁸⁹ พรรคสร้างสรรค์ไทย⁹⁰ พรรคเสรีไท⁹¹ พรรคแก้ปัญหาชาติ⁹² พรรคสังคมพัฒนา⁹³ และพรรครักถิ่นไทย⁹⁴

เช่น คำวินิจฉัยที่ 24/2544 ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรครวมสยาม เนื่องจากพรรครวมสยามโดยที่ประชุมใหญ่มีมติเป็นเอกฉันท์ให้ยุบพรรคตามข้อบังคับพรรค คำวินิจฉัยที่ 50/2545 ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคสร้างสรรค์ไทย เนื่องจากคณะกรรมการบริหารพรรคมีมติเป็นเอกฉันท์ให้ยุบเลิกพรรค ซึ่งเป็นไปตามข้อบังคับพรรคที่การลงมติให้ถือเสียงข้างมากของคณะกรรมการบริหารพรรคที่มาประชุม คำวินิจฉัยที่ 8/2549 ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรครักถิ่นไทย เนื่องจากคณะกรรมการบริหารพรรคมีมติเป็นเอกฉันท์ให้ยุบพรรค เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2548 ตามข้อบังคับพรรคข้อ 112 (1) และที่ประชุมใหญ่มีมติเป็นเอกฉันท์ให้ยุบพรรค เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2548 ตามข้อบังคับพรรค ข้อ 112 (3)

4.3 มีสมาชิกพรรคการเมืองเหลือไม่ถึง 15 คน

ศาลรัฐธรรมนูญได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง และมาตรา 65 วรรคหนึ่ง (2) สั่งให้ยุบพรรคชาติประชาไทย⁹⁵ เนื่องจากพรรคชาติประชาไทยมีมติให้สมาชิกพรรคชาติประชาไทยทั้งหมดพ้นจากสมาชิกภาพ ยกเว้นสมาชิกบางราย ทำให้พรรคชาติประชาไทยมีสมาชิกเหลือไม่ถึง 15 คน

4.4 มีการประชุมใหญ่ของพรรคการเมืองไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

ศาลรัฐธรรมนูญได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง และมาตรา 65 วรรคหนึ่ง (5) ประกอบมาตรา 25 และมาตรา 26 สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ จำนวน 11 พรรค คือ พรรคพลังใหม่⁹⁶ พรรคเกษตรเสรี⁹⁷

⁸⁸ คำวินิจฉัยที่ 24/2544 วันที่ 14 สิงหาคม 2544

⁸⁹ คำวินิจฉัยที่ 30/2544 วันที่ 13 กันยายน 2544

⁹⁰ คำวินิจฉัยที่ 50/2545 วันที่ 19 กันยายน 2545

⁹¹ คำวินิจฉัยที่ 60/2545 วันที่ 12 ธันวาคม 2545

⁹² คำวินิจฉัยที่ 15/2546 วันที่ 6 พฤษภาคม 2546

⁹³ คำวินิจฉัยที่ 38/2546 วันที่ 14 ตุลาคม 2546

⁹⁴ คำวินิจฉัยที่ 8/2549 วันที่ 18 เมษายน 2549

⁹⁵ คำวินิจฉัยที่ 60/2547 วันที่ 7 ตุลาคม 2547

⁹⁶ คำวินิจฉัยที่ 36/2545 วันที่ 13 มิถุนายน 2545

⁹⁷ คำวินิจฉัยที่ 54/2545 วันที่ 22 ตุลาคม 2545

พรรคไทยธรรมาธิปไตย⁹⁸ พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย⁹⁹ พรรคพลังมหาชน¹⁰⁰ พรรคไทยเสรี¹⁰¹ พรรคไท¹⁰² พรรคชาวไทย¹⁰³ พรรคแรงงานไทย¹⁰⁴ พรรครู้แจ้งเห็นจริง¹⁰⁵ และพรรคไทยช่วยไทย¹⁰⁶

เช่น คำวินิจฉัยที่ 36/2545 ศาลรัฐธรรมนูญตั้งยุบพรรคพลังใหม่ เนื่องจากพรรคพลังใหม่จัดประชุมใหญ่โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมไม่ถึง 100 คน กรณีไม่เป็นองค์ประชุมตามข้อบังคับพรรค คำวินิจฉัยที่ 5/2546 ศาลรัฐธรรมนูญตั้งยุบพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย เนื่องจากพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยจัดประชุมใหญ่โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมที่เป็นสมาชิกของพรรคไม่ถึงหนึ่งร้อยคน กรณีไม่เป็นองค์ประชุมตามข้อบังคับพรรค คำวินิจฉัยที่ 42/2546 ศาลรัฐธรรมนูญตั้งยุบพรรคไท เนื่องจากพรรคไทมีการประชุมใหญ่โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมที่เป็นกรรมการบริหารพรรค และผู้แทนสาขาพรรคไม่ถึงกึ่งหนึ่งที่จะเป็นองค์ประชุมตามข้อบังคับพรรค

4.5 ไม่ดำเนินการให้มีสมาชิกและจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองให้ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด

ศาลรัฐธรรมนูญได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง และมาตรา 65 วรรคหนึ่ง (5) ประกอบมาตรา 29 สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ รวม 43 พรรค คือ พรรคปฏิรูป¹⁰⁷ พรรคมหาราษฎร์ปัตย์¹⁰⁸ พรรคชีวิตใหม่¹⁰⁹ พรรคชาตินิยม¹¹⁰ พรรคชาติสามัคคี¹¹¹ พรรคไทยก้าวหน้า¹¹² พรรคธรรมรัฐ¹¹³ พรรครักชาติ¹¹⁴

⁹⁸ คำวินิจฉัยที่ 64/2545 วันที่ 26 ธันวาคม 2545

⁹⁹ คำวินิจฉัยที่ 5/2546 วันที่ 18 มีนาคม 2546

¹⁰⁰ คำวินิจฉัยที่ 25/2546 วันที่ 10 กรกฎาคม 2546

¹⁰¹ คำวินิจฉัยที่ 39/2546 วันที่ 14 ตุลาคม 2546

¹⁰² คำวินิจฉัยที่ 42/2546 วันที่ 28 ตุลาคม 2546

¹⁰³ คำวินิจฉัยที่ 59/2547 วันที่ 7 ตุลาคม 2547

¹⁰⁴ คำวินิจฉัยที่ 61/2547 วันที่ 7 ตุลาคม 2547

¹⁰⁵ คำวินิจฉัยที่ 3/2549 วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2549

¹⁰⁶ คำวินิจฉัยที่ 23/2550 วันที่ 1 พฤศจิกายน 2550

¹⁰⁷ คำวินิจฉัยที่ 2/2542 วันที่ 4 มีนาคม 2542

¹⁰⁸ คำวินิจฉัยที่ 45/2542 วันที่ 10 สิงหาคม 2542

¹⁰⁹ คำวินิจฉัยที่ 46/2542 วันที่ 10 สิงหาคม 2542

¹¹⁰ คำวินิจฉัยที่ 47/2542 วันที่ 24 สิงหาคม 2542

¹¹¹ คำวินิจฉัยที่ 3/2543 วันที่ 27 มกราคม 2543

¹¹² คำวินิจฉัยที่ 4/2543 วันที่ 27 มกราคม 2543

¹¹³ คำวินิจฉัยที่ 29/2543 วันที่ 11 กรกฎาคม 2543

พรรคประชาสังคม¹¹⁵ พรรคไทยพัฒนา¹¹⁶ พรรคแนวร่วมเกษตรกร¹¹⁷ พรรคพลังสามัคคี¹¹⁸ พรรคไทยสามัคคี¹¹⁹ พรรคชาติเกษตรกรไทย¹²⁰ พรรครักสามัคคี¹²¹ พรรคสังคมประชาชน¹²² พรรคชาวไร่ชาวนาไทย¹²³ พรรคพลังเกษตรกร¹²⁴ พรรคพลังไทย¹²⁵ พรรคชาวนาพัฒนาประเทศ¹²⁶ พรรคโบราณรักษ์¹²⁷ พรรคพัฒนาไทย¹²⁸ พรรคไทยรวมพลัง¹²⁹ พรรคนำไทย¹³⁰ พรรคชาติประชาชน¹³¹ พรรคไทยมหาชน¹³² พรรคแก้ปัญหาชาติ¹³³ พรรคสังคมพัฒนา¹³⁴ พรรคเสรีธรรม¹³⁵ พรรคพลังเสรีธรรม¹³⁶ พรรคไทยพิทักษ์ไทย¹³⁷ พรรครวมไทย¹³⁸ พรรคชาติประชาชน¹³⁹ พรรคประชากรธรรม¹⁴⁰ พรรคพัฒนาสังคมไทย¹⁴¹ พรรคแรงงาน¹⁴² พรรคชาติพัฒนา¹⁴³

-
- ¹¹⁴ คำวินิจฉัยที่ 64/2543 วันที่ 21 ธันวาคม 2543
¹¹⁵ คำวินิจฉัยที่ 1/2544 วันที่ 11 มกราคม 2544
¹¹⁶ คำวินิจฉัยที่ 2/2544 วันที่ 11 มกราคม 2544
¹¹⁷ คำวินิจฉัยที่ 7/2544 วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2544
¹¹⁸ คำวินิจฉัยที่ 8/2544 วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2544
¹¹⁹ คำวินิจฉัยที่ 21/2544 วันที่ 9 สิงหาคม 2544
¹²⁰ คำวินิจฉัยที่ 22/2544 วันที่ 9 สิงหาคม 2544
¹²¹ คำวินิจฉัยที่ 23/2544 วันที่ 9 สิงหาคม 2544
¹²² คำวินิจฉัยที่ 25/2544 วันที่ 16 สิงหาคม 2544
¹²³ คำวินิจฉัยที่ 29/2544 วันที่ 6 กันยายน 2544
¹²⁴ คำวินิจฉัยที่ 31/2544 วันที่ 18 กันยายน 2544
¹²⁵ คำวินิจฉัยที่ 10/2545 วันที่ 12 มีนาคม 2545
¹²⁶ คำวินิจฉัยที่ 11/2545 วันที่ 28 มีนาคม 2545
¹²⁷ คำวินิจฉัยที่ 42/2545 วันที่ 18 กรกฎาคม 2545
¹²⁸ คำวินิจฉัยที่ 43/2545 วันที่ 23 กรกฎาคม 2545
¹²⁹ คำวินิจฉัยที่ 51/2545 วันที่ 19 กันยายน 2545
¹³⁰ คำวินิจฉัยที่ 55/2545 วันที่ 5 พฤศจิกายน 2545
¹³¹ คำวินิจฉัยที่ 56/2545 วันที่ 5 พฤศจิกายน 2545
¹³² คำวินิจฉัยที่ 13/2546 วันที่ 24 เมษายน 2546
¹³³ คำวินิจฉัยที่ 15/2546 วันที่ 6 พฤษภาคม 2546
¹³⁴ คำวินิจฉัยที่ 38/2546 วันที่ 14 ตุลาคม 2546
¹³⁵ คำวินิจฉัยที่ 26/2547 วันที่ 22 มกราคม 2547
¹³⁶ คำวินิจฉัยที่ 54/2547 วันที่ 31 สิงหาคม 2547
¹³⁷ คำวินิจฉัยที่ 56/2547 วันที่ 14 กันยายน 2547
¹³⁸ คำวินิจฉัยที่ 1/2548 วันที่ 6 มกราคม 2548
¹³⁹ คำวินิจฉัยที่ 2/2548 วันที่ 6 มกราคม 2548

พรรคทางเลือกที่สาม¹⁴⁴ พรรคประชาชนไทย¹⁴⁵ พรรคเสรี¹⁴⁶ พรรคประชาชาติไทย¹⁴⁷ พรรคสันติภาพไทย¹⁴⁸ และพรรครวมพลังไทย¹⁴⁹

เช่น คำวินิจฉัยที่ 2/2542 ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคปฏิรูป เนื่องจากไม่ดำเนินการจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองให้ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด แม้จะมีจำนวนสมาชิกพรรคครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดแล้วก็ตาม คำวินิจฉัยที่ 56/2545 ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคชาติประชาชน เนื่องจากภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่นายทะเบียนพรรคการเมืองรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคชาติประชาชน พรรคชาติประชาชนยังไม่ดำเนินการให้มีสมาชิกตั้งแต่ห้าพันคนขึ้นไป และมีสาขาพรรคการเมืองอย่างน้อยภาคละหนึ่งสาขาตามที่กฎหมายกำหนด คำวินิจฉัยที่ 26/2547 ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคเสรีธรรม เนื่องจากภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่นายทะเบียนพรรคการเมืองได้รับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคเสรีธรรม คือภายในวันที่ 30 กันยายน 2546 พรรคเสรีธรรมมีสมาชิกไม่ครบห้าพันคน และมีสาขาพรรคไม่ครบทั้งสี่ภาค คำวินิจฉัยที่ 1/2549 ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคเสรี เนื่องจากเมื่อครบกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคเสรี ในวันที่ 10 สิงหาคม 2547 พรรคเสรีดำเนินการได้เฉพาะการจัดตั้งสาขาพรรคโดยนายทะเบียนพรรคการเมืองรับรองแล้วครบสี่ภาค แต่พรรคเสรีจัดส่งเอกสารหลักฐานการรับสมาชิกพรรคต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองได้ไม่ครบห้าพันคน

¹⁴⁰ คำวินิจฉัยที่ 42/2548 วันที่ 7 เมษายน 2548

¹⁴¹ คำวินิจฉัยที่ 46/2548 วันที่ 21 มิถุนายน 2548

¹⁴² คำวินิจฉัยที่ 47/2548 วันที่ 21 มิถุนายน 2548

¹⁴³ คำวินิจฉัยที่ 48/2548 วันที่ 21 มิถุนายน 2548

¹⁴⁴ คำวินิจฉัยที่ 57/2548 วันที่ 4 ตุลาคม 2548

¹⁴⁵ คำวินิจฉัยที่ 59/2548 วันที่ 27 ตุลาคม 2548

¹⁴⁶ คำวินิจฉัยที่ 1/2549 วันที่ 10 มกราคม 2549

¹⁴⁷ คำวินิจฉัยที่ 14/2549 วันที่ 25 กรกฎาคม 2549

¹⁴⁸ คำวินิจฉัยที่ 15/2550 วันที่ 26 กันยายน 2550

¹⁴⁹ คำวินิจฉัยที่ 16/2550 วันที่ 1 ตุลาคม 2550

4.6 ไม่จัดทำรายงานการดำเนินการของพรรคการเมืองภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด หรือจัดทำรายงานการดำเนินการโดยไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง

ศาลรัฐธรรมนูญได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง และมาตรา 65 วรรคหนึ่ง (5) ประกอบมาตรา 35 สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ รวม 14 พรรค คือ พรรคประชากรรัฐ¹⁵⁰ พรรคพิทักษ์ไทย¹⁵¹ พรรคนิติมหาชน¹⁵² พรรคพัฒนาสังคม¹⁵³ พรรคถิ่นไทย¹⁵⁴ พรรคเอกภาพ¹⁵⁵ พรรคสังคมไทย¹⁵⁶ พรรคสังคมใหม่¹⁵⁷ พรรคชวานาพัฒนาประเทศ¹⁵⁸ พรรคพัฒนาไทย¹⁵⁹ พรรควิถีไทย¹⁶⁰ พรรคไทยมหารัฐ¹⁶¹ พรรครักแผ่นดินไทย¹⁶² และพรรคธัมมาธิปไตย¹⁶³

เช่น คำวินิจฉัยที่ 43/2545 ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า พรรคพัฒนาไทยเป็นพรรคการเมืองที่ได้รับการจดทะเบียนการจัดตั้ง เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2544 เป็นพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นเป็นเวลาตั้งแต่เก้าสิบวันขึ้นไป เมื่อนับถึงสิ้นปีปฏิทิน พ.ศ. 2544 จึงต้องจัดทำรายงานการดำเนินการของพรรคในรอบปี 2544 ให้ถูกต้องตามความเป็นจริงตามวิธีการที่นายทะเบียนพรรคการเมืองกำหนด และแจ้งให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบภายในเดือนมีนาคม 2545 แต่เมื่อพ้นกำหนดเวลาเดือนมีนาคม 2545 แล้ว พรรคพัฒนาไทยเพิกเฉยไม่นำพาต่อการจัดทำรายงานการดำเนินการของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริงตามวิธีการที่นายทะเบียนกำหนดและแจ้งให้นายทะเบียนทราบ ถือได้ว่าพรรคพัฒนาไทยไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ กรณีจึงมีเหตุให้ยุบพรรคพัฒนาไทยได้

¹⁵⁰ คำวินิจฉัยที่ 6/2544 วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2544

¹⁵¹ คำวินิจฉัยที่ 26/2544 วันที่ 30 สิงหาคม 2544

¹⁵² คำวินิจฉัยที่ 32/2544 วันที่ 9 ตุลาคม 2544

¹⁵³ คำวินิจฉัยที่ 51/2544 วันที่ 27 ธันวาคม 2544

¹⁵⁴ คำวินิจฉัยที่ 1/2545 วันที่ 10 มกราคม 2545

¹⁵⁵ คำวินิจฉัยที่ 2/2545 วันที่ 17 มกราคม 2545

¹⁵⁶ คำวินิจฉัยที่ 5/2545 วันที่ 31 มกราคม 2545

¹⁵⁷ คำวินิจฉัยที่ 8/2545 วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2545

¹⁵⁸ คำวินิจฉัยที่ 11/2545 วันที่ 28 มีนาคม 2545

¹⁵⁹ คำวินิจฉัยที่ 43/2545 วันที่ 23 กรกฎาคม 2545

¹⁶⁰ คำวินิจฉัยที่ 52/2545 วันที่ 24 กันยายน 2545

¹⁶¹ คำวินิจฉัยที่ 63/2545 วันที่ 24 ธันวาคม 2545

¹⁶² คำวินิจฉัยที่ 17/2550 วันที่ 18 ตุลาคม 2550

¹⁶³ คำวินิจฉัยที่ 18/2550 วันที่ 18 ตุลาคม 2550

4.7 ไม่จัดทำรายงานการดำเนินงานของพรรคการเมืองภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดหรือจัดทำรายงานการดำเนินงานโดยไม่ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด และไม่รายงานให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

ศาลรัฐธรรมนูญได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 93 ประกอบมาตรา 42 สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ จำนวน 6 พรรค คือ พรรคเพื่อนเกษตรกรไทย¹⁶⁴ พรรคสยาม¹⁶⁵ พรรคชีวิตที่ดีกว่า¹⁶⁶ พรรคพลังแผ่นดินไทย (พรรคอาสาสมัคร)¹⁶⁷ พรรคบำรุงเมือง¹⁶⁸ และพรรคไทยพอเพียง¹⁶⁹

เช่น คำวินิจฉัยที่ 10-11/2555 ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 42 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้หัวหน้าพรรคการเมืองจัดทำรายงานการดำเนินงานของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริงตามวิธีการที่นายทะเบียนกำหนด และแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในเดือนมีนาคมของทุกปี หัวหน้าพรรคสยามจึงมีหน้าที่ต้องจัดทำรายงานการดำเนินงานของพรรคสยามในรอบปี พ.ศ. 2552 และแจ้งให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบภายในวันที่ 31 มีนาคม 2553 โดยการจัดทำรายงานการดำเนินงานดังกล่าว พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 28 วรรคสอง (5) บัญญัติให้ต้องกระทำโดยที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง เมื่อมีข้อเท็จจริงปรากฏว่า รายงานการดำเนินงานของพรรคสยามในรอบปี พ.ศ. 2552 ไม่ได้กระทำโดยที่ประชุมใหญ่ของพรรคสยามจึงไม่เป็นไปตามกฎหมายและไม่ถูกต้องตามประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง นายทะเบียนพรรคการเมืองจึงแจ้งให้หัวหน้าพรรคสยามจัดทำรายงานการดำเนินงานของพรรคให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและเป็นไปตามกฎหมายแล้วแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในวันที่ 31 กรกฎาคม 2553 เมื่อครบกำหนดระยะเวลาดังกล่าวแล้วหัวหน้าพรรคสยามมิได้ดำเนินการแต่อย่างใด นายทะเบียนจึงมีหนังสือให้ชี้แจงเหตุผลภายใน 7 วัน นับแต่วันที่

¹⁶⁴ คำวินิจฉัยที่ 8-9/2555 วันที่ 28 มีนาคม 2555

¹⁶⁵ คำวินิจฉัยที่ 10-11/2555 วันที่ 28 มีนาคม 2555

¹⁶⁶ คำวินิจฉัยที่ 3/2556 วันที่ 13 มีนาคม 2556

¹⁶⁷ คำวินิจฉัยที่ 7-9/2556 วันที่ 13 มิถุนายน 2556

พรรคพลังแผ่นดินไทย เปลี่ยนชื่อพรรคเป็น “พรรคอาสาสมัคร” ตามประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง ลงวันที่ 20 พฤษภาคม 2552 และเปลี่ยนชื่อพรรคกลับมาเป็น “พรรคพลังแผ่นดินไทย” ตามประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง ลงวันที่ 22 สิงหาคม 2555

¹⁶⁸ คำวินิจฉัยที่ 6-7/2557 วันที่ 23 เมษายน 2557

¹⁶⁹ คำวินิจฉัยที่ 10-11/2557 วันที่ 17 กันยายน 2557

ได้รับหนังสือ แต่เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาที่กำหนดแล้ว หัวหน้าพรรคสยามก็มีได้ดำเนินการให้ถูกต้องตามกฎหมาย กรณีจึงมีเหตุที่จะตั้งยุบพรรคสยามได้

นอกจากศาลรัฐธรรมนูญจะตั้งให้ยุบพรรคการเมืองทั้ง 6 พรรคดังกล่าว เพราะไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมา ภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดหรือจัดทำโดยไม่ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด และไม่รายงานให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบ โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญยังได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 97 สั่งให้ผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารของพรรคการเมืองทั้ง 6 พรรคดังกล่าว จะขัดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ หรือเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือมีส่วนร่วมในการจัดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่อีกไม่ได้ภายในกำหนด 5 ปีนับแต่วันที่พรรคการเมืองนั้นต้องยุบไปด้วย

4.8 ไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดหรือจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง

ศาลรัฐธรรมนูญได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง และมาตรา 65 วรรคหนึ่ง (5) ประกอบมาตรา 62 สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ รวม 15 พรรค คือ พรรคประชาธิปัตย์¹⁷⁰ พรรคประชาชน¹⁷¹ พรรคเอกภาพ¹⁷² พรรควิถีไทย¹⁷³ พรรคสันติภาพ¹⁷⁴ พรรคไท¹⁷⁵ พรรคอำนาจประชาชน¹⁷⁶ พรรคเกษตรกร¹⁷⁷ พรรคไทย

¹⁷⁰ คำวินิจฉัยที่ 6/2544 วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2544

¹⁷¹ คำวินิจฉัยที่ 34/2544 วันที่ 16 ตุลาคม 2544

¹⁷² คำวินิจฉัยที่ 2/2545 วันที่ 17 มกราคม 2545

¹⁷³ คำวินิจฉัยที่ 52/2545 วันที่ 24 กันยายน 2545

¹⁷⁴ คำวินิจฉัยที่ 23/2546 วันที่ 17 มิถุนายน 2546

¹⁷⁵ คำวินิจฉัยที่ 42/2546 วันที่ 28 ตุลาคม 2546

¹⁷⁶ คำวินิจฉัยที่ 50/2546 วันที่ 11 ธันวาคม 2546

¹⁷⁷ คำวินิจฉัยที่ 51/2546 วันที่ 16 ธันวาคม 2546

ประชาธิปไตย¹⁷⁸ พรรคเกษตรก้าวหน้า¹⁷⁹ พรรคก้าวหน้า¹⁸⁰ พรรคเสรีประชาธิปไตย¹⁸¹ พรรคชาติ
ประชาธิปไตย¹⁸² พรรคพลังธรรม¹⁸³ และพรรคธรรมชาตินไทย¹⁸⁴

เช่น คำวินิจฉัยที่ 2/2545 ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า การที่พระราชบัญญัติประกอบ
รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 62 บัญญัติให้พรรคการเมืองที่ได้รับเงิน
สนับสนุนต้องจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้อง
ตามความเป็นจริง และยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในเดือนมีนาคมของปีถัดไปนั้น ถือเป็น
บทบังคับให้พรรคการเมืองต้องกระทำทั้งสองอย่างประกอบกัน จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งมิได้ ส่วน
ระยะเวลาการจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินซึ่งได้กำหนดไว้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ถึงวันที่ 31 มีนาคม
ก็เพื่อเป็นการเร่งรัดพรรคการเมืองให้ดำเนินการภายในกำหนดเวลา ซึ่งก็สามารถดำเนินการให้แล้ว
เสร็จและยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งวันใดก็ได้ในระหว่างช่วงเวลาดังกล่าว เมื่อพรรคเอกภาพ
จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองในรอบปี พ.ศ. 2543 ยื่นต่อคณะกรรมการ
การเลือกตั้งในวันที่ 10 เมษายน 2554 จึงถือได้ว่าไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด กรณี
จึงมีเหตุที่จะสั่งยุบพรรคเอกภาพได้

**4.9 ไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทิน
ให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในระยะเวลาที่กฎหมาย
กำหนดโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร**

ศาลรัฐธรรมนูญได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย
พรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 93 ประกอบมาตรา 82 และมาตรา 42 วรรคสอง สั่งให้ยุบพรรค
การเมืองต่าง ๆ จำนวน 6 พรรค คือ พรรคพลังแผ่นดินไทย (พรรคอาสาสมัคร)¹⁸⁵
พรรคบำรุงเมือง¹⁸⁶ พรรคไทยพอเพียง¹⁸⁷ พรรคดำรงไทย¹⁸⁸ พรรคคนขอบลคน¹⁸⁹ และพรรค
ชาติสามัคคี¹⁹⁰

¹⁷⁸ คำวินิจฉัยที่ 42/2547 วันที่ 13 พฤษภาคม 2547

¹⁷⁹ คำวินิจฉัยที่ 49/2547 วันที่ 29 กรกฎาคม 2547

¹⁸⁰ คำวินิจฉัยที่ 55/2547 วันที่ 14 กันยายน 2547

¹⁸¹ คำวินิจฉัยที่ 83/2547 วันที่ 11 พฤศจิกายน 2547

¹⁸² คำวินิจฉัยที่ 52/2548 วันที่ 9 สิงหาคม 2548

¹⁸³ คำวินิจฉัยที่ 19/2550 วันที่ 18 ตุลาคม 2550

¹⁸⁴ คำวินิจฉัยที่ 22/2550 วันที่ 1 พฤศจิกายน 2550

¹⁸⁵ คำวินิจฉัยที่ 7-9/2556 วันที่ 13 มิถุนายน 2556

¹⁸⁶ คำวินิจฉัยที่ 6-7/2557 วันที่ 23 เมษายน 2557

เช่น คำวินิจฉัยที่ 10-11/2557 ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า พรรคไทยพอเพียงได้รับการจัดสรรเงินสนับสนุนจากกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมืองในรอบปี พ.ศ. 2555 และได้เบิกจ่ายไปแล้ว จึงมีหน้าที่ต้องจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปี พ.ศ. 2555 ให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในวันที่ 31 มีนาคม 2556 แต่ปรากฏว่า รายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคไทยพอเพียงในรอบปี พ.ศ. 2555 ที่ยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง มีเอกสารหลักฐานไม่ครบถ้วนและยังขาดส่งเอกสารหลักฐานเป็นจำนวนมาก นายทะเบียนจึงมีหนังสือแจ้งให้พรรคไทยพอเพียงดำเนินการชี้แจงและจัดส่งเอกสารเพิ่มเติม หรือส่งเงินคืนภายในระยะเวลาที่กำหนด แต่พรรคไทยพอเพียงก็ไม่ได้ชี้แจง หรือจัดส่งเอกสารหลักฐานเพิ่มเติม หรือส่งเงินคืนให้คณะกรรมการการเลือกตั้งแต่อย่างใด จึงเป็นกรณีที่พรรคไทยพอเพียงไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และมีได้รายงานโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร กรณีจึงมีเหตุที่จะสั่งยุบพรรคไทยพอเพียงได้

นอกจากศาลรัฐธรรมนูญจะสั่งให้ยุบพรรคการเมืองทั้ง 6 พรรคดังกล่าวเพราะไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในระยะเวลาที่กำหนดโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 82 ประกอบมาตรา 42 วรรคสอง แล้ว ศาลรัฐธรรมนูญยังได้สั่งให้ผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารของพรรคการเมืองทั้ง 6 พรรคดังกล่าวจะจัดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ หรือเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือมีส่วนร่วมในการจัดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่อีกไม่ได้ภายในกำหนดห้าปีนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองดังกล่าว ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 97 และเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรคดังกล่าวนั้นมีกำหนดเวลาห้าปีนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคดังกล่าว ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 98 ด้วย

4.10 กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเป็นการกระทำอันขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

¹⁸⁷ คำวินิจฉัยที่ 10-11/2557 วันที่ 17 กันยายน 2557

¹⁸⁸ คำวินิจฉัยที่ 1/2558 วันที่ 24 มิถุนายน 2558

¹⁸⁹ คำวินิจฉัยที่ 1-2/2559 วันที่ 30 มีนาคม 2559

¹⁹⁰ คำวินิจฉัยที่ 5/2559 วันที่ 31 สิงหาคม 2559

ศาลรัฐธรรมนูญได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 67 ประกอบมาตรา 66 (2) และ (3) สั่งให้ยุบพรรคประชาธิปัตย์โดยก้าวหน้า¹⁹¹ เนื่องจากพรรคประชาธิปัตย์ก้าวหน้ากระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เพราะพรรคประชาธิปัตย์ก้าวหน้าออกหนังสือรับรองการเป็นสมาชิกพรรคอันเป็นเท็จแก่บุคคลซึ่งเป็นสมาชิกพรรคติดต่อกัน ไม่ครบ 90 วัน นำไปเป็นหลักฐานประกอบการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนี้ ศาลรัฐธรรมนูญยังได้สั่งให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคประชาธิปัตย์ก้าวหน้ามีกำหนด 5 ปี นับแต่วันที่ที่มีคำสั่งให้ยุบพรรคประชาธิปัตย์ก้าวหน้า ตามประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 27 ลงวันที่ 30 กันยายน พุทธศักราช 2549 ข้อ 3 ด้วย

4.11 กระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญได้อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 68 ประกอบมาตรา 237 สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ จำนวน 3 พรรค คือ พรรคมัชฌิมาธิปไตย¹⁹² พรรคชาติไทย¹⁹³ และพรรคพลังประชาชน¹⁹⁴

เช่น คำวินิจฉัยที่ 20/2551 ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า การที่นายชวรัตน์ ชาญวีรกูล ในฐานะรองหัวหน้าพรรคซึ่งเป็นกรรมการบริหารพรรคพลังประชาชน เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาหลายสมัย มีบทบาทสำคัญในพรรคจนได้รับยกย่องให้เป็นรองหัวหน้าพรรค และประธานสภาผู้แทนราษฎร จึงเป็นผู้มีหน้าที่ต้องควบคุมและสอดส่อง ดูแลให้สมาชิกของพรรคการเมืองที่ตนบริหารอยู่กระทำการเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม แต่กลับเป็นผู้มากระทำความผิดเสียเอง อันเป็นความผิดที่ร้ายแรงและเป็นภัยคุกคามต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของประเทศ กรณีจึงมีเหตุอันสมควรที่จะต้องยุบพรรคพลังประชาชน เพื่อให้เป็นบรรทัดฐานพฤติกรรมทางการเมืองที่ดีงาม และเพื่อให้เกิดผลในทางยับยั้งป้องปรามมิให้เกิดการกระทำผิดซ้ำขึ้นอีก

¹⁹¹ คำวินิจฉัยที่ 1-2/2550 วันที่ 30 พฤษภาคม 2550 และในคำวินิจฉัยเดียวกันนี้ศาลรัฐธรรมนูญให้ยกเลิกคำร้องในส่วนที่ขอให้ยุบพรรคประชาธิปัตย์

¹⁹² คำวินิจฉัยที่ 18/2551 วันที่ 2 ธันวาคม 2551

¹⁹³ คำวินิจฉัยที่ 19/2551 วันที่ 2 ธันวาคม 2551

¹⁹⁴ คำวินิจฉัยที่ 20/2551 วันที่ 2 ธันวาคม 2551

บทที่ 4

บทวิเคราะห์อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ และการยุบพรรคการเมือง

ในบทนี้จะได้วิเคราะห์การยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญตามที่ได้ศึกษา มาแล้วในบทที่ 3 ว่าแต่ละสาเหตุของการยุบพรรคการเมืองที่เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญนั้น ศาลรัฐธรรมนูญได้สั่งยุบพรรคการเมืองใดไปแล้วบ้าง ใช้เวลาในการพิจารณาคดีนานเพียงใด และ ยังมีอำนาจหรือสาเหตุของการยุบพรรคการเมืองกรณีใดที่ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ได้ใช้บ้างกับทั้ง จะได้วิเคราะห์ต่อไปด้วยว่าการยุบพรรคการเมืองด้วยสาเหตุต่าง ๆ ทั้งที่ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้ ไปแล้ว และยังไม่ได้ใช้ในการยุบพรรคการเมืองนั้น มีความเหมาะสมกับศาลรัฐธรรมนูญหรือไม่ อย่างไร

1. สาเหตุการยุบพรรคการเมืองจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

โดยสรุปแล้วศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายในการวินิจฉัย สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 - 2559 ไปแล้วโดยสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้

1.1 เหตุจากพรรคการเมืองกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุดังกล่าวทั้งตาม รัฐธรรมนูญและกฎหมาย ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 63 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 68 พระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 66 (1) และพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 94 (1) แต่ศาลรัฐธรรมนูญใช้อำนาจ ตามรัฐธรรมนูญโดยมิได้ใช้อำนาจตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญด้วยแต่อย่างใด เพราะ รัฐธรรมนูญมีลำดับศักดิ์สูงกว่ากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ และบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ ที่ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมืองก็ชัดเจนอยู่แล้ว

ในกรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญได้อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 68 ประกอบมาตรา 237 สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ รวม 3 พรรค ได้แก่ พรรคมัชฌิมาธิปไตย พรรคชาติไทย และพรรคพลังประชาชน โดยในขณะมีการกระทำความผิด อยู่ในช่วงเวลาของการใช้บังคับตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

1.2 เหตุจากพรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการสั่งให้ยุบพรรคการเมืองกรณีนี้มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 66 (2) และเมื่อกฎหมายฉบับนี้ถูกยกเลิก ก็ได้นำไปบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 94 (3)

ในกรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญได้สั่งให้ยุบพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว คือพรรคประชาธิปัตย์ก้าวหน้า โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ซึ่งใช้บังคับในขณะมีการกระทำความผิด

1.3 เหตุจากพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด

อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการสั่งให้ยุบพรรคการเมืองกรณีนี้มีบัญญัติไว้ทั้งในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ซึ่งแม้จะมีสาระสำคัญเป็นอย่างเดียวกัน แต่ก็มีควมยืดหยุ่นต่างกันในเรื่องของวิธีการ คือ

(1) กรณีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 62 กำหนดให้พรรคการเมืองต้องจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในเดือนมีนาคมของปีถัดไป ถ้าไม่ดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้นได้ตามมาตรา 65 ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญก็ได้สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ ในกรณีนี้ไปแล้วรวม 15 พรรค ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชาชน พรรคเอกภาพ พรรควิถีไทย พรรคสันติภาพ พรรคไท พรรคอำนาจประชาชน พรรคเกษตรกร พรรคไทยประชาชาติไทย พรรคเกษตรก้าวหน้า พรรคก้าวหน้า พรรคเสรีประชาชาติไทย พรรคชาติประชาชาติไทย พรรคพลังธรรม และพรรคธรรมชาติไทย

กรณีนี้ นายมานิต วิทยาเต็ม¹⁹⁵ มีความเห็นว่า การรวมตัวของประชาชนในการจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อแสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ การที่กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองมีบทบัญญัติให้ยุบพรรคการเมือง ด้วยเหตุที่ไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้อง และยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดนั้น เป็นการบังคับเกินกว่าเหตุ และขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ทำให้เกิดความเสียหายและเดือดร้อนแก่ผู้บริหารพรรคและสมาชิกพรรคที่ไม่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ด้วยเหตุผลว่า หากพรรคการเมืองใดมีการใช้จ่ายเงินสนับสนุนไม่ถูกต้องหรือมีการยื่นบัญชีและเอกสารไม่ถูกต้องหรือยื่นบัญชีช้ากว่าที่กฎหมายกำหนดหรือแม้จะมีการทุจริตของผู้บริหาร คณะกรรมการการเลือกตั้งผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดสรรเงินสนับสนุนแก่พรรคการเมืองและควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินทุนหมุนเวียนก็สามารถดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ได้โดยการสนับสนุนและเรียกเงินคืน รวมทั้งยังอาจดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีอาญาแก่ผู้เกี่ยวข้องได้อีกด้วย

(2) กรณีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 82 กำหนดให้พรรคการเมืองต้องจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในเดือนมีนาคมของปีถัดไป หากพรรคการเมืองใดยังไม่ได้รายงานเมื่อครบกำหนด นายทะเบียนพรรคการเมืองมีอำนาจสั่งให้หัวหน้าพรรคการเมืองนั้นรายงานภายในระยะเวลาที่กำหนดได้อีกตามมาตรา 42 วรรคสอง และถ้าพ้นกำหนดระยะเวลาที่นายทะเบียนพรรคการเมืองกำหนดแล้วยังมิได้รายงานอีกโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้นได้ตามมาตรา 93 ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญก็ได้สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ ในกรณีนี้ไปแล้ว 6 พรรค ได้แก่ พรรคพลังแผ่นดินไทย (พรรคอาสาสมัคร) พรรคบำรุงเมือง พรรคไทยพอเพียง พรรคดำรงไทย พรรคคนขอปลดหนี้ และพรรคชาติสามัคคี

ในกรณีนี้จะเห็นได้ว่า เมื่อกฎหมายเก่า (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541) ถูกยกเลิก และมีการประกาศใช้บังคับกฎหมายใหม่ (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550) ซึ่งมีความยืดหยุ่นมากกว่ากฎหมายเดิม มีผลทำให้พรรคการเมืองที่ถูกยุบด้วยเหตุเดียวกันมีจำนวนลดลงจากเดิม

¹⁹⁵ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นเสียงข้างน้อยในคำวินิจฉัยที่ 23/2546, 42/2546, 50/2546, 51/2546, 42/2547, 49/2547, 55/2547, 83/2547 และ 52/2548

1.4 เหตุจากพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการดำเนินงานการดำเนินกิจการของพรรคในรอบปี ปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด

อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการสั่งให้ยุบพรรคการเมืองกรณีนี้มีบัญญัติไว้ทั้งในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ซึ่งมีสาระสำคัญเป็นอย่างเดียวกัน แต่มีความยืดหยุ่นในวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกัน คือ

(1) กรณีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 35 กำหนดให้หัวหน้าพรรคการเมืองจัดทำรายงานการดำเนินงานการดำเนินกิจการของพรรคในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และแจ้งให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบภายในเดือนมีนาคมของทุกปี หากไม่ดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้นได้ตามมาตรา 65 ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญก็ได้สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ ในกรณีนี้ไปแล้ว รวม 14 พรรค ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคเพื่อไทย พรรคภูมิใจไทย พรรคพัฒนาสังคม พรรคถิ่นไทย พรรคเอกภาพ พรรคสังคมไทย พรรคสังคมใหม่ พรรคชวาพัฒนาประเทศ พรรคพัฒนาไทย พรรควิถีไทย พรรคไทยมหารัฐ พรรครักษ์แผ่นดินไทย และพรรคธรรมาธิปไตย

กรณีนี้ ศาสตราจารย์ ดร. อมร รัชศาสตร์¹⁹⁶ มีความเห็นว่า การจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองเป็นปัญหาในทางปฏิบัติไม่ใช่ปัญหาทางรัฐธรรมนูญ นายทะเบียนพรรคการเมืองจึงควรดำเนินการตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ในมาตรา 145 (3) คือให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้พิจารณาชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองก่อนที่จะให้นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ และควรผ่อนปรนให้พรรคการเมืองได้จัดทำรายงานการดำเนินกิจการที่ถูกต้องสมบูรณ์ เหมาะสมแก่การนำไปประกาศแก่สาธารณชนทราบเพื่อให้ประชาชนได้ตัดสินใจทางการเมืองต่อไป เพราะมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มีวัตถุประสงค์ให้พรรคการเมืองส่งรายงานการดำเนินกิจการต่อนายทะเบียนพรรคการเมือง เพื่อประกาศให้สาธารณชนทราบ ไม่ใช่ขบถบัญญัติที่ต้องการจะยุบพรรคการเมือง

(2) กรณีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 42 กำหนดให้หัวหน้าพรรคการเมืองจัดทำรายงานการดำเนินงานการดำเนินกิจการของพรรคในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และแจ้งให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบภายใน

¹⁹⁶ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นเสียงข้างน้อยในคำวินิจฉัยที่ 2/2545, 5/2545, 8/2545, 11/2545 และ 63/2545

เดือนมีนาคมของทุกปี หากครบกำหนดแล้วพรรคการเมืองใดยังไม่ได้รายงาน นายทะเบียนพรรคการเมืองมีอำนาจสั่งให้หัวหน้าพรรคการเมืองนั้นรายงานภายในระยะเวลาที่กำหนดได้ และถ้าพ้นกำหนดแล้วยังมิได้รายงานอีกโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้นได้ตามมาตรา 93 ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญก็ได้สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ ในกรณีนี้ไปแล้วรวม 6 พรรค ได้แก่ พรรคเพื่อนเกษตรกรไทย พรรคสยาม พรรคชีวิตที่ดีกว่า พรรคพลังแผ่นดินไทย (พรรคอาสาตฤภูมิ) พรรคบำรุงเมือง และพรรคไทยพอเพียง

ในกรณีนี้จะเห็นได้ว่า จำนวนพรรคการเมืองที่ถูกยุบด้วยเหตุเดียวกันในขณะบังคับใช้กฎหมายใหม่ (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550) มีจำนวนลดลงจากเดิมในขณะบังคับใช้กฎหมายเก่า (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541) เพราะกฎหมายใหม่ได้กำหนดวิธีปฏิบัติที่ผ่อนคลายลงหรือมีความยืดหยุ่นมากขึ้น

1.5 เหตุจากพรรคการเมืองไม่ดำเนินการให้มีสมาชิกและจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองให้ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด

กรณีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 29 กำหนดให้พรรคการเมืองต้องดำเนินการให้มีสมาชิกตั้งแต่ห้าพันคนขึ้นไป และมีสาขาพรรคการเมืองอย่างน้อยภาคละหนึ่งสาขา ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมือง หากพรรคการเมืองใดไม่ดำเนินการดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้น ตามมาตรา 65 ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญก็ได้สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ ในกรณีนี้ไปแล้ว รวมทั้งสิ้น 43 พรรค ได้แก่ พรรคปฏิรูป พรรคมหาวิทยาลัยชีวิตใหม่ พรรคชาตินิยม พรรคชาติสามัคคี พรรคไทยก้าวหน้า พรรคธรรมรัฐ พรรครักชาติ พรรคประชาสังคม พรรคไทยพัฒนา พรรคแนวร่วมเกษตรกร พรรคพลังสามัคคี พรรคไทยสามัคคี พรรคชาติเกษตรกรไทย พรรครักสามัคคี พรรคสังคมประชาชน พรรคชาวไร่ชาวนาไทย พรรคพลังเกษตรกร พรรคพลังไทย พรรคชาวนาพัฒนาประเทศ พรรคโบราณรักษ์ พรรคพัฒนาไทย พรรคไทยรวมพลัง พรรคนำไทย พรรคชาติประชาชน พรรคไทยมหาชน พรรคแก้ปัญหาชาติ พรรคสังคมพัฒนา พรรคเสรีธรรม พรรคพลังเสรีธรรม พรรคไทยพิทักษ์ไทย พรรครวมไทย พรรคชาติประชาชน พรรคประชาชนธรรม พรรคพัฒนาสังคมไทย พรรคแรงงาน พรรคชาติพัฒนา พรรคทางเลือกที่สาม พรรคประชาชนไทย พรรคเสรี พรรคประชาชาติไทย พรรคสันติภาพไทย และพรรครวมพลังไทย

กรณีเดียวกันนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 26 กำหนดให้พรรคการเมืองต้องดำเนินการรับสมาชิกให้มีจำนวนไม่น้อยกว่าห้าพันคน และมีสาขาพรรคการเมืองอย่างน้อยภาคละหนึ่งสาขา ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมือง หากพรรคการเมืองใดไม่สามารถดำเนินการดังกล่าวได้ภายใน

เวลาที่กำหนดพรรคการเมืองนั้นย่อมสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง โดยมาตรา 91 กำหนดให้นายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศในราชกิจจานุเบกษา

1.6 เหตุจากพรรคการเมืองมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ครบตามที่กฎหมายกำหนด

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 (2) กำหนดว่า พรรคการเมืองใดมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงสิบห้าคน ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้นได้ ซึ่งในกรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญได้สั่งให้ยุบพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวคือพรรคชาติประชาไทย

กรณีเดียวกันนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 91 (3) บัญญัติว่า พรรคการเมืองใดมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงห้าพันคน เป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี พรรคการเมืองนั้นย่อมสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง โดยให้นายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศในราชกิจจานุเบกษา

1.7 เหตุจากพรรคการเมืองมีการประชุมใหญ่ไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 25 กำหนดให้การดำเนินกิจการที่สำคัญของพรรคการเมืองต้องกระทำโดยที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงนโยบายพรรค การเปลี่ยนแปลงข้อบังคับพรรค การเลือกตั้งหัวหน้าพรรค รองหัวหน้าพรรค เลขาธิการพรรค รองเลขาธิการพรรค เหน้ญญิกพรรค โฆษกพรรค และกรรมการบริหารอื่น และมาตรา 26 กำหนดให้ที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมืองต้องประกอบด้วยคณะกรรมการบริหารพรรค ผู้แทนของสาขาพรรค และสมาชิกพรรค ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับพรรคการเมือง หากพรรคการเมืองใดไม่ดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งยุบพรรคการเมืองนั้น ตามมาตรา 65 ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญก็ได้สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ ในกรณีนี้ไปแล้วจำนวน 11 พรรค ได้แก่ พรรคพลังใหม่ พรรคเกษตรเสรี พรรคไทยธรรมาธิปไตย พรรคสังคมประชาธิปไตย พรรคพลังมหาชน พรรคไทยเสรี พรรคไท พรรคชาวไทย พรรคแรงงานไทย พรรครู้แจ้งเห็นจริง และพรรคไทยช่วยไทย

กรณีเดียวกันนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 91 (4) บัญญัติว่า พรรคการเมืองใดไม่มีการเรียกประชุมใหญ่พรรคการเมือง หรือไม่มีการดำเนินกิจกรรมใดทางการเมืองเป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี โดยมีได้มีเหตุอันสมควรอันจะอ้างได้ตามกฎหมาย พรรคการเมืองนั้นย่อมสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง โดยให้นายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศในราชกิจจานุเบกษา

1.8 เหตุจากพรรคการเมืองต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 (1) กำหนดว่า พรรคการเมืองใดมีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้นได้ เช่น ข้อบังคับพรรคการเมืองกำหนดว่าพรรคการเมืองอาจเลิกหรือยุบได้โดยที่ประชุมใหญ่ของพรรคมีมติให้เลิกหรือยุบ ซึ่งในกรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ ไปแล้วจำนวน 7 พรรค ได้แก่ พรรครามสยาม พรรคศรัทธาประชาชน พรรคสร้างสรรค์ไทย พรรคเสรีไท พรรคแก้ปัญหาชาติ พรรคสังคมพัฒนา และพรรครักษสันไทย

กรณีเดียวกันนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 92 บัญญัติว่า พรรคการเมืองใดมีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง ให้นายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งเลิกพรรคการเมืองนั้น แล้วให้นายทะเบียนพรรคการเมืองประกาศคำสั่งเลิกพรรคการเมืองในราชกิจจานุเบกษา

1.9 เหตุจากพรรคการเมืองมีการควบรวมกัน

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 หมวด 5 บัญญัติเกี่ยวกับการรวมพรรคการเมือง ตั้งแต่มาตรา 70 ถึงมาตรา 73 และให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองที่มีการควบรวมกันนั้นได้ตามมาตรา 65 ซึ่งในกรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญได้สั่งให้ยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ ไปแล้วจำนวน 5 พรรค ได้แก่ พรรคมวลชน พรรคเสรีธรรม พรรคความหวังใหม่ พรรคชาติพัฒนา และพรรคตันตระกุลไทย

กรณีเดียวกันนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 หมวด 5 บัญญัติเกี่ยวกับการควบรวมพรรคการเมืองไว้ในมาตรา 99 ถึงมาตรา 103 เมื่อมีการควบรวมกันแล้วพรรคการเมืองย่อมเลิกไปตามมาตรา 92 โดยให้อำนาจนายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งเลิกพรรคการเมืองนั้น แล้วให้นายทะเบียนพรรคการเมืองประกาศคำสั่งเลิกพรรคการเมืองในราชกิจจานุเบกษา

2. ระยะเวลาที่ใช้ในการพิจารณาคดียุบพรรคการเมือง

ในการพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง ศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาในการพิจารณาตามขั้นตอนต่าง ๆ มากน้อยแตกต่างกันไป ตามประเภทหรือตามสาเหตุของการยุบพรรคการเมืองนั้น ๆ ดังนี้

2.1 คดีพรรคการเมืองกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

มีพรรคการเมืองที่ถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคในกรณีนี้ 3 พรรค คือ พรรคมัชฌิมาธิปไตย ใช้เวลาพิจารณา 71 วัน พรรคชาติไทย ใช้เวลาในการพิจารณา 63 วัน และพรรคพลังประชาชน ใช้เวลาในการพิจารณา 54 วัน โดยเฉลี่ยใช้เวลาในการพิจารณา 63 วัน

2.2 คดีพรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

กรณีนี้มีพรรคการเมืองที่ถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวคือพรรคประชาธิปัตย์ก้าวหน้า โดยใช้เวลาในการพิจารณานาน 322 วัน

2.3 คดีพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด

กรณีนี้มีพรรคการเมืองที่ถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 จำนวน 15 พรรค ใช้เวลาในการพิจารณาตั้งแต่ 58 วัน (พรรคสันติภาพ) จนถึง 2 ปี 22 วัน (พรรคไทยประชาชาติ) เฉลี่ยแล้วใช้เวลาในการพิจารณา 238 วัน ส่วนพรรคการเมืองที่ถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคในกรณีเดียวกันตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มีจำนวน 6 พรรค ใช้เวลาในการพิจารณาตั้งแต่ 99 วัน (พรรคชาติสามัคคี) จนถึง 317 วัน (พรรคพลังแผ่นดินไทยหรือพรรคอาสาสมัคร) โดยเฉลี่ยใช้เวลาในการพิจารณา 214 วัน

จะเห็นได้ว่า การที่กฎหมายใหม่กำหนดวิธีปฏิบัติที่เป็นเหตุนำไปสู่การยุบพรรคการเมืองให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้นนั้น นอกจากจะมีผลทำให้จำนวนพรรคการเมืองที่ถูกยุบด้วยเหตุเดียวกันลดลงแล้ว ยังมีผลทำให้ระยะเวลาโดยเฉลี่ยที่ใช้ในการพิจารณาคดีลดลงด้วย

2.4 คดีพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด

กรณีนี้มีพรรคการเมืองที่ถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 จำนวน 14 พรรค ใช้เวลาในการพิจารณาตั้งแต่

72 วัน (พรรคประชาธิปัตย์) จนถึง 1 ปี 6 เดือน 24 วัน (พรรคไทยมหารัฐ) เฉลี่ยแล้วใช้เวลาในการพิจารณา 247 วัน ส่วนพรรคการเมืองที่ถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคในกรณีเดียวกันตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มีจำนวน 6 พรรค ใช้เวลาในการพิจารณา ตั้งแต่ 184 วัน (พรรคชีวิตที่ดีกว่า) จนถึง 1 ปี 2 เดือน 28 วัน (พรรคเพื่อนเกษตรกรไทย และพรรคสยาม) โดยเฉลี่ยใช้เวลาในการพิจารณานาน 298 วัน

จะเห็นได้ว่า แม้จำนวนพรรคการเมืองที่ถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบจะมีจำนวนลดลงจากการที่กฎหมายใหม่กำหนดวิธีปฏิบัติที่มีความยืดหยุ่นมากขึ้น แต่ระยะเวลาโดยเฉลี่ยที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาคดีกลับมากขึ้น จากเดิม 247 วัน เป็น 298 วัน

2.5 คดีพรรคการเมืองไม่ดำเนินการให้มีสมาชิกและจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองให้ครบตามที่กฎหมายกำหนด

มีพรรคการเมืองที่ถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคในกรณีนี้รวม 43 พรรค ใช้เวลาในการพิจารณาตั้งแต่ 25 วัน (พรรคประชาสังคม) ถึง 358 วัน (พรรคชานาพัฒนาประเทศ) โดยเฉลี่ยแล้วใช้เวลาในการพิจารณา 112 วัน

2.6 คดีพรรคการเมืองมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ครบตามที่กฎหมายกำหนด

มีพรรคการเมืองที่ถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคในกรณีนี้เพียงพรรคเดียว คือ พรรคชาติประชาไทย โดยศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาในการพิจารณา 213 วัน

2.7 คดีพรรคการเมืองมีการประชุมใหญ่ไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

มีพรรคการเมืองที่ถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคในกรณีนี้ จำนวน 11 พรรค โดยศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาในการพิจารณาตั้งแต่ 40 วัน (พรรคไทยเสรี) จนถึง 1 ปี 8 เดือน 22 วัน (พรรคพลังมหาชน) ซึ่งเมื่อเฉลี่ยแล้วใช้เวลาในการพิจารณานาน 230 วัน

2.8 คดีพรรคการเมืองต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง

กรณีนี้มีพรรคการเมืองที่ถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรค จำนวน 7 พรรค โดยศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาในการพิจารณาตั้งแต่ 39 วัน (พรรคศรัทธาประชาชน) ถึง 208 วัน (พรรคสังคมพัฒนา) ซึ่งเมื่อเฉลี่ยแล้วใช้เวลาในการพิจารณา 84 วัน

2.9 คดีพรรคการเมืองควมรวมกัน

มีพรรคการเมืองที่ถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคในกรณีที่มีการควมรวมกัน จำนวน 5 พรรค คือ พรรคมวลชน ใช้เวลาในการพิจารณา 51 วัน พรรคเสรีธรรม 50 วัน พรรคความหวังใหม่ 35 วัน พรรคชาติพัฒนา 14 วัน และพรรคตันตระกุลไทย 31 วัน ซึ่งเมื่อเฉลี่ยแล้วศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาในการพิจารณา 36 วัน

จะเห็นได้ว่า คดีเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาในการพิจารณานานที่สุด คือกรณีการยุบพรรคไทยประชาชาติไทย (2 ปี 22 วัน) ซึ่งมีสาเหตุจากการไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด รองลงมาคือกรณียุบพรรคไทยมหารัฐ (1 ปี 6 เดือน 24 วัน) ซึ่งมีสาเหตุจากการไม่จัดทำรายงานการดำเนินงานของพรรคในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และยื่นต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด ส่วนคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาในการพิจารณาสั้นที่สุด คือกรณียุบพรรคชาติพัฒนาเนื่องจากไปควมรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทย โดยศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาในการพิจารณาคดีนี้เพียง 14 วัน

เมื่อพิจารณาระยะเวลาเฉลี่ยที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง พบว่า สาเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองที่ใช้เวลาโดยเฉลี่ยในการพิจารณานานที่สุด ได้แก่กรณีพรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งใช้เวลาในการพิจารณา 322 วัน แต่ถ้าไม่นับกรณีดังกล่าวเพราะมีพรรคการเมืองที่ถูกยุบเพียงพรรคเดียว (พรรคประชาธิปัตย์ก้าวหน้า) ระยะเวลาโดยเฉลี่ยที่นานที่สุดก็จะเป็นกรณีที่พรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการดำเนินงานในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด ซึ่งใช้เวลาโดยเฉลี่ย 298 วัน จากการยุบพรรคการเมือง 6 พรรค ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 และใช้เวลาเฉลี่ย 247 วัน จากการยุบพรรคการเมือง 14 พรรค ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ส่วนระยะเวลาเฉลี่ยน้อยที่สุดที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาคดี ได้แก่ คดีการยุบพรรคการเมือง จำนวน 5 พรรค เนื่องจากมีการควมรวมเข้ากับพรรคการเมืองอื่น ซึ่งใช้เวลาในการพิจารณาโดยเฉลี่ยเพียง 36 วัน

3. อำนาจการยุบพรรคการเมืองที่ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ได้ใช้

แม้ว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีอำนาจตามกฎหมายในการสั่งยุบพรรคการเมืองได้ในหลายกรณีหรือหลายสาเหตุก็ตาม แต่ก็ยังมีกรณีหรือเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองบางกรณีหรือบางสาเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ได้ใช้เพื่อสั่งให้ยุบพรรคการเมือง เนื่องจากไม่มีคำร้องเป็นคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ดังนี้

3.1 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ได้แก่

1) กรณีตามมาตรา 66 (1) พรรคการเมืองกระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

2) กรณีตามมาตรา 66 (4) พรรคการเมืองกระทำการฝ่าฝืนมาตรา 23 วรรคหนึ่ง (รับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยโดยการเกิดเข้าเป็นสมาชิกหรือดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง หรือยอมให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง) มาตรา 52 (รับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดจากผู้ใด เพื่อกระทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือกระทำการอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือกระทำการอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน) หรือมาตรา 53 (รับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมืองหรือดำเนินกิจการในทางการเมืองจากบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย นิติบุคคล หรือองค์กรตามที่กำหนด)

3.2 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ได้แก่

1) กรณีตามมาตรา 94 (1) พรรคการเมืองกระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการตามที่รัฐธรรมนูญให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้ให้มาซึ่งอำนาจโดยวิธีการดังกล่าว

2) กรณีตามมาตรา 94 (2) พรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบหรือประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

3) กรณีตามมาตรา 94 (3) พรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ

4) กรณีตามมาตรา 94 (4) พรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร หรือขัดต่อกฎหมาย หรือความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

5) กรณีตามมาตรา 94 (5) พรรคการเมืองกระทำการฝ่าฝืนมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (รับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยเข้าเป็นสมาชิกหรือดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง หรือยอมให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง) มาตรา 43 (ช่วยเหลือหรือ

สนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา หรือผู้เข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา เพื่อให้ได้รับเลือกตั้งหรือได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม) มาตรา 65 (รับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีแหล่งที่มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย) มาตรา 66 (รับบริจาคจากผู้ใดเพื่อกระทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือกระทำการอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือกระทำการอันเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ) มาตรา 69 (รับบริจาคเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมืองจากบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย นิติบุคคล หรือองค์การตามที่กำหนด) หรือมาตรา 104 วรรคหนึ่ง (สมคบ รู้เห็นเป็นใจ หรือสนับสนุนให้บุคคลใดดำเนินการใด เพื่อให้บุคคลอื่นหรือคณะกรรมการเลือกตั้ง หลงเชื่อหรือเข้าใจว่าพรรคการเมืองอื่นหรือบุคคลใดกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ โดยปราศจากมูลความจริง) และวรรคสอง (สมคบ รู้เห็นเป็นใจ หรือสนับสนุนให้บุคคลใดดำเนินการใด เพื่อกลั่นแกล้งพรรคการเมือง กรรมการบริหารพรรคการเมือง กรรมการสาขาพรรคการเมือง หรือผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง โดยปราศจากมูลความจริง)

จะเห็นได้ว่า สาเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองที่ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ได้ใช้อำนาจตามกฎหมาย ทั้งอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มีความคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองกระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ กรณีกระทำการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ หรือขัดแย้งต่อกฎหมาย หรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และกรณีเกี่ยวกับการรับบุคคลหรือรับบริจาคเงินหรือทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง

กรณีพรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขนั้น ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 สั่งยุบพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว แต่เมื่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ใช้บังคับแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญก็ไม่ได้ใช้อำนาจดังกล่าวสั่งยุบพรรคการเมืองใดอีก

ส่วนกรณีพรรคการเมืองกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น แม้ศาลรัฐธรรมนูญมิได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองสั่งยุบพรรคการเมืองใด แต่เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีบทบัญญัติให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุเดียวกันดังกล่าวไว้ด้วย ศาลรัฐธรรมนูญจึงได้สั่งให้ยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุเช่นนั้นโดยอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแทน เพราะเป็นอำนาจตามกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์สูงกว่า โดยศาลรัฐธรรมนูญได้สั่งยุบพรรคการเมืองรวม 3 พรรค อีกทั้งศาลรัฐธรรมนูญยังได้ผนวกเอากรณีพรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งเป็นกรณีตามมาตรา 94 (2) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาเป็นเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองทั้งสามพรรคดังกล่าวด้วย

4. อำนาจการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญมีความเหมาะสมหรือไม่

อำนาจการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญนั้น แม้จะมีบัญญัติไว้หลายประการในกฎหมาย แต่ก็ยังมีบางประการที่ยังไม่ได้ใช้ หรือมีอำนาจการยุบพรรคการเมืองเพียงบางประการที่เคยบัญญัติไว้ในกฎหมายเดิม เมื่อมีการประกาศใช้บังคับกฎหมายฉบับใหม่ก็มีการปรับปรุงแก้ไขใหม่ ทำให้อำนาจการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญได้รับการปรับปรุงแก้ไขใหม่ตามไปด้วย แต่ไม่ว่าจะเป็นอำนาจการยุบพรรคการเมืองตามกฎหมายเก่าหรือกฎหมายใหม่ อำนาจการยุบพรรคการเมืองที่ได้ใช้แล้วหรือยังไม่ได้ใช้ อำนาจการยุบพรรคการเมืองเช่นใด มีความเหมาะสมกับศาลรัฐธรรมนูญหรือไม่ จะได้วิเคราะห์ต่อไป ดังนี้

4.1 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองมีการควบรวมกัน

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 (3) ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองที่มีการควบรวมกันได้ใน 2 กรณี คือ กรณีพรรคการเมืองใดรวมตัวกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่ ให้ยุบพรรคการเมืองนั้น กับกรณีพรรคการเมืองใดไปรวมเข้าเป็นพรรคการเมืองเดียวกันกับอีกพรรคการเมืองหนึ่งที่เป็นหลักก็ให้ยุบพรรคการเมืองนั้น

จะเห็นได้ว่า การควบรวมกันของพรรคการเมืองดังกล่าว มีผลให้พรรคการเมืองเดิมที่ไปรวมกันเป็นพรรคการเมืองใหม่หรือที่ไปรวมเข้ากับพรรคการเมืองอื่น ไม่มีสภาพความเป็นพรรคการเมืองอยู่อีก การจะให้พรรคการเมืองดังกล่าวสิ้นสภาพของความเป็นพรรคการเมือง ไม่มีความจำเป็นจะต้องเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองนั้น ๆ อีก และจากการที่ให้

อำนาจศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองในกรณีดังกล่าว ซึ่งมีคดีขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญ 5 คดี ปรากฏว่าศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาในการพิจารณาโดยเฉลี่ยคดีละ 36 วัน

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ได้มีการแก้ไขปรับปรุงใหม่ โดยไม่ต้องเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองที่มีการควมรวมกันอีก แต่ให้อำนาจนายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งเลิกพรรคการเมืองนั้นได้ แล้วให้นายทะเบียนพรรคการเมืองประกาศคำสั่งเลิกพรรคการเมืองในราชกิจจานุเบกษา

4.2 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีข้อบังคับพรรคการเมืองกำหนดให้ยุบหรือเลิกพรรคการเมือง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 (1) ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองที่มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมืองได้ และศาลรัฐธรรมนูญได้สั่งยุบพรรคการเมืองในกรณีดังกล่าวแล้วจำนวน 7 พรรค ใช้เวลาในการพิจารณาโดยเฉลี่ย 84 วัน

จะเห็นได้ว่า กรณีข้อบังคับพรรคการเมืองกำหนดเหตุแห่งการเลิกพรรคการเมืองไว้แล้ว หากมีเหตุให้เลิกพรรคการเมืองใดเกิดขึ้นตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับพรรคการเมือง ย่อมมีผลให้ต้องเลิกพรรคการเมืองนั้นอยู่แล้ว การจะให้มีผลเป็นการเลิกหรือยุบพรรคการเมืองดังกล่าว อาจจะทำให้องค์กรที่เกี่ยวข้องดำเนินการเพื่อให้มีผลตามกฎหมายได้ หากจำเป็นต้องเสนอเป็นคดีขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญไม่ ซึ่งทำให้การพิจารณาเนิ่นช้าออกไปโดยไม่จำเป็น ดังจะเห็นได้จากการนำคดีในกรณีนี้ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ 7 คดี ใช้เวลาในการพิจารณาโดยเฉลี่ยคดีละ 84 วัน

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ได้มีการปรับปรุงแก้ไขใหม่ หากพรรคการเมืองใดมีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมืองให้นายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งเลิกพรรคการเมืองนั้น แล้วให้นายทะเบียนพรรคการเมืองประกาศคำสั่งเลิกพรรคการเมืองดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษา แต่ถ้าพรรคการเมืองที่มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมืองยังมีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ ก็ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นได้

4.3 อำนาจการยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ครบตามที่กฎหมายกำหนด

ตามที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 (2) ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองที่มีสมาชิกเหลือไม่ถึง 15 คนนั้น เห็นได้ว่าเป็นกรณีที่ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อน เพราะข้อเท็จจริงสามารถตรวจสอบได้ว่า ณ เวลาใด

พรรคการเมืองใดมีสมาชิกเหลืออยู่จำนวนเท่าใด หากจะเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมือง ก็ควรให้เป็นอำนาจของหน่วยงานที่มีหน้าที่ตรวจสอบ หากควรนำคดีขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญไม่ ซึ่งที่ผ่านมาศาลรัฐธรรมนูญก็ได้ใช้อำนาจสั่งยุบพรรคการเมืองด้วยสาเหตุดังกล่าวเพียงพรรคเดียวเท่านั้น และแม้จะเป็นกรณีที่ไม่ต้องตรวจสอบพยานหลักฐานอันใด เพราะข้อเท็จจริงชัดเจนอยู่แล้ว แต่ศาลรัฐธรรมนูญก็ใช้เวลาพิจารณาตัดสินยุบพรรคการเมืองจากกรณีดังกล่าวถึง 213 วัน

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ได้มีการแก้ไขปรับปรุงใหม่ว่า พรรคการเมืองใดมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึง 5,000 คน เป็นระยะเวลาติดต่อกัน 1 ปี พรรคการเมืองนั้นย่อมสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง โดยให้นายทะเบียนขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการการเลือกตั้งแล้วประกาศในราชกิจจานุเบกษา ว่าพรรคการเมืองนั้นสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง

4.4 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองมีการประชุมใหญ่ไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 (5) ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองที่ดำเนินกิจการที่สำคัญโดยไม่เสนอที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมืองตามมาตรา 25 หรือดำเนินการประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง โดยมีองค์ประกอบไม่เป็นไปตามมาตรา 26

เห็นได้ว่า กรณีเกี่ยวกับการประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง การดำเนินการต้องอยู่ภายใต้การควบคุม ตรวจสอบของนายทะเบียนพรรคการเมืองและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง หากพรรคการเมืองใดไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด นายทะเบียนพรรคการเมืองมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่จะสั่งให้พรรคการเมืองนั้นดำเนินการให้ถูกต้องได้อยู่แล้ว ไม่ควรดำเนินการถึงขั้นต้องยุบพรรคการเมืองเพราะเหตุดังกล่าว อีกทั้งการนำคดีขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาสั่งยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุดังกล่าว ซึ่งมีจำนวน 11 คดี ศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาในการพิจารณาคดีเฉลี่ยคดีละ 230 วัน ดังนั้น การให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองในกรณีเกี่ยวกับพรรคการเมืองดำเนินการประชุมใหญ่ไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด จึงไม่เหมาะสม

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ได้มีการปรับปรุงแก้ไขใหม่ให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น กล่าวคือ หากพรรคการเมืองใดไม่มีการเรียกประชุมใหญ่หรือไม่มีการดำเนินกิจกรรมใดทางการเมืองเป็นระยะเวลาติดต่อกัน 1 ปี โดยไม่มีเหตุอันสมควรที่จะอ้างได้ตามกฎหมาย พรรคการเมืองนั้นย่อมสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง

โดยให้อำนาจนายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศ
ในราชกิจจานุเบกษาว่าพรรคการเมืองดังกล่าวสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง

4.5 อำนาจการยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองไม่ดำเนินการให้มีสมาชิกและ จัดตั้งสาขาพรรคการเมืองให้ครบตามที่กฎหมายกำหนด

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 (5)
ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองที่ไม่สามารถดำเนินการให้มีสมาชิกตั้งแต่ 5,000 คน
ขึ้นไป ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีที่อยู่ในแต่ละภาค ตามบัญชีรายชื่อภาคและจังหวัด
ที่นายทะเบียนประกาศกำหนด และมีสาขาพรรคการเมืองอย่างน้อยภาคละ 1 สาขา ภายใน 180 วัน
นับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนการตั้งพรรคการเมือง

เห็นได้ว่า การจัดตั้งพรรคการเมืองก็ดี การรายงานเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกพรรค
การเมืองก็ดี รวมทั้งการจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองก็ดี ล้วนแล้วแต่ต้องรายงานต่อนายทะเบียนพรรค
การเมืองทั้งสิ้น หรือแม้กระทั่งบัญชีรายชื่อภาคและจังหวัดที่พรรคการเมืองต่าง ๆ ต้องดำเนินการ
เกี่ยวกับสมาชิก นายทะเบียนพรรคการเมืองก็เป็นผู้ประกาศกำหนด การดำเนินการในทุกขั้นตอน
ล้วนมีเอกสารหลักฐานและมีกฎเกณฑ์ชัดเจนอยู่กับนายทะเบียนพรรคการเมือง การจะยุบพรรค
การเมืองเพราะเหตุไม่ปฏิบัติตามกฎหมายในกรณีเกี่ยวกับการจัดหาสมาชิกและการจัดตั้งสาขาพรรค
การเมือง จึงควรให้เป็นอำนาจของนายทะเบียนพรรคการเมือง หากควรให้เป็นอำนาจของศาล
รัฐธรรมนูญไม่

อีกทั้งยังจะเห็นได้ว่า กรณีของการยุบพรรคการเมืองด้วยสาเหตุเกี่ยวกับการไม่จัดหา
สมาชิกและจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดที่เป็นคดีขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญ
นั้น มีจำนวนมากถึง 43 คดี และศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาในการพิจารณาคดีโดยเฉลี่ย 112 วัน หากให้
นายทะเบียนพรรคการเมืองมีอำนาจดำเนินการเสียเอง คงใช้เวลาไม่นานเช่นนั้น

อย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ได้
ปรับปรุงแก้ไขใหม่ โดยขยายเวลาในการจัดหาสมาชิกและการจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองออกไปให้
มากกว่าเดิม และไม่ได้ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการสั่งยุบพรรคการเมืองในกรณีพรรคการเมือง
ไม่สามารถดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดได้อีก กล่าวคือภายใน 1 ปี นับแต่วันที่นายทะเบียนพรรค
การเมืองรับจดทะเบียนการตั้งพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองนั้นต้องดำเนินการรับสมาชิกให้มี
จำนวนไม่น้อยกว่า 5,000 คน ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีที่อยู่ในแต่ละภาคตามบัญชี
รายชื่อภาคและจังหวัดที่นายทะเบียนประกาศกำหนด และมีสาขาพรรคการเมืองอย่างน้อยภาคละ
1 สาขา หากไม่สามารถดำเนินการได้ภายในกำหนด 1 ปี พรรคการเมืองนั้นย่อมสิ้นสภาพความเป็น

พรรคการเมือง โดยให้อำนาจนายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่าพรรคการเมืองนั้นสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง

4.6 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการดำเนินงานกิจการของพรรคในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้เป็นไปตามกฎหมาย

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 (5) ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองที่ไม่จัดทำรายงานการดำเนินงานกิจการของพรรคในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและแจ้งให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบภายในเดือนมีนาคม ต่อมาพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 93 ยังคงให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองในกรณีเดียวกันได้อยู่ เพียงแต่ได้กำหนดมาตรการที่มีความยืดหยุ่นเพื่อให้มีการยุบพรรคการเมืองได้ยากขึ้น โดยให้ออกาสพรรคการเมืองที่ไม่จัดทำรายงานการดำเนินงานกิจการในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาและยื่นต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองภายในเดือนมีนาคม สามารถยื่นรายงานได้อีกภายในเวลาที่นายทะเบียนพรรคการเมืองกำหนด และถ้าพรรคการเมืองยังไม่ยื่นรายงานต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองอีก ก็ต้องเป็นกรณีไม่มีเหตุผลอันสมควร จึงจะเป็นเหตุให้สั่งยุบพรรคการเมืองนั้นได้

จะเห็นได้ว่า การจัดทำรายงานการดำเนินงานกิจการในกรณีดังกล่าว เป็นการรวบรวมผลการดำเนินงานของพรรคการเมืองที่ได้ดำเนินการไปแล้วในรอบปีแต่ละปี ซึ่งเป็นภารกิจของพรรคการเมืองแต่ละพรรคต้องทำเป็นประจำ และการต้องรายงานต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองก็เพื่อให้นายทะเบียนพรรคการเมืองได้แจ้งให้สาธารณชนทราบ อันเป็นอำนาจกำกับดูแลของนายทะเบียนพรรคการเมือง หากจะให้มีการยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุไม่จัดทำรายงานดังกล่าว ก็ควรจะให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีอำนาจกำกับดูแลเหนือ นายทะเบียนพรรคการเมืองขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง หากรวมมอบอำนาจการสั่งยุบพรรคการเมืองในกรณีดังกล่าวแก่ศาลรัฐธรรมนูญไม่ เพราะการไม่จัดทำรายงานดังกล่าวเป็นกรณีของการไม่กระทำการตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งมีความชัดเจนอยู่แล้ว และการส่งต่ออำนาจการยุบพรรคการเมืองให้ศาลรัฐธรรมนูญก็จะยิ่งทำให้การยุบพรรคการเมืองเน้นซ้ำออกไป ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาในการพิจารณาเพื่อสั่งยุบพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 เฉลี่ยพรรคละ 247 วัน และตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 เฉลี่ยพรรคละ 298 วัน

4.7 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 (5) ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองที่ได้รับเงินสนับสนุนและไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในเดือนมีนาคมของปีถัดไป ต่อมาเมื่อประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ก็ยังคงให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการสั่งยุบพรรคการเมืองในกรณีดังกล่าวเช่นเดิม เพียงแต่กฎหมายได้กำหนดมาตรการเกี่ยวกับการรายงานให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น เพื่อให้การยุบพรรคการเมืองเป็นไปได้ยากขึ้น เช่นเดียวกับกรณีของการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง กล่าวคือ ถ้าพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนและยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในเดือนมีนาคม นายทะเบียนสามารถกำหนดเวลาให้พรรคการเมืองยื่นอีกครั้งหนึ่งได้ หากพรรคการเมืองไม่จัดทำและยื่นภายในเวลาที่นายทะเบียนกำหนดโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร จึงจะเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองดังกล่าวได้

เมื่อพรรคการเมืองต้องจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปี และยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง และคณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจกำกับดูแลพรรคการเมืองตามกฎหมายอยู่แล้ว หากจะให้อำนาจยุบพรรคการเมืองเพราะเหตุไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายแก่องค์กรใด องค์กรนั้นก็ควรจะเป็นคณะกรรมการการเลือกตั้ง ไม่ควรให้เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ และจากการที่ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองในกรณีดังกล่าวปรากฏว่าศาลรัฐธรรมนูญต้องใช้เวลาในการพิจารณาสั่งยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 จำนวน 15 พรรค ใช้เวลาเฉลี่ยพรรคละ 238 วัน และตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มีจำนวน 6 พรรค ใช้เวลาเฉลี่ยพรรคละ 214 วัน ซึ่งเป็นที่เห็นได้ว่าเป็นการใช้เวลาที่นานเกินสมควร ทั้ง ๆ ที่การกระทำของพรรคการเมืองอันเป็นเหตุให้ต้องยุบพรรคการเมืองนั้นมีความชัดเจนอยู่แล้ว

4.8 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ

อำนาจการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีนี้มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 66 (2) และในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 94 (3) โดยมีข้อความเหมือนกัน ทั้งนี้ ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองในกรณีนี้ จำนวน 1 พรรค (พรรคประชาธิปไตยก้าวหน้า) เป็นการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรค

การเมือง พ.ศ. 2541 แต่เป็นการใช้อำนาจตามมาตรา 66 (2) และมาตรา 66 (3) ประกอบกัน เนื่องจากพรรคการเมืองดังกล่าวกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และในขณะเดียวกันก็เป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนด้วย

เนื่องจากการกระทำของพรรคการเมืองอันจะเป็นเหตุนำไปสู่การยุบพรรคการเมืองในกรณีนี้ ต้องมีการใช้ดุลพินิจวินิจฉัยให้ได้ว่าความเป็นการกระทำที่อาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอย่างไร การยุบพรรคการเมืองที่เกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญดังกล่าว จึงควรให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัย

4.9 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองกระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการตามที่รัฐธรรมนูญให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจโดยวิธีการดังกล่าว

อำนาจการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีนี้มีบัญญัติไว้ทั้งในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 66 (1) และในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 94 (1) โดยมีข้อความเหมือนกัน แต่ในฉบับหลังมีข้อความเพิ่มเติมในตอนท้ายว่า “หรือกระทำการตามที่รัฐธรรมนูญให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจโดยวิธีการดังกล่าว”

อย่างไรก็ตาม ศาลรัฐธรรมนูญยังมิได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับดังกล่าวในการสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใด คงมีเพียงการยุบพรรคมิชฌิมชาติไปโดยพรรคชาติไทย และพรรคพลังประชาชน ที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 68 ประกอบมาตรา 237 เนื่องจากพรรคการเมืองทั้งสามดังกล่าวกระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม โดยศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าการกระทำเช่นนั้น “เป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ”

เนื่องจากเหตุอันจะนำไปสู่การยุบพรรคการเมืองในกรณีนี้เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ต้องมีการพิสูจน์ว่า การกระทำของพรรคการเมืองใดเป็นการกระทำที่มีลักษณะเป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือไม่ หรือเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือไม่ หรือเป็นการกระทำตามที่รัฐธรรมนูญให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่ง

อำนาจโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือไม่ ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญโดยตรง ดังนั้น อำนาจการยุบพรรคการเมืองในกรณีนี้ จึงควรเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ

ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญควรมีบทบัญญัติที่ชัดเจนว่า การกระทำเช่นใดที่จะถือว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ อันจะเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองได้ และการยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุดังกล่าว ให้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ไม่เช่นนั้นก็จะมีการตั้งยุบพรรคการเมืองโดยอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญดังที่เคยเกิดขึ้นกับพรรคการเมืองสามพรรคที่กล่าวมาแล้ว ทำให้ไม่มีการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง เพราะเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองเป็นเหตุเดียวกัน

4.10 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร หรือขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

อำนาจการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีนี้มีบัญญัติไว้ทั้งในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 66 (3) และในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 94 (4) โดยมีข้อความเหมือนกัน แต่ในฉบับหลังมีการเพิ่มข้อความว่า “ทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร” ต่อท้ายความมั่นคงของรัฐ

เหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองในกรณีนี้อาจแบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ พรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐกรณีหนึ่ง กับกระทำการอันขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอีกกรณีหนึ่ง ปราบกฏว่า ศาลรัฐธรรมนูญได้สั่งให้ยุบพรรคประชาธิปัตย์ก้าวหน้า เนื่องจากกระทำการอันขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 66 (3) แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีเหตุตามมาตรา 66 (2) คือกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญร่วมด้วย

เนื่องจากเหตุอันจะนำไปสู่การยุบพรรคการเมืองในกรณีนี้เกี่ยวข้องกับกระทำการของพรรคการเมืองที่จะต้องมีการวินิจฉัยให้ได้ว่าความเป็นการกระทำอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือไม่ หรือเป็นการกระทำอันขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี

ของประชาชนหรือไม่ ซึ่งต้องใช้ดุลพินิจอย่างรอบคอบเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ดังนั้น จึงควรให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัย

4.11 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบหรือประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 94 (2) ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองที่กระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบหรือประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริต และเที่ยงธรรม อำนาจการยุบพรรคการเมืองในกรณีนี้เพื่งบัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มิได้เคยบัญญัติมาก่อนในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 เหมือนกรณีอื่น และแม้จะมีการมอบอำนาจการยุบพรรคการเมืองในกรณีดังกล่าวไว้ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่ศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้ใช้อำนาจตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญเพื่อสั่งยุบพรรคการเมืองเมื่อมีกรณีดังกล่าวเกิดขึ้นกับพรรคการเมืองแต่อย่างใด

ปรากฏว่าในการตั้งยุบพรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย และพรรคพลังประชาชน ศาลรัฐธรรมนูญได้อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 68 ประกอบมาตรา 237 ทั้งที่มีเหตุให้ยุบพรรคการเมืองดังกล่าวตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 94 (2) โดยศาลรัฐธรรมนูญได้เชื่อมโยงเหตุแห่งการกระทำความผิดอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

อย่างไรก็ตาม การกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา เป็นกรณีเกี่ยวกับการเลือกตั้งซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและมีผลเป็นการยุบพรรคการเมือง อำนาจการยุบพรรคการเมืองในกรณีนี้จึงควรให้เป็นของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ไม่ควรให้เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ แต่เนื่องจากคณะกรรมการการเลือกตั้งใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง โดยอาศัยเหตุตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการได้มา

ซึ่งสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งเป็นกฎหมายคนละฉบับกัน ดังนั้น หากพรรคการเมืองใดไม่พอใจ หรือไม่เห็นด้วยกับการสั่งยุบพรรคการเมืองของคณะกรรมการการเลือกตั้งก็ควรเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองนั้นสามารถอุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ และให้การวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นที่สุดท้าย

4.12 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองรับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยเข้าเป็นสมาชิกหรือดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง หรือยอมให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง

ปรากฏว่าทั้งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ต่างก็ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองที่มีการรับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยเข้าเป็นสมาชิกหรือดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง หรือยอมให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมืองได้ แต่ศาลรัฐธรรมนูญก็ไม่เคยใช้อำนาจตามกฎหมายดังกล่าวยุบพรรคการเมืองใด เนื่องจากยังไม่มีความคิดเกี่ยวกับกรณีดังกล่าวขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

อย่างไรก็ดี เห็นได้ว่ากรณีดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณสมบัติของบุคคลซึ่งกฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจน ไม่ว่าบุคคลใดจะเข้าเป็นสมาชิกหรือดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง หรือจะกระทำการใดเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง บุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้มีสัญชาติไทย หากพรรคการเมืองใดกระทำการฝ่าฝืนโดยรับบุคคลผู้ไม่มีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดเข้าเป็นสมาชิกหรือดำรงตำแหน่งในพรรคหรือยอมให้กระทำการเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง พรรคการเมืองนั้นก็อาจถูกสั่งยุบได้ ซึ่งการตรวจสอบ ควบคุม เกี่ยวกับการดำเนินงานของพรรคการเมืองเป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง นายทะเบียนพรรคการเมือง และคณะกรรมการการเลือกตั้งอยู่แล้ว การยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุกระทำการฝ่าฝืนกฎหมายที่เกี่ยวกับคุณสมบัติของบุคคลดังกล่าว จึงควรให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้ง แต่หากพรรคการเมืองใดไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ก็ให้อุทธรณ์คำสั่งของคณะกรรมการการเลือกตั้งต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ โดยให้การวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นที่สุดท้าย

4.13 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองช่วยเหลือหรือสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือผู้เข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา เพื่อให้ได้รับเลือกตั้งหรือได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา

อำนาจการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีนี้ มีบัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 โดยมิได้มีการบัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาก่อน และเป็นกรณีที่ยัง

ไม่มีคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม การควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานของพรรคการเมืองให้เป็นไปตามกฎหมาย เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง นายทะเบียนพรรคการเมือง และคณะกรรมการการเลือกตั้งอยู่แล้ว การจะสั่งยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุที่พรรคการเมืองมีการช่วยเหลือหรือสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือผู้เข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภาเพื่อให้ได้รับเลือกตั้งหรือได้รับการสรรหาดังกล่าว จึงควรให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้ง และหากพรรคการเมืองใดไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจของคณะกรรมการการเลือกตั้ง จึงค่อยให้อุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ โดยให้การวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นที่สุด

4.14 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองรับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้ โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีแหล่งที่มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

อำนาจการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีนี้ มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 โดยมีได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2540 มาก่อน และเป็นกรณีที่ยังไม่มีคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม เมื่อการควบคุม ตรวจสอบ การดำเนินงานของพรรคการเมืองให้เป็นไปตามกฎหมาย เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง นายทะเบียนพรรคการเมือง และคณะกรรมการการเลือกตั้ง หากต้องยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุที่พรรคการเมืองรับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้ โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีแหล่งที่มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย อำนาจการสั่งยุบพรรคการเมืองเช่นนี้ ควรให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้งจะเหมาะสมกว่า ส่วนการให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญควรจะเป็นชั้นเหนือกว่าขึ้นไปในกรณีที่พรรคการเมืองไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจของคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยให้การวินิจฉัยในชั้นของศาลรัฐธรรมนูญเป็นที่สุด

4.15 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองรับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดจากผู้ใดเพื่อกระทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือกระทำการอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือกระทำการอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน

อำนาจการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีนี้ มีบัญญัติไว้ทั้งในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 แต่มีข้อความต่างกันเล็กน้อย แม้จะมีการ

มอบอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองในกรณีดังกล่าวไว้อย่างกว้างขวาง แต่ก็ยังไม่มี การฟ้องเป็นคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด

เนื่องจากการกระทำของพรรคการเมืองอันจะเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองในกรณี นี้มีความเกี่ยวพันหรือกระทบต่อส่วนรวมในภาพกว้าง ไม่ว่าจะเป็นความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ ราชการแผ่นดิน ทรัพยากรของประเทศหรือสุขภาพอนามัยของ ประชาชน ซึ่งจะต้องใช้ความละเอียดรอบคอบในการพิสูจน์การกระทำของพรรคการเมืองว่าเข้าข่าย เป็นความผิดตามกฎหมายในลักษณะดังกล่าวหรือไม่ อำนาจการยุบพรรคการเมืองในกรณีนี้ จึงควร เป็นของศาลรัฐธรรมนูญ

4.16 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองรับเงิน ทรัพย์สิน หรือรับบริจาคเพื่อ ดำเนินกิจการของพรรคการเมืองจากบุคคลผู้มีสัญชาติไทย นิติบุคคล หรือองค์การตามที่กำหนด

อำนาจการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีนี้มีบัญญัติ ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และในพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ก็ยังคงมีบัญญัติไว้เช่นเดิม แต่มีการ ปรับเปลี่ยนข้อความเล็กน้อย แม้กระนั้นก็ตาม ก็ยังไม่มี การฟ้องเป็นคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล รัฐธรรมนูญแต่อย่างใด

เนื่องจากการกระทำของพรรคการเมืองอันจะเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองในกรณี นี้มีความเกี่ยวข้องกับบุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศกำหนด รวมทั้งบุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลที่มีคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามมิให้พรรคการเมืองรับเงิน ทรัพย์สิน หรือรับบริจาค เพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมือง และการดำเนินกิจการของพรรค การเมืองก็อยู่ในการควบคุม ตรวจสอบของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง นายทะเบียนพรรค การเมือง และคณะกรรมการการเลือกตั้ง หากจะต้องยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุพรรคการเมือง กระทำการอันต้องห้ามเกี่ยวกับการรับบริจาคจากบุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลที่มีคุณสมบัติหรือ ลักษณะต้องห้ามเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมือง ก็ควรให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการการ เลือกลง แต่ถ้าวพรรคการเมืองใดไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจของคณะกรรมการการ เลือกลงก็ให้อุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ และให้ถือการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นที่สุด

4.17 อำนาจยุบพรรคการเมืองกรณีพรรคการเมืองสมคบ รั้งเห็นเป็นใจ หรือสนับสนุน ให้บุคคลใดดำเนินการใด เพื่อให้บุคคลอื่นหรือคณะกรรมการการเลือกตั้งหลงเชื่อหรือเข้าใจว่าพรรคการเมืองอื่นหรือบุคคลใดกระทำความผิดตามกฎหมาย โดยปราศจากมูลความจริง หรือสมคบ รั้งเห็นเป็นใจ หรือสนับสนุนให้บุคคลใดดำเนินการใดเพื่อกลับแกเล้งพรรคการเมือง กรรมการบริหาร พรรคการเมือง กรรมการสาขาพรรคการเมือง หรือผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง โดยปราศจากมูลความจริง

อำนาจการยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีนี้มีบัญญัติ ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 โดยมีได้บัญญัติมาก่อน ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2540 ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ กรณีพรรคการเมืองสมคบ รั้งเห็นเป็นใจ หรือสนับสนุนให้มีการดำเนินการเพื่อให้บุคคลหรือ คณะกรรมการการเลือกตั้งหลงเชื่อหรือเข้าใจว่าพรรคการเมืองอื่นหรือบุคคลใดกระทำความผิดตาม กฎหมายโดยปราศจากมูลความจริง กับกรณีพรรคการเมืองสมคบ รั้งเห็นเป็นใจ หรือสนับสนุน ให้บุคคลใดดำเนินการใดเพื่อกลับแกเล้งพรรคการเมือง กรรมการบริหารพรรคการเมือง กรรมการ สาขาพรรคการเมือง หรือผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง โดยปราศจากมูลความจริง แต่ทั้งสอง กรณีดังกล่าวยังมีได้มีการฟ้องเป็นคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญแต่อย่างไร

เนื่องจากการกระทำของพรรคการเมืองอันจะเป็นเหตุนำไปสู่การยุบพรรค การเมืองในกรณีนี้เป็นเรื่องที่ต้องพิสูจน์ความชัดเจนของพยานหลักฐานเพื่อชี้ชัดว่า พรรคการเมือง ได้สมคบ รั้งเห็นเป็นใจ หรือสนับสนุนการกระทำของบุคคลเพื่อกลับแกเล้งพรรคการเมืองอื่น หรือ บุคคลในพรรคการเมืองอื่น โดยปราศจากมูลความจริงหรือไม่ หรือได้สมคบ รั้งเห็นเป็นใจ หรือ สนับสนุนการดำเนินการเพื่อให้เกิดการหลงเชื่อว่พรรคการเมืองอื่นหรือบุคคลใดกระทำความผิด ตามกฎหมายโดยปราศจากมูลความจริงหรือไม่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับถึงความเชื่อของคณะกรรมการการ เลือ่กตั้งที่มีหน้าที่กำกับ ตรวจสอบให้พรรคการเมืองต้องกระทำกรให้ถูกต้องตามกฎหมายด้วย การพิสูจน์ความจริงหรือความชัดเจนของพยานหลักฐานในการกระทำของพรรคการเมืองในกรณีนี้ จึงควรเป็นองค์กรศาล ดังนั้น หากจะต้องยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุดังกล่าว อำนาจการยุบพรรค การเมืองนั้นควรจะเป็นของศาลรัฐธรรมนูญ

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. สรุป

หลักประชาธิปไตยเป็นหลักการที่มีพัฒนาการมายาวนานในทางประวัติศาสตร์ เป็นหลักการที่ยอมรับว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาธิปไตยจึงเป็นรูปแบบการปกครองที่ปกครองโดยประชาชน อำนาจอธิปไตยทั้งหลายจึงมีความเชื่อมโยงไปถึงประชาชน ประชาชนจึงเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรงในการเลือกตั้ง และเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยทางอ้อมผ่านองค์กรต่าง ๆ ของรัฐ แต่โดยที่การปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยหลักเสียงข้างมากซึ่งเป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานในการตัดสินใจเพื่อสร้างเจตจำนงของรัฐ สังกมการเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงมีกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการสร้างเจตจำนงของรัฐ

การถือกำเนิดขึ้นของพรรคการเมืองเป็นไปตามพัฒนาการของการปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น ในประเทศอังกฤษมีการพัฒนารูปแบบของพรรคการเมืองอย่างเป็นระบบในศตวรรษที่ 19 ภายหลังจากที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติการปฏิรูปการเมือง ค.ศ. 1832 ในประเทศเยอรมัน พรรคการเมืองปรากฏตัวขึ้นในรูปของขบวนการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพทางการเมืองจากการปกครองของชาวนา ในปี ค.ศ. 1848 และพรรคการเมืองได้รับการยอมรับจากชาวเยอรมันในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญไวมาร์ ส่วนประเทศไทย พรรคการเมืองได้ถือกำเนิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) โดยรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่บัญญัติให้เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองได้คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489

พรรคการเมืองเมื่อจัดตั้งได้ก็ต้องยุบเลิกได้ ในประเทศเยอรมัน แต่เดิมรัฐธรรมนูญไวมาร์ได้บัญญัติกรณีที่จะยุบพรรคการเมืองได้เพียงกรณีเดียว คือกรณีที่พรรคการเมืองกระทำผิดต่อกฎหมายอาญา โดยการใช้กำลังเข้ายึดอำนาจอธิปไตย ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ค.ศ. 1949 ได้บัญญัติถึงเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองไว้ว่า พรรคการเมืองใดมีความมุ่งหมายเพื่อขัดขวางหรือทำลายระบอบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตย หรือเป็นภัยต่อการดำรง

อยู่ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน พรรคการเมืองนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ โดยให้ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เป็นผู้พิจารณาพิพากษาปัญหาการขัดต่อรัฐธรรมนูญดังกล่าว แต่ในประเทศอังกฤษ พรรคการเมืองถือกำเนิดมาจากจารีตประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยไม่มีการบัญญัติกฎหมายกำหนดคกเกณฑ์เพื่อใช้บังคับกับพรรคการเมือง จึงไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองแต่อย่างใด ส่วนประเทศสาธารณรัฐเกาหลี รัฐธรรมนูญให้อำนาจการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองเป็นของศาลรัฐธรรมนูญ โดยศาลรัฐธรรมนูญอาจมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองที่มีวัตถุประสงค์หรือการดำเนินการที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยได้

สำหรับประเทศไทย การยุบพรรคการเมืองเป็นไปโดยผลของกฎหมาย โดยในระยะแรกการจัดตั้งพรรคการเมืองเป็นเสรีภาพที่จัดตั้งตามรัฐธรรมนูญ แต่เมื่อใดที่มีการปฏิวัติรัฐประหาร และมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญ พรรคการเมืองก็ถูกยุบเลิกตามไปด้วย โดยคำสั่งของคณะปฏิวัติรัฐประหารที่ให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญนั้น ๆ ได้แก่ การยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 มีผลให้พรรคการเมืองถูกยุบ 10 พรรค การยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 มีผลให้พรรคการเมืองถูกยุบ 30 พรรค การยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 ส่งผลให้พรรคการเมืองถูกยุบ 17 พรรค การยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ส่งผลให้พรรคการเมืองถูกยุบ 56 พรรค ต่อมาเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ใช้บังคับ การยุบพรรคการเมืองเป็นอำนาจของศาลฎีกา ตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และปรากฏว่าศาลฎีกาได้ใช้อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองสั่งให้ยุบพรรคการเมืองไปทั้งสิ้น 37 พรรค จนกระทั่งมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 อำนาจการยุบพรรคการเมืองจึงเปลี่ยนมาเป็นศาลรัฐธรรมนูญ เรื่อยมาจนกระทั่งถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ศาลรัฐธรรมนูญในประเทศต่าง ๆ มีพัฒนาการและมีอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกัน ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันจัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1819 โดยในขณะนั้นเป็นเพียงศาลรัฐธรรมนูญของมลรัฐ ต่อมารัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1849 ได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการพิจารณาข้อพิพาทเกี่ยวกับปัญหาในทางรัฐธรรมนูญ หลังจากนั้นรัฐธรรมนูญฉบับไวมาร์ ค.ศ. 1919 กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรศาลที่มีอำนาจพิจารณาข้อพิพาทในทางรัฐธรรมนูญ ต่อมาในช่วงที่เยอรมันอยู่ภายใต้การปกครองของฮิตเลอร์ เป็นช่วงที่ไม่มีศาลรัฐธรรมนูญ และเมื่อเยอรมันแพ้สงครามโลกในปี ค.ศ. 1945 จึงได้เริ่มก่อตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งโดยเริ่มจากระดับมลรัฐ จนกระทั่งมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับปี ค.ศ. 1949 จึงได้บัญญัติให้มีศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ แต่ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ได้มีการจัดตั้งเมื่อวันที่ 8 กันยายน ค.ศ. 1951

ภายหลังการประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์เยอรมัน มีอำนาจวินิจฉัยข้อพิพาทในคดีต่าง ๆ รวม 16 กรณี รวมทั้งคดีที่เกี่ยวกับพรรคการเมือง และตั้งแต่รัฐธรรมนูญ ฉบับปี ค.ศ. 1949 ได้บัญญัติให้มีการยุบพรรคการเมืองได้ด้วยสาเหตุที่พรรคการเมือง มีความมุ่งหมายเพื่อขัดขวางหรือทำลายระบอบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตยหรือเป็นภัย ต่อการดำรงอยู่ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ปรากฏว่ามีคดียุบพรรคการเมืองเกิดขึ้น 3 ครั้ง ได้แก่ คดียุบพรรคกรรมกรเยอรมันแนวชาติสังคมนิยม (NSDAP) ในปี ค.ศ. 1923 คดียุบพรรคสังคมนิยม (SRP) ในปี ค.ศ. 1951 และคดียุบพรรคคอมมิวนิสต์ (KPD) ในปี ค.ศ. 1956

ในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ได้มีความพยายามจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญในสมัย สาธารณรัฐที่ 2 ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960-1961 แต่ไม่สำเร็จ เพราะมีเหตุการณ์รัฐประหารเกิดขึ้นเสียก่อน จนกระทั่งถึงสาธารณรัฐที่ 6 ศาลรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐเกาหลีจึงได้จัดตั้งขึ้นได้เป็นผลสำเร็จ ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1988 รัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐเกาหลี ค.ศ. 1987 กำหนดให้ศาล รัฐธรรมนูญมีอำนาจในการพิจารณาคดี 5 ประเภท โดยมีคดีเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองเป็น 1 ใน 5 ประเภทดังกล่าว นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐเกาหลียังได้กำหนดเหตุแห่งการยุบ พรรคการเมืองกรณีเดียว คือกรณีพรรคการเมืองมีอุดมการณ์ วัตถุประสงค์ หรือกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นปฏิปักษ์ต่อหลักการพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย และตั้งแต่สาธารณรัฐ เกาหลีได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเมื่อปี พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1988) เป็นต้นมา ปรากฏว่า ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจยุบพรรคการเมืองไปแล้วเพียงพรรคเดียว คือพรรคแนวร่วมหัว ก้าวหน้า หรือพรรค UPP เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2557 (ค.ศ. 2014)

สำหรับประเทศไทยนั้น ศาลรัฐธรรมนูญมีพัฒนาการมาจากสถาบันที่มีอำนาจตีความ รัฐธรรมนูญ เดิมรัฐธรรมนูญฉบับแรกและฉบับที่สอง (พ.ศ. 2475) ให้อำนาจสภาผู้แทนราษฎร ตีความรัฐธรรมนูญ ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 เป็นต้นมาจนถึง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ให้อำนาจรัฐสภาและคณะตุลาการ รัฐธรรมนูญตีความรัฐธรรมนูญร่วมกัน พอมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจตีความรัฐธรรมนูญเพียงสถาบันเดียว และในที่สุดเมื่อประกาศ ใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรผู้ที่มีอำนาจในการวินิจฉัยปัญหา เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญรวม 13 ประการ อำนาจหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งได้แก่ อำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจ

หน้าที่ที่สำคัญรวม 10 ประการ อำนาจหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ทั้งนี้ อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ก็คืออำนาจการยุบพรรคการเมืองนั่นเอง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมืองด้วยสาเหตุต่าง ๆ และศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจสั่งให้ยุบพรรคการเมืองตามสาเหตุดังกล่าว รวมทั้งมีบางสาเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ได้ใช้เพื่อยุบพรรคการเมืองใด สรุปได้ดังนี้

1) สาเหตุจากพรรคการเมืองมีการควมรวมกัน ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 สั่งยุบพรรคการเมือง 5 พรรค แต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ให้อำนาจนายทะเบียนพรรคการเมืองสั่งเลิกพรรคการเมืองที่มีการควมรวมกันได้แทนการยุบพรรคการเมือง

2) สาเหตุจากมีข้อบังคับพรรคการเมืองกำหนดให้ยุบหรือเลิกพรรคการเมืองได้ ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 สั่งยุบพรรคการเมือง 7 พรรค แต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ให้อำนาจนายทะเบียนพรรคการเมืองสั่งเลิกพรรคการเมืองได้ เว้นแต่ถ้าพรรคการเมืองดังกล่าวยังมีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ จึงจะให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองนั้น

3) สาเหตุจากพรรคการเมืองมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ครบตามที่กฎหมายกำหนด ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 สั่งยุบพรรคการเมืองที่มีสมาชิกเหลือไม่ถึง 15 คน จำนวน 1 พรรค แต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 กำหนดให้พรรคการเมืองที่มีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึง 5,000 คน เป็นระยะเวลาติดต่อกัน 1 ปี สิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง โดยให้นายทะเบียนพรรคการเมืองประกาศในราชกิจจานุเบกษา

4) สาเหตุจากพรรคการเมืองมีการประชุมใหญ่ไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 สั่งยุบพรรคการเมือง 11 พรรค แต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 กำหนดให้พรรคการเมืองใดไม่มีการเรียกประชุมใหญ่หรือไม่มีการดำเนิน

กิจกรรมทางการเมืองเป็นระยะเวลาติดต่อกัน 1 ปี โดยไม่มีเหตุอันจะอ้างได้ตามกฎหมาย
พรรคการเมืองนั้นย่อมสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง โดยให้นายทะเบียนพรรคการเมือง
ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

5) สาเหตุจากพรรคการเมืองไม่ดำเนินการให้มีสมาชิกและจัดตั้งสาขาพรรคการเมือง
ให้ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบ
รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 สั่งยุบพรรคการเมือง 43 พรรค แต่พระราชบัญญัติ
ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 กำหนดให้พรรคการเมืองที่ไม่สามารถ
ดำเนินการให้มีสมาชิกและจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองได้ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด ย่อมสิ้น
สภาพความเป็นพรรคการเมือง โดยให้นายทะเบียนพรรคการเมืองประกาศในราชกิจจานุเบกษา

6) สาเหตุจากพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคในรอบปี
ปฏิทินที่ผ่านมาให้เป็นไปตามกฎหมาย ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบ
รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 สั่งยุบพรรคการเมือง 14 พรรค และใช้อำนาจตาม
พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 สั่งยุบพรรคการเมือง 6 พรรค

7) สาเหตุจากพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทิน
ให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจตาม
พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 สั่งยุบพรรคการเมือง 15 พรรค
และใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 สั่งยุบ
พรรคการเมือง 6 พรรค

8) สาเหตุจากพรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจ
ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 สั่งยุบพรรคการเมือง
1 พรรค แต่ยังไม่ได้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง
พ.ศ. 2550 สั่งยุบพรรคการเมืองใด

9) สาเหตุจากพรรคการเมืองกระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี
พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครอง
ประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการตาม
ที่รัฐธรรมนูญให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจโดยวิธีการดังกล่าว กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญ
ยังไม่ได้ใช้อำนาจตามกฎหมายสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใด

10) สาเหตุจากการพรรคการเมืองกระทำการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ
ทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร หรือขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรม

อันดีของประชาชน ปรากฏว่าศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 สั่งยุบพรรคการเมือง 1 พรรค แต่ยังไม่ได้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 สั่งยุบพรรคการเมืองใด

11) สาเหตุจากพรรคการเมืองกระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบ หรือประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริต และเที่ยงธรรม กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ได้อำนาจตามกฎหมายสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใด

12) สาเหตุจากพรรคการเมืองรับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยเข้าเป็นสมาชิกหรือดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง หรือยอมให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ได้อำนาจตามกฎหมายสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใด

13) สาเหตุจากพรรคการเมืองช่วยเหลือหรือสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา เพื่อให้ได้รับเลือกตั้งหรือได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ได้อำนาจตามกฎหมายสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใด

14) สาเหตุจากพรรคการเมืองรับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้ โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีแหล่งที่มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ได้อำนาจตามกฎหมายสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใด

15) สาเหตุจากพรรคการเมืองรับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดจากผู้ใด เพื่อกระทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือกระทำการอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือกระทำการอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ได้อำนาจตามกฎหมายสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใด

16) สาเหตุจากพรรคการเมืองรับเงิน ทรัพย์สิน หรือรับบริจาคเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมือง จากบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย นิติบุคคล หรือองค์การตามที่กำหนด กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ได้อำนาจตามกฎหมายสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใด

17) สาเหตุจากพรรคการเมืองสมคบ รู้เห็นเป็นใจ หรือสนับสนุนให้บุคคลใดดำเนินการใด เพื่อให้บุคคลอื่นหรือคณะกรรมการการเลือกตั้งหลงเชื่อหรือเข้าใจว่าพรรคการเมืองอื่นหรือบุคคลใดกระทำความผิดตามกฎหมายโดยปราศจากมูลความจริง หรือสมคบ รู้เห็นเป็นใจ หรือสนับสนุนให้บุคคลใดดำเนินการใด เพื่อกลั่นแกล้งพรรคการเมือง กรรมการบริหารพรรคการเมือง กรรมการ

สาขาพรรคการเมือง หรือผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง โดยปราศจากมูลความจริง กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ได้ใช้อำนาจตามกฎหมายสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใด

เมื่อพิจารณาโดยรวมตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 แล้ว จะเห็นได้ว่า ศาลรัฐธรรมนูญของไทยมีอำนาจสั่งยุบพรรคการเมืองด้วยสาเหตุต่าง ๆ รวม 17 สาเหตุ และได้สั่งยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ ไปแล้วถึง 112 พรรค ทั้ง ๆ ที่ศาลรัฐธรรมนูญไทยเพิ่งจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2541 (ค.ศ. 1998) ในขณะที่ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1951 ตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปี ค.ศ. 1949 มีอำนาจยุบพรรคการเมืองเพียงสาเหตุเดียว คือ การขัดขวางหรือทำลายระบอบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตยหรือเป็นภัยต่อการดำรงอยู่ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยศาลรัฐธรรมนูญได้พิจารณาคดีการยุบพรรคการเมืองเพียง 4 ครั้ง และสั่งยุบพรรคการเมืองเพียง 3 พรรค ส่วนประเทศสาธารณรัฐเกาหลีได้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ ในปี พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) โดยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลีมีอำนาจยุบพรรคการเมืองที่มีวัตถุประสงค์หรือการดำเนินการที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลีได้สั่งยุบพรรคการเมืองไปเพียงพรรคเดียวในปี พ.ศ. 2557

2. ข้อเสนอแนะ

อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญนั้นมีหลายประการ อำนาจการยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองเป็นเพียงหนึ่งในอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ แต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญยุบพรรคการเมืองได้หลากหลายสาเหตุ บางสาเหตุก็มีการแก้ไขปรับปรุงไปตามพัฒนาการของกฎหมาย ส่วนสาเหตุของการยุบพรรคการเมืองที่ยังคงเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญตามกฎหมายนั้น มีบางประการที่ผู้ศึกษาเห็นว่าควรมีการแก้ไขปรับปรุง ดังนี้

1) สาเหตุจากพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้เป็นไปตามกฎหมาย เนื่องจากการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินเป็นภารกิจของพรรคการเมืองที่ต้องจัดทำเป็นประจำและต้องรายงานต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองเพื่อแจ้งให้สาธารณชนทราบ ประกอบกับการพิจารณาคดีที่ผ่านมาของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีนี้ ต้องใช้เวลาโดยเฉลี่ยพรรคละ 247 วันในการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และเฉลี่ยพรรคละ 298 วัน

ในการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 หากให้นายทะเบียนพรรคการเมืองพิจารณาเสียแต่แรกเมื่อมีเหตุพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการดำเนินงานและรายงานให้ทราบ ก็จะเป็นการลดขั้นตอนการเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญ และการดำเนินการของนายทะเบียนพรรคการเมืองก็สามารถกระทำได้อย่างต่อเนื่องภาย หลังจากสิ้นสุดเวลาตามที่กฎหมายกำหนด การยุบพรรคการเมืองด้วยสาเหตุที่พรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการดำเนินงานของพรรคในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้เป็นไปตามกฎหมาย จึงควรแก้ไขกฎหมายโดยให้เป็นอำนาจของนายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งสังเกตพรรคการเมืองนั้น แล้วประกาศคำสั่งเลิกพรรคการเมืองในราชกิจจานุเบกษา

2) สาเหตุจากพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด โดยที่การจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทิน พรรคการเมืองต้องยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง และเป็นภารกิจที่พรรคการเมืองที่ได้รับเงินสนับสนุนต้องจัดทำเป็นปกติประจำอยู่แล้ว ประกอบกับการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญที่ผ่านมา ปรากฏว่า ศาลรัฐธรรมนูญต้องใช้เวลาในการพิจารณา ยุบพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 เฉลี่ย พรรคละ 238 วัน และตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 เฉลี่ย พรรคละ 214 วัน การยุบพรรคการเมืองด้วยสาเหตุที่พรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด จึงควรแก้ไขกฎหมายโดยให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้งสังเกตพรรคการเมืองนั้น แล้วประกาศคำสั่งเลิกพรรคการเมืองในราชกิจจานุเบกษา

3) สาเหตุจากพรรคการเมืองกระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบ หรือประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริต และเที่ยงธรรม เนื่องจากการควบคุมดูแลการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมอยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง จึงควรแก้ไขกฎหมายโดยให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งยุบพรรคการเมืองเพราะเหตุการกระทำฝ่าฝืนกฎหมาย ระเบียบหรือประกาศเกี่ยวกับการเลือกตั้ง แต่หากพรรคการเมืองใดไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับการสั่งยุบพรรคการเมืองของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ก็ให้อุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญได้

4) สาเหตุจากพรรคการเมืองรับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยเข้าเป็นสมาชิกหรือดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง หรือยอมให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง เนื่องจากกรณีนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณสมบัติและการกระทำของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพรรค

การเมือง ซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่การตรวจสอบของคณะกรรมการการเลือกตั้ง จึงควรแก้ไขกฎหมาย โดยให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุกระทำการฝ่าฝืนกฎหมายดังกล่าว แต่หากพรรคการเมืองใดไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับการสั่งยุบพรรคการเมืองของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ก็ให้อุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญได้

5) สาเหตุจากพรรคการเมืองช่วยเหลือหรือสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือผู้เข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา เพื่อให้ได้รับเลือกตั้งหรือได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา เนื่องจากการควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานของพรรคการเมืองให้เป็นไปตามกฎหมายเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง จึงควรแก้ไขกฎหมายโดยให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุที่พรรคการเมืองเข้าไปช่วยเหลือ หรือสนับสนุนเกี่ยวกับการเลือกตั้งหรือการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาซึ่งต้องไม่สังกัดพรรคการเมือง และหากพรรคการเมืองใดไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับการสั่งยุบพรรคการเมืองของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ก็ให้อุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญได้

6) สาเหตุจากพรรคการเมืองรับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้ โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีแหล่งที่มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากการตรวจสอบ ควบคุมเกี่ยวกับการรับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดของพรรคการเมือง เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง จึงควรแก้ไขกฎหมายโดยให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุที่พรรคการเมืองกระทำการไม่ชอบด้วยกฎหมายเกี่ยวกับรับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด และหากพรรคการเมืองใดไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับการสั่งยุบพรรคการเมืองของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ก็ให้อุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญได้

7) สาเหตุจากพรรคการเมืองรับเงิน ทรัพย์สิน หรือรับบริจาคเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมืองจากบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย นิติบุคคล หรือองค์การตามที่กำหนด เนื่องจากการกระทำของพรรคการเมืองในกรณีนี้เกี่ยวข้องกับบุคคล นิติบุคคล หรือองค์การที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศกำหนด และการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองก็อยู่ในความควบคุมตรวจสอบของคณะกรรมการการเลือกตั้ง จึงควรแก้ไขกฎหมายโดยให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุที่พรรคการเมืองกระทำการฝ่าฝืนกฎหมายดังกล่าว และหากพรรคการเมืองใดไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับการสั่งยุบพรรคการเมืองของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ก็ให้อุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญได้

8) สาเหตุจากพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้เป็นไปตามกฎหมายนั้น มีผลให้ผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรค

การเมือง จะจัดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ หรือเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือมีส่วนร่วมในการจัดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่อีกไม่ได้ภายในกำหนด 5 ปีนับแต่วันที่พรรคการเมืองนั้นต้องยุบไป ด้วย เนื่องจากกรณีนี้ไม่ใช่กรณีร้ายแรง แต่ส่งผลกระทบต่อสิทธิทางการเมืองของบุคคล เมื่อแก้ไขกฎหมายโดยให้อำนาจนายทะเบียนพรรคการเมือง โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งเลิกพรรคการเมืองด้วยสาเหตุดังกล่าวแล้ว ก็ควรยกเลิกบทลงโทษการตัดสิทธิทางการเมืองของกรรมการบริหารพรรคการเมืองด้วย

9) สาเหตุจากพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดนั้น มีบทลงโทษให้ผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรคการเมืองจะจัดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ หรือเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือมีส่วนร่วมในการจัดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่อีกไม่ได้ภายในกำหนด 5 ปีนับแต่วันที่พรรคการเมืองนั้นต้องยุบไป รวมทั้งให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองมีกำหนดเวลา 5 ปีนับแต่วันที่ยุบพรรคการเมือง เนื่องจากกรณีนี้ไม่ใช่กรณีร้ายแรงมากนัก ประกอบกับเมื่อแก้ไขกฎหมายโดยให้อำนาจคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งเลิกพรรคการเมืองด้วยสาเหตุดังกล่าวแล้ว ก็ควรยกเลิกบทลงโทษทั้งการตัดสิทธิทางการเมืองของกรรมการบริหารพรรคการเมือง และการตัดสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญแต่เดิมด้วย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2555). *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐธรรมนูญ และกฎหมาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- โกเมศ ขวัญเมือง. (2529). *การศึกษาแนวใหม่: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- จ้ง จ้าคส์ รุสโซ. (2517). “*สัญญาประชาคม*” จินดา จินตนเสรี แปลและเรียบเรียง, กรุงเทพมหานคร: อ่างใน บรรเจิด สิงคะเนติ. *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ทินพันธ์ นาคะตะ. (2543). *ประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนสหขายปลีกและการพิมพ์.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2544). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- _____. (2558). *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2535). *คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ: รัฐธรรมนูญเยอรมัน*. อ่างใน บรรเจิด สิงคะเนติ. *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5) แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2550). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์.
- มานิต จุมปา. (2546). *คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540)*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน. (2544). *การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน*. VJ. Printing, กรุงเทพฯ ฯ.
- วิสุทธิ โพธิ์แท่น. (2544). “*การดำเนินกิจการของพรรคการเมืองไทย*” สถาบันพระปกเกล้า.
- สงขลา วิชัยทัตตะ. (2554). “*ปรัชญาทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ*” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมืองชั้นสูง*. หน่วยที่ 1. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2542). *กฎหมายเลือกตั้ง ตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่*. กรุงเทพมหานคร.
สำนักพิมพ์วิญญูชน.

_____. (2551). *การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่ง
กฎหมาย กฎ ข้อบังคับหรือการกระทำของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งเสนอโดยศาล
หรือผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

สมบัติ ชำรงชัญญะ. (2543). *การเมืองอังกฤษ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม.

สมยศ เชื้อไทย. (2558). *คำบรรยายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป*. อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ.
หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. (พิมพ์ครั้งที่ 5).
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

สวัสดิการสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา. (2531). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521
พร้อมด้วยการพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ*. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ.

อ้างถึงใน สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2536). *ตุลาการรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.

สำนักกำกับและตรวจสอบ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2550). *พัฒนาการองค์กรอิสระใน
ประเทศไทย กรณีศาลรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2550). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ*.
กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี.เพรส จำกัด.

_____. (2551). *ความรู้เกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี.เพรส
จำกัด.

Christoph Degertart. Staatsrechth I. 9 Aufl., S.3 (2558). อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลัก
พื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5).
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

Herzog. in: Maunz/Duerig. Grundgesetz-Kummentar. Band II. Art. 20. Rdnr. 26 (2558).
อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ. *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็น
มนุษย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

Konrad Hesse. Grundzvege des Verfassungsrechts der Bundesrepublik Deutschland. 19
Aufl., Heidelberg (1993). อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ. *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิ
เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
วิญญูชน.

- กมลชัย รัตนสกาวงศ์. (2538). *ศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ*. รายงานการวิจัย เพื่อจัดทำข้อเสนอการปฏิรูปการเมืองไทย เสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.), 15.
- คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.). (2538). *ข้อเสนอในการปฏิรูปการเมือง*. อังจากฤทัย หงส์ศิริ. *ศาลรัฐธรรมนูญกับการปฏิรูปการเมืองไทย*. เอกสารการประชุมวิชาการ สถาบันพระปกเกล้า. ในวันที่ 10 – 12 ธันวาคม 2542 ณ โรงแรมรอยัลคัลิฟปีช รีสอร์ท พัทยา ชลบุรี, 10.
- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒน์สานต์. (2535). “คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ: บทวิเคราะห์”. ใน *รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ ไพโรจน์ ชัยนาม*. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 41.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2551). *การใช้สิทธิทางศาลของบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 28 ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว*. (รายงานการวิจัย) สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, กรุงเทพมหานคร.
- ปัญญา อุดชาชน และวุฒิเลิศ เทวกุล. (2547). *รายงานการวิจัย เรื่อง อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมือง: กรณีศึกษาประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐเกาหลี และประเทศไทย*. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 9-19.
- วรรณ สุพรรณชะริดา. (2555). *ผลงานทางวิชาการ เรื่อง ศาลรัฐธรรมนูญไทย : วิเคราะห์เปรียบเทียบศาลรัฐธรรมนูญเกาหลีใต้*, 67-94.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2541). “ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญกับศาลรัฐธรรมนูญ”. ใน *รวมบทความเนื่องในโอกาสครบรอบ 90 ปี ชรรถศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์*. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 192.
- วุฒิชัย จิตदानุ. (2546). “บทบาทและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ ตามแนวความคิดรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด”. ใน *รวมบทความทางวิชาการของศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่ 2: ศาลรัฐธรรมนูญไทยในสถานการณ์การปฏิรูปการเมือง*. กรุงเทพมหานคร. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 344-346.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2535). *องค์ประกอบของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในประเทศไทย*. รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ ไพโรจน์ ชัยนาม. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร, 193.

- อมร จันทรสมบุญ. (2536). “ศาลรัฐธรรมนูญ”. *วารสารกฎหมายปกครอง* 12, 519-609.
- อุดม รัฐอมฤต. (2550). *สภาพบังคับของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ*. (งานวิจัย). สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, กรุงเทพมหานคร.
- พรชัย แสงปานแก้ว. (2553). *บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อการปฏิรูปการเมืองไทย*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- รชต พนมวัน. (2538). *แนวทางพัฒนาความเป็นอิสระของตุลาการรัฐธรรมนูญในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สิรินาถ วิสุทธิวัชรกุล. (2553). *ปัญหาการยุบพรรคการเมืองในระบบกฎหมายไทย*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- อาสินีพัฒน์ บัวสรวง. (2556). *ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง : ศึกษากรณีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 42*. นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- อัสจนา พึ่งเย็น. (2543). *การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญโดยศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550
- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 6/2541 วันที่ 11 สิงหาคม 2541
- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 2/2542 วันที่ 4 มีนาคม 2542
- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 45/2542 วันที่ 10 สิงหาคม 2542
- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 46/2542 วันที่ 10 สิงหาคม 2542
- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 47/2542 วันที่ 24 สิงหาคม 2542
- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2543 วันที่ 27 มกราคม 2543
- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2543 วันที่ 27 มกราคม 2543
- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 29/2543 วันที่ 11 กรกฎาคม 2543
- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 64/2543 วันที่ 21 ธันวาคม 2543
- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 1/2544 วันที่ 11 มกราคม 2544

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	54/2545	วันที่	22 ตุลาคม 2545
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	55/2545	วันที่	5 พฤศจิกายน 2545
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	56/2545	วันที่	5 พฤศจิกายน 2545
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	60/2545	วันที่	12 ธันวาคม 2545
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	63/2545	วันที่	24 ธันวาคม 2545
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	64/2545	วันที่	26 ธันวาคม 2545
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	5/2546	วันที่	18 มีนาคม 2546
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	13/2546	วันที่	24 เมษายน 2546
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	15/2546	วันที่	6 พฤษภาคม 2546
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	23/2546	วันที่	17 มิถุนายน 2546
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	25/2546	วันที่	10 กรกฎาคม 2546
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	38/2546	วันที่	14 ตุลาคม 2546
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	39/2546	วันที่	14 ตุลาคม 2546
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	42/2546	วันที่	28 ตุลาคม 2546
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	50/2546	วันที่	11 ธันวาคม 2546
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	51/2546	วันที่	16 ธันวาคม 2546
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	26/2547	วันที่	22 มกราคม 2547
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	42/2547	วันที่	13 พฤษภาคม 2547
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	49/2547	วันที่	29 กรกฎาคม 2547
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	54/2547	วันที่	31 สิงหาคม 2547
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	55/2547	วันที่	14 กันยายน 2547
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	56/2547	วันที่	14 กันยายน 2547
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	57/2547	วันที่	21 กันยายน 2547
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	59/2547	วันที่	7 ตุลาคม 2547
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	60/2547	วันที่	7 ตุลาคม 2547
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	61/2547	วันที่	7 ตุลาคม 2547
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	83/2547	วันที่	11 พฤศจิกายน 2547
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	1/2548	วันที่	6 มกราคม 2548
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	2/2548	วันที่	6 มกราคม 2548
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	3/2548	วันที่	6 มกราคม 2548

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	42/2548	วันที่	7 เมษายน 2548
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	46/2548	วันที่	21 มิถุนายน 2548
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	47/2548	วันที่	21 มิถุนายน 2548
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	48/2548	วันที่	21 มิถุนายน 2548
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	52/2548	วันที่	9 สิงหาคม 2548
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	57/2548	วันที่	4 ตุลาคม 2548
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	59/2548	วันที่	27 ตุลาคม 2548
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	1/2549	วันที่	10 มกราคม 2549
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	3/2549	วันที่	9 กุมภาพันธ์ 2549
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	8/2549	วันที่	18 เมษายน 2549
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	14/2549	วันที่	25 กรกฎาคม 2549
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	1-2/2550	วันที่	30 พฤษภาคม 2550
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	15/2550	วันที่	26 กันยายน 2550
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	16/2550	วันที่	1 ตุลาคม 2550
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	17/2550	วันที่	18 ตุลาคม 2550
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	18/2550	วันที่	18 ตุลาคม 2550
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	19/2550	วันที่	18 ตุลาคม 2550
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	22/2550	วันที่	1 พฤศจิกายน 2550
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	23/2550	วันที่	1 พฤศจิกายน 2550
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	18/2551	วันที่	2 ธันวาคม 2551
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	19/2551	วันที่	2 ธันวาคม 2551
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	20/2551	วันที่	2 ธันวาคม 2551
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	8-9/2555	วันที่	28 มีนาคม 2555
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	10-11/2555	วันที่	28 มีนาคม 2555
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	3/2556	วันที่	13 มีนาคม 2556
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	7-9/2556	วันที่	13 มิถุนายน 2556
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	6-7/2557	วันที่	23 เมษายน 2557
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	10-11/2557	วันที่	17 กันยายน 2557
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	1/2558	วันที่	24 มิถุนายน 2558
คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่	1-2/2559	วันที่	30 มีนาคม 2559

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 5/2559 วันที่ 31 สิงหาคม 2559

<http://prachatai.com/journal/2014/12/57080> สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2560_

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อสกุล	นางสิรินดา โชติพันธุ์
วัน เดือน ปีเกิด	24 ธันวาคม 2520
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2546
สถานที่ทำงาน	สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ
ตำแหน่ง	เจ้าหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญชำนาญการ

